

**Quo vadis,
slovenska šola v Italiji?**

V TEJ ŠTEVILKI

01 2016

UVODNIK

03

Mladiki voščimo srečno pot!

FOKUS

04

Peter Černic

Dobra šola in čudeži

05

Quo vadis,
slovenska šola v Italiji?

11

Lucija Tavčar

»Koroška, Koroška ...«

14

Adrijan Pahor

Šola pred novimi izzivi

NAŠ UTRIP

16

Metka Šinigoj

60. letnik revije Mladika

04

19

Manica Maver

Drobtinice o slovenskem govoru

20

Maja Lapornik

Oder na radijskih valovih

ČLOVEK IN DRUŽBA

22

Anka Peterlin

»Za srečo se je treba najprej
odločiti«

ANTENA

26

Obletnica meseca:

15 let zaščitnega zakona 38/2001

37

Novice

PREBRALI SO ZA VAS

32

Rozina Švent

Alojzij Gerzinič: Od Save do
Srebrne reke

Slavica Radinja

Oda Baydar: Izgubljena beseda

Ciril Velkovrh

Olga Abram idr.: Kras in Brkini ...

PRIČEVANJA

34

Mirella Urdih

Razmišljanje zdomske
tržaške Slovenke (IV)

22

37

Erika Jazbar

»Prihodnost vidim v sobivanju
različnih energetskega virov ...«

PROSTI ČAS

42

Mitja Petaros

Emona – Ljubljana

KULTURA

44

Mojca Polona Vaupotič

Giulio Quaglio v vsem svojem
baročnem sijju

48

Maja Lapornik

»Umetnost predstavlja
poslednje zavetišče svobode ...«

49

Irena Husu

Novela: Znani neznanec

55

Bruna Marija Pertot

Vse razdajaš, nič ne vprašaš,
dragi *Amygdalus communis*

Mladiki voščimo srečno pot!

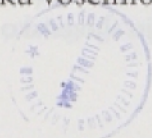

Prva Mladika je izšla v aprilu leta 1957 in številka, ki jo imate v rokah, nikakor ni jubilejna, a vendarle pišemo nov letnik, ki nosi vrstilni števnik 60. Torej je res, začenjamo šestdeseti letnik Mladike. Če pogledamo zbirko v knjige povezanih Mladik na knjižni polici, se nam ta predstavlja kot mala knjižnica, ki hrani lep del naše kulturne zgodovine in je pričevalka njene vztrajne rasti in zapisovalka odmevnega dogajanja ne samo v manjšini, ampak tudi v zdomstvu in matici. Mladika ima vso pravico torej, da se imenuje ne samo manjšinska revija, ampak polnopravno tudi vseslovenska. Ni čas za obračune, a vendar nihče ne more zanikati dejstva, da je Mladika edina slovenska revija, ki izhaja v ožjem zamejstvu, in tudi da je med številnimi založniškimi pobudami, ki so se porajale med nami po drugi svetovni vojni, edina preživela vse težave in probleme (pa tudi predolgo trajajoče ideološko odklanjanje, ki ni v čast marsikateri slovenski instituciji). Če ne drugega torej zasluži priznanje kot zgled vztrajnosti in žilavosti. Komaj nekaj let po nastan-

»Mladika predstavlja kulturni fenomen, ki je prerasel manjšinsko okolje«

ku revije je pognala tudi založba, ki se je razvijala vzporedno z njo in je do slej poslala na slovenski trg več kot 320 izvirnih publikacij, če prištejemo še ponatise smo že

presegli 360 zvezkov. Že zaradi tega predstavlja naša revija kulturni fenomen, ki je prerasel manjšinsko okolje in ga bo slovenska kulturna zgodovina posebej obravnavala. Mladika je nastala kot izraz potrebe po kultivirani slovenski besedi, a tudi težnje po pravici do samostojnega gledanja na dogodke doma in v svetu. Hotela je tudi biti priložnost za ustvarjalnost domačih piscev, a se je s svojim natečajem za prozo in poezijo odprla najširšemu slovenskemu prostoru ter si v njem ustvarila lep krog prijateljev. Oglašajo se od vsepovsod in od vsepovsod prihajajo rokopisi za revijo ali za samostojno objavo. Tekoči trak revije in knjig Mladike se ne ustavlja, šestdesetemu letniku voščimo srečno pot. ■

920161309

V TEJ ŠTEVILKI

01 • 2016

Dobra šola in čudeži

Peter Černič

Odobritev zakona 107/15 o *Dobri šoli* je vzbudila v okviru slovenskega šolstva v Italiji vrsto pričakovanj. Kot se v teh primerih zelo rado dogaja, je pričakovanju sledilo tudi veliko razočaranje, predvsem ko je v javnosti začel krožiti ministrski odlok, ki naj bi besedilo zakona o *Dobri šoli* priredil potrebam slovenske narodne manjšine. Sindikat slovenske šole je po predstavitvi ministrskega odloka jasno povedal, da nas je Rim ponovno izigral, saj izbire odloka so: »v popolnem nasprotju z zahtevami slovenskih šolskih subjektov, in kar je še najhuje, hromijo določila zaščitnega zakona«.

Verjetno ni tu mesto, da bi polemizirali o omenjenih pričakovanjih in o vzrokih za tak razplet dogodkov. Ne moremo pa mimo ugotovitve, da je ključni problem našega šolstva nedvomno manjkajoča šolska avtonomija: to je sistemska sposobnost slovenskega šolstva v Italiji, da bi se učinkovito prilagajal modernizaciji in zahtevam italijanskega šolskega sistema. Take avtonomije danes nimamo in je verjetno še dalj časa ne bomo imeli.

Naj bo jasno, ne hrepenimo po kakem Tirolskem modelu. Stvari so preveč različne in pričakovanje v tem smislu je danes utopično. Po drugi strani pa ne moremo kar naprej pasivno sprejemati tez tistih, ki trdijo, da lahko naše šole rešujejo svoje probleme že s svojo upravno avtonomijo. To pomeni kratkomalo samomor, kot je samomor naivno pričakovati oz. zahtevati, da bodo slovensko šolo reševali le dobri učitelji ali profesorji.

Šolstvo je kompleksen stroj, ki se povsod na svetu močno spreminja. To se dogaja tudi v Italiji, ki se z določeno težavo, a vendar vztrajno, prilagaja smernicam programa Evropa 2020. Če na vsedržavni ravni Italija ni najbolj uspešna, je v nekaterih deželah, vsaj sodeč po rezultatih mednarodnih analiz znanja, izjemno naprej in presega celo evropsko povprečje.

Tako je z našo deželo, ki je v marsikaterem oziru primer odličnosti, kar pomeni, da slovenske šole v Italiji delujejo v okolju šolske odličnosti, ki se lahko brez večjih težav primerja z evropskim vrhom. Ob vsem tem pa se poraja sledeče vprašanje: slovenske šole v Italiji razpolagajo z vsemi potrebnimi sredstvi, da bi to kakovost, o kateri sami premalo govorimo, dolgoročno strukturno ohranile?

Naj naštejemo le nekaj težav. Na področju prenove didaktike lahko ugotovimo, da je uvajanje digitalnih učbenikov v Italiji postalo obvezno, na naših šolah

pa smo marsikdaj prisiljeni seči po knjižnem gradivu, starem petdeset in več let, prilagajanje didaktike v luči ključnih evropskih kompetenc poteka izključno na osnovi dobre volje profesorjev in učiteljev, brez zunanje strokovne pomoči, ki nam jo je do pred kratkim lahko zagotavljal deželni zavod za vzgojno raziskovanje (IRRE). Tudi dostop do informacij o preverjanjih znanja INVALSI ni popoln. Če pa se pomaknemo na področje organizacijskega načrtovanja vzgojne ponudbe, ugotovimo, da nas omejujejo skromna finančna sredstva, ker sistem financiranja šol zapostavlja male šole, kot so naše. Vsedržavna pravila zapostavljajo slovensko šolo tudi pri

»Samo čakati na avtonomijo bi pomenilo za slovensko šolo samomor!«

zaposlovanju, kot dokazuje letošnja zgodba o zaposlovanju osebja za ojačitev vzgojno izobraževalne ponudbe. Če temu dodamo, da nismo še sistemsko polnopravno vključeni v upravni proces digitalizacije italijanskega šolskega sistema, da se odstotek stalnega osebja na slovenskih višjih šolah vrte le okoli 60 % in da sloven-

skemu uradu, ki deluje v sklopu deželnega šolskega skrbništva, ni priznana nobena avtonomija, je povsem jasno, da če slovenska šola dohiteva in včasih prehiteva ostale italijanske šole – vsaj sodeč po uspešnosti dijakov v nadaljevanju študija –, je to verjetno neopazni čudež, na katerem pa nikakor ne sme temeljiti bodočnost sistema.

Quo vadis, slovenska šola v Italiji?

 (z nekega bloga) »Mamice, na pomoč! Razmišljam, da bi svojega otroka vpisala v vrtec s slovenskim učnim jezikom, a sem v dvomu, ker ne jaz ne moj mož ne obvladava niti besedice slovenščine. Živim na Krasu, kjer je jezik zelo prisoten, a me skrbi, ker ne vem, kako bi potem otroku sledila, če bi nadaljeval šolanje v slovenskem jeziku. Ima katera od vas izkušnje?«

 »Sem Italijanka, otroka sem vpisala v slovensko šolo, ker je tako želel oče. Če se za to odločiš, vedi, da so zelo zaprti: zaman že leta zahtevam, da bi mi sporočila pošiljali v italijanščini, roditeljski sestanki so v slovenščini, prevajajo le po dobri volji nekaterih posameznikov. Da ne govorimo o vseh proslavah, zaključnih prireditvah, drugih pobudah – vse v slovenščini in jaz sem popolnoma odrezana! Osebnostno vztrajam samo zato, ker otrok dosega dobre rezultate in ker se je dobro integril, a če mene vprašate, je nedopustno, da v Italiji ne komunicirajo v italijanščini, saj je to menda državna šola, plače dobivajo od italijanske države, mar ne?!?«

Začetek leta, čas vpisov. Tudi v državne šole s slovenskim učnim jezikom. Zanje se že desetletja odloča vse več ne samo narodnostno mešanih, pač pa tudi italijanskih družin. Leta 2011 je bilo po izsledkih Slovenskega raziskovalnega inštituta delež otrok iz t. i. narodnostno mešanih zvez 45%, delež otrok iz italijanskih družin 30%, iz slovenskih pa le še 25% (Norina Bogatec 2011).

Pojav vpisovanja otrok iz mešanih in neslovenskih družin v slovenske šole je vsekakor zaznaven vsaj že 20 let. Raziskovalci mu sledijo, pedagogi se z njim

spopadajo, politiki in civilna družba pa se – tak je vsaj občutek – v posledice in v iskanje novih strategij ter odgovorov spustijo le občasno in gotovo ne sistematično ter celovito.

Tako se zgodi, da objava raziskave, ki jo je Združenje slovenskih športnih društev v Italiji lani pripravilo v sodelovanju s SLO-RI-jem »Šola, družina in zunajšolske dejavnosti. Raziskava o jezikovnem sestavu in splošni angažiranosti mladih, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim jezikom v tržaški in goriški pokrajini ter večstopenjsko šolo s slovensko-italijanskim dvojezičnim

poukom v Špetru« po zaslugi predsednika Ivana Peterlina, ki je za narodnostno-jezikovna vprašanja zelo dovzeten, dvigne veliko prahu, začudenja in razprave v manjšinski skupnosti sami.

A problemi ter izzivi, ki jih izpostavlja omenjena raziskava, kot rečeno, sploh niso novi. Izredno pronicljivo jih je v vseh svojih dimenzijah analiziral ravnatelj večstopenjske šole pri Sv.

Jakobu v Trstu Marijan Kravos že leta 2013 na študijskih dnevih Draga, prispevek je objavljen v zborniku »Na razpotjih« (Mladika, 2014). V omenjenem posegu Kravos izpostavlja probleme in predlaga tudi vrsto rešitev, a odgovorov na zastavljene izzive še vedno ni. Nasprotno, zdi se, da je slovenska šola nekako zapuščen in prepuščena sama sebi, ko se spopada s ključnimi vsebinskimi in strateškimi izzivi, ki jih prinaša vse večje število otrok iz narodnostno mešanih in neslovenskih družin: po eni strani s pojavom izgube predominantnosti slovenskega jezika – v nekaterih vrtcih celo do take mere, da mora ob vpisu 99% izključno ali pretežno italijansko govorečih malčkov, delovanje potekati popolnoma dvojezično, če že ne sprva celo samo v italijanščini – po drugi pa s prisotnostjo neslovensko govorečih staršev, ki upravičeno zahtevajo, da so obveščeni in da razumejo vse, kar se v šoli dogaja.

Šolniki se o omenjenih problemih in izzivih veliko pogovarjajo in jim skušajo po svojih močeh kljubovati, a v rokah imajo bolj malo instrumentov in orožja – razen hvalevredne dobre volje.

Vprašanja pa so globlja od tega, na kar lahko odgovorijo šolniki sami: gre za vprašanje identitete in ciljev naše šole. Kakšne šole si želimo? Katere cilje naj si postavlja? K odgovorom ni poklicana samo politika, pač pa tudi vsi tisti, ki se čutimo člani manjšinske skupnosti.

Ob ugotovitvi, da je povečano število vpisov otrok mešanih in

»V 15 letih je uporaba slovenščine med mladimi upadla za 15%.«

(Suzana Pertot)

neslovenskih družin vsekakor pozitiven pojav iz razlogov, ki jih ob vsaki priložnosti izpostavljajo praktično vsi, ne gre po drugi strani zanemarjati in podcenjevati zgoraj omenjenih problemov, ki s seboj prinašajo še dodatne posledice, kot so splošen upad ravnih obvladavanja slovenščine in problem narodnostne vzgoje v šolah. Prva posledica je že dejstvo, tako da se vse več šolnikov

dodatno izobražuje za poučevanje slovenščine kot tuji jezik. Kar se pa tiče narodnostne vzgoje, postaja ponekod ta v naših šolah že tabu tema, kot je bilo ravno tako potrjeno med okroglo mizo na Dragi leta 2013 (Vlasta Polojaz).

Najpomembnejše vprašanje je, da manjšina sama razume, kakšna naj bo slovenska šola v Italiji spričo nove situacije. Narodnostna sestava šolske populacije je znana, slika jezikovnega sporazumevanja med mladimi tudi. To zadnjo je obdelala raziskovalka Susanna Pertot v svojem delu »Dvajset let med slovenščino in italijanščino« (Jeziki in identitete v precepu, Slori, 2014). Tu ugotavlja, da je v dvajsetih letih uporaba slovenščine med maturanti letnika 2011/12 upadla za 10%, uporaba slovenščine v pogovoru med sošolci in prijatelji pa že za 15%. Lanska raziskava ZŠSDI o jezikovnem sestavu vpisanih v šole s slovenskim učnim jezikom in v dvojezično šolo v Špetru je te

»Smer je nakazana: kako – če sploh – ukrepati?«

podatke samo potrdila, čeprav se je glede te problematike poglobila (le) v vprašanje pogovornega jezika mladih v družinskem (in športnem) okolju.

Iz (nestrokovnega) opazovanja proste igre in sporazumevanja med otroki vrtcev in osnovnih šol s slovenskim učnim jezikom v Trstu, pa tudi že na Krasu, ki je do nedavnega veljal za »trdnjavo slovenščine«, lahko zatrdimo, da bodo verjetno ti odstotki v naslednjih letih skokovito narasli v škodo uporabe slovenščine kot sporazumevalnega jezika. Smer razvoja je torej nakazana: kako – če sploh – ukrepati?

Na tem mestu je morda za bralca zanimiva primerjava s šolskim sistemom v Belgiji, ki nam ga je orisala **Vida Forčič**, doma iz Šempolaja, ki že šest let živi, študira in dela v Bruslju

(med drugim tudi v kabinetu evropskega poslanca Lojzeta Peterleta). Svoj študij slovenistike z Univerze na Primorskem je dopolnila s francosko-angleškim masterjem iz evropskih študijev na Institut d'études européennes (ki spada pod Université libre de Bruxelles). Tudi tu je – tako kot v Kopru – opravila magistrsko nalogo o slovenskih šolah v Italiji. Forčičeva takole opisuje tamkajšnji šolski sistem:

»V Bruslju tradicionalno sobivata dve jezikovni skupnosti, francoska (frankofona) in

flamska (nizozemska). Tu ne moremo govoriti o manjšinskem in večinskem jeziku, ker imata obe skupnosti zakonsko enakopraven jezikovni status. Jezikovna enakopravnost pa ima svoj poseben obraz, saj je velika večina ljudi v mestu Bruselj danes francosko govoreča.

Flamščina pa ima svoj status zagotovljen zaradi predpisa, da mora biti javna uprava popolnoma dvojezična. Prav zato je želja po znanju flamščine v Bruslju zelo izrazita, saj je znanje flamščine sinonim za pridobitev dobre službe.

Veliko neflamskih staršev si torej želi, da bodo njihovi otroci poznali ta jezik. (In prav tu bi lahko potegnili vzporednice s tem, kar se dogaja naši slovenski šoli v Italiji, ko postaja vse bolj zanimiva za italijanske sodržavljane, *op. av.*) A dobiti mesto v flamski šoli nikakor ni lahko, saj obstajajo zakonsko predpisani kriteriji (Dekret GOK) in sicer: prednost za vpis imajo otroci, ki imajo vsaj enega starša Flam-

»Prednost za vpis imajo otroci, ki imajo vsaj enega starša Flamca.«

ca, in otroci, katerih vsaj en starš ima dokazilo o znanju flamščine, po evropskem merilu, vsaj na nivoju B1. Zaradi tega kriterija se tudi odrasli (starši) vpisujejo na tečaje flamščine, preden pride čas za vpis njihovih otrok v šole.

Problem ohranjanja jezikovne identitete šol je tu očiten, saj bi se, zaradi prenapolnjenosti šol in brez tega dekreta, nekateri flamski otroci znašli v neflamski šoli, tuji otroci (veliko je neevropskih priseljencev) pa bi prišli v flamsko šolo.

Kako lahko to stanje primerjamo z našimi šolami?

Seveda, problema ni, če so šole prazne oziroma če je premalo vpisov. Ko pa so šole – v našem primeru predvsem vrtci, kot se dogaja marsikje že vrsto let – prepolne, se začenja razmisliti o taki selekciji in se

postavlja vprašanje, kakšen je izobraževalni cilj slovenskih šol. So to šole za učenje slovenskega jezika, torej bomo v njih učili kogarkoli, ali imajo tudi identitetne značilnosti? Je smiselno, da bi se uvedli kriteriji, ki bi določili prednost vpisa otrokom slovenskih (oziroma slovensko govorečih) staršev? Dejstvo je, da so slovenski vrtci (npr. celo vrsto let pri Sv. Ivanu ali v Dijaškem domu v Trstu, včasih pa tudi že na Opčinah, Proseku in v Šempolaju, če navedem le primere, ki jih poznam) že prenapolnjeni in imajo čakalni seznam.

Tu moramo premisliti, da sicer že obstaja zakon 10/12 iz leta 1961, ki je podoben belgij-skemu zakonu, a ga nikoli nobena slovenska šola ni upoštevala v točki, ko pravi, da so slovenske šole »... namenjene otrokom, ki izhajajo iz slovenske narodne skupnosti, ki imajo italijansko državljanstvo in ki imajo bivališče v Italiji.«

Najprej bi bilo treba torej razumeti, če se še vedno vsi strinjamo, da bi morala naša šola ostati prvenstveno namenjena pripadnikom slovenske manjšine, kot to določa že Posebna priloga k Londonskemu memorandumu ali – kot rečeno – zakon 1012/1961. Če je odgovor pritrdilen, še ni rečeno, da to izključuje možnost odpiranja otrokom iz narodnostno mešanih in neslovenskih družin, kot

nazorno kaže tudi bruseljski primer. A lahko bi postalo nekoliko lažje odgovoriti še na drug – za mnoge nepričakovan – izziv: vprašanje jezika komunikacije in uprave v šolah. Danes na primer nikjer ni izrecno napisano, da mora biti jezik šolske uprave in komuniciranja slovenščina. Po zaščitnem zakonu 38/2001 (člen 11/4) šola »LAHKO« (!) posluje v slovenščini, ne piše pa, da MORA poslovati v tem jeziku.

► Vodja Urada za slovenske šole pri Dežel-nem šolskem uradu **Igor Giacomini** glede tega pojasnjuje: »Zadeva rabe slovenskega jezika v upravi in komunikaciji s tretjimi osebami ali v

kolegijskih organih sploh ni enostavna in še zdaleč ni rešena. Naj navedem primer: povsod tam, kjer se v šoli pojavijo kolegijski organi, v katere lahko z vso pravico vstopijo tudi italijansko govoreči starši – na primer zavodni sveti – nastopi več navzkrižnih pravic. Slovenski starši in šolniki na primer lahko zahtevajo, da je jezik sporazumevanja slovenščina, ker gre za njihovo temeljno pravico o uporabi lastnega (manjšinskega) jezika. Po drugi strani pa imajo tudi italijansko govoreči starši pravico, da so v

organe izvoljeni in lahko posledično zahtevajo, da razumejo, kar se v njih dogaja. Nihče pa jih ne more prisiliti, da se naučijo slovenščine. Nekateri zmotno mislijo, da mora v slovenskih šolah vse potekati po slovensko. To ni res oziroma ni tako enostavno, kot si predstavljamo, saj vprašanje ni celostno urejeno. Slovenska šola je po eni strani podvržena zakonu 38/2001, a ta se v uporabo slovenščine ne spušča za tisti del, ki se tiče uprave in komunikacije, saj

»Nekateri zmotno mislijo, da mora v slovenskih šolah vsa komunikacija potekati po slovensko.«

gre tu za ustavni problem. Spet po drugi strani mora šola še – kot vsaka javna ustanova v Italiji – upoštevati zakon o upravnem postopku v razmer-

ju šola-starši ali šola-druga ustanova. Gre za izredno zahtevno vprašanje torej, ki je urejeno le do določene mere in ki bi zahtevalo celo razpravo, študijo ali celo knjigo!«

Pojasnilo Igorja Giacominija jasno nakazuje, kako zelo zahtevne probleme odpira za celotno šolo prisotnost vse večjega števila otrok oziroma tudi staršev italijanske narodnosti in jezika. V nekaterih okoljih, v nekaterih šolah se namreč ravnateljji spopadajo z zahtevo in potrebo po dvojezičnem (in torej ne več samo slovenskem) komuniciranju.

Bo politika torej kdaj rešila ta problem? Verjetno težko!

Kravos v svojem posegu na Dragi priznava, da do nesporazumov z neslovenskimi starši res prihaja. Lahko sklepamo, da so ravnateljji pri reševanju teh problemov prepuščeni sami sebi in rešujejo probleme sproti, glede na situacijo, v kateri se znajdejo.

Fotografije so posnete na večstopenjski šoli pri sv. Jakobu (foto: Danilo Pahar).

➤ Ravnateljica **Fulvia Premolin** nam na primer zaupa, da na Državnem liceju Anton Martin Slomšek v Trstu situacija glede komunikacije z neslovenskimi starši še ni

zaskrbljujoča: "Vsa komunikacija s starši pri nas poteka v slovenščini. Ko starši ne razumejo, jim sporočilo prevedejo dijaki sami, ker so že toliko odrasli, da to lahko storijo. Če je kdaj kak tak primer, da se na višjo šolo vpiše kak dijak, ki ne obvlada ali slabo obvlada slovenski jezik, se mu na začetku bolj posvetimo, ker imamo možnost individualiziranega učnega načrta s podpornim poukom, tako da dijak nadoknadi. Samo v enem primeru se nam je zgodilo, da je bil ta študij za dijakinjo tako zahteven, da se je nazadnje odločila, da se prepíše na

»Sporočila italijanskim staršem prevajajo dijaki sami.«

italijansko šolo, drugače pa je bil tak sistem vedno uspešen. Če se vrnem h komunikaciji s starši, se navadno starši, ki želijo dodatnih pojasnil glede sporočil, če jih slučajno ne razumejo, oglasijo telefonsko. Ko sem ravnateljela v Dolini, kjer je bilo več staršev italijanske narodnosti, je bilo tega povpraševanja po dodatnih pojasnilih seveda več kot na liceju. Tudi na sestankih sem morala včasih – a ne vedno – na koncu tudi na kratko obnoviti po

italijansko. Drugače pa smo vedno reševali tako, da je ena izmed učiteljic ali profesoric okrog sebe zbrala italijansko govore-

če starše in jim prevajala sproti. Veliko krat se starši tudi med sabo organizirajo, se med seboj spoznajo in si pomagajo z medsebojnim informiranjem. K sreči torej zadeva poteka precej gladko in brez težav.

➤ Nekoliko bolj zahtevna je situacija, ki nam jo je glede istega vprašanja ponazorila ravnateljica Večstopenjske šole v Doberdobi (v katero spadata tudi vrtec in šola v

Romjanu) in Državne večstopenjske šole s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru **Sonja Klanjšček**: "Informativna srečanja, roditeljske in druge sestanke vodimo v glavnem dosledno dvojezično. Tam, kjer je italijanskih staršev manj, se organiziramo tako, da tem staršem prevajamo sproti v manjši skupini. Ko gre tudi za razgovor s prostimi vprašanji in z odgovori, prav tako pazimo, da vse prevajamo. Vse to je zelo utrujajoče, ker zahteva veliko napora in dodatnega dela. S sporočili pa je tako, da pošiljamo slovenskim staršem v slovenščini, italijanskim pa dvojezično. Vsaj dokler so bila

»Odkar pošiljamo sporočila v elektronski obliki, so vsa dvojezična.«

sporočila v pisni obliki. Odkar jih pošiljamo v elektronski obliki, pa pošiljamo vsem enako, se pravi dvojezično. Tudi v Špetru zadeve tečejo na isti način, razlika je le ta, da tam vsaj tretjina staršev ne razume niti pasivno slovenščine in da imamo tudi v zavodskem svetu kakega takega člana, tako da moramo tudi tam prevajati. Večjih težav s tem sistemom zaenkrat nismo imeli. Včasih se je zgodilo, da je bilo kakšno obvestilo samo v slovenščini, pa so nam starši na bolj ali manj prijazen način pisali, da oni tega ne razumejo, a takih primerov je vedno manj. Imeli smo tudi take primere, da so izključno slovenske družine zahtevale samo slovenska sporočila – in tudi tem smo ugodili. V glavnem pa je že splošno sprejeto, da komunikacija poteka na način, ki sem ga opisala. Ponavljam, da je vsekakor vodenje

sestankov zaradi tega zelo zahtevno in naporno. Mi vedno starše vabimo, da se slovenščine vsaj pasivno priučijo, navsezadnje tudi zaradi motivacije otrok, vseeno pa ostaja vedno določeno število ljudi, ki jezika ne obvlada."

Podrobno in poglobljeno informiranje staršev o samem značaju slovenske šole je pred tremi leti Kravos svetoval kot koristen način za bolj zavestno in premišljeno izbiro vpisa v slovenske šole. Poudaril je nujnost informiranja ne samo o značilnostih razvoja otroka v večjezičnem okolju, pač pa že o samih značilnostih slovenske šole, in sicer da ne gre za kake tečaje slovenskega jezika ali za

dvojezične šole, pač pa za veliko več kot to. Ravnateljstva že podrobno informirajo, da poteka ves pouk v slovenščini, morda pa bi morala starše ozavestiti tudi o potrebi, če že ne nuji, da z vpisom sprejmejo tudi vključitev in poglobitev otroka in vsaj delno tudi vse družine v slovensko kulturo, tradicije, način življenja in organizacije prostega časa, ki so značilne za manjšinsko skupnost.

✦ **Vida Forčič:** »Skoraj neopazna, a korenita sprememba, ki je postopoma zajela naše šole, je sprememba statusa slovenskega jezika. Od fašizma naprej, vse do danes, se je slovenščina iz jezika »svinjskih pastirjev« (tako jo je definiral D'Annunzio) povzpela v zanimiv in zaželen jezik na poti k evropski odprtosti, sožitju in čezmejnim stikom. Torej, »več jezikov znaš, več veljaš«, so ugotovili Italijani z Evropo vred.

To odkritje pomeni medkulturnost. Medkulturnost v smislu miru, želje po poznavanju soseda in razvoju evropske ideje. Smer, v katero se razvijajo slovenske šole, je pozitivna za vse in je v skladu z najsodobnejšo vizijo razvoja jezikov. Tega pa bi se morale slovenske šole zavedati in uveljavljati v skladu s svojo tradicionalno vlogo: da so šole slovenske manjšine. Slovenske šole v Italiji postajajo podobne flamskim v Belgiji: zaželeno in perspektivno, so bogastvo manjšine, ki postaja številčno manjša, a duhovno močnejša in uglednejša.

Ko bi res prišli do sistematičnega in poglobljenega informiranja ter ozaveščanja neslovenskih staršev o slovenskih šolah, bi se nazadnje morali spoprijeti še z zadnjim temeljnim problemom. Vprašanja uporabe slovenskega jezika (da ne govorimo o narodni zavesti) se začenejajo še prej, pri družinah samih.

Ob predpostavki, da je vse več narodnostno mešanih zvez in zakonov, se je treba najprej spoprijeti z dejstvom, da starši največkrat niso ozaveščeni o dinamikah usvajanja dveh (ali več) jezikov niti tam, kjer je narodnostna zavest

»Slovenski starši največkrat niso ozaveščeni o dinamikah usvajanja dveh (ali več) jezikov.«

prisotna ali celo na visoki ravni. Tisti, ki jim je ohranitev slovenske identitete in jezika pri srcu, bi se morali torej vprašati, kdo in kdaj bo mlade izobrazil na tem področju, da bodo znali ohraniti slovenski značaj družine tudi ob prisotnosti partnerja iz predominantne (italijanske) etnične skupnosti. Na to je opozorila sociologinja Sara Brezigar na prej omenjeni Dragi – in prikazala tudi nekaj izredno zanimivih primerov dobrih praks npr. pri valižanski manjšini v Veliki Britaniji, kjer delijo informativne

biltene o prednosti dvojezičnosti že v porodnišnicah in vabijo mamice k vpisu otrok v valižanske šole, starše pa na tečaje valižanščine.

Vzgoja k narodni zavesti in ponosu namreč zdaj ni več dovolj, potrebna je tudi izobrazba o medetničnih in medkulturnih dinamikah, o jezikovnih praksah in govornih navadah v takih okoljih.

Ne samo šola, pač pa tudi manjšina sama (torej politika in civilna družba) bi se morala opremiti – in to čimprej – za odgovore na te izzive.

Za primerjavo in ugibanje o tem, kam plovemo

“Koroška, Koroška ...”

Slovenščina v šoli in izven nje za Karavankami
- skozi pričevanja dveh generacij zavedne družine

Lucija Tavčar

“A še veš, kako smo se mi učili računat?” “Ne, teh kock se jaz ne spominjam, le da smo morali vsakič, ko smo šli na stranišče, povedati, kar je pisalo na vratih. *Acht mal Sieben ist Sechsfünfzig.*” Sedijo pri mizi, pri “nas”, mama, njeni sestri in brat. V njihovih rojstni hiši, v Svečah, v Rožu, na Koroškem. Obujajo spomine na Ljudsko šolo – našo osnovno. “A se samo meni zdi, al

smo bli pri pouku slovenščine samo mi in Inzkovi?”

»Prosta igra v slovenščini ostaja za mnoge prevelik izziv.«

Stric racionalno utemelji sum: ostale starše je učitelj prepričal, da je učenje slovenščine brez zveze, gledal pa je, da je bil v vsakem letniku vsaj en učenec vpisan k pouku slovenščine, da je ohranil povišico. “Ja, ta učiteljica je bila pa huda! Jaz se točno spominim, če sem jo

jaz še enkrat vprašala, je bila sitna, če jo je Kete, desetič, je bila sladka in prijazna. Saj veš, Kete z arijsko modrimi očmi in blond lasmi.” “Ja, se spominim. Kako me je prizadelo, ko jo je ati enkrat vprašal “Mic, au pa hre?” “Ta je ja swenji znawa!” Ja, znala je slovensko.

Imela sem 7 let, ali pa 8, ko so me nekega junija z bratrancem nekaj dni poslali v Mohorjevo ljudsko šolo v Celovec. Bil je nemški dan. Kako to mislim? Šola je tam dvojezična, se pravi, da imajo en dan vse predmete v slovenščini, en dan vse v nemščini in spet v slovenščini in spet v nemščini. No, jaz sem prišla na nemški dan, nemščine pa seveda nisem znala. “Der Wald” – naslov dneva. Dali so mi zvezek in prepisovala sem neznane besede. Kakšen je bil ta gozd, ostaja zame neznanka. Večino časa mi je bilo nelagodno, tega se dobro spominim. Glede na moje takratno dojetanje, so se

med sabo precej pogovarjali v nemščini, vem, da so mi precej prevajali in da mi je bilo lažje, ko sem spoznala deklico, ki me je iskreno in instinktivno nagovorila v slovenščini in je postala moja prijateljica. Ko sem bila večja, so me poleti en teden poslali pomagat v sestričin dvojezični vrtec v Celovcu. Kakšen lep vrtec! Ne vem, po kakem naključju je bila tema zaključne predstave že spet „der Wald“! Marsikateri malček slovenščine sploh ni poznal, predstava, kot tudi pouk, pa sta delno tekla v nemščini, kot predvideva program dvojezične ustanove.

„Hana, kje pa imate plesni tečaj?“ Slovenska gimnazija v Celovcu ponuja tudi obšolske dejavnosti. „V mojih časih smo ga imeli v zaklonišču, grozna soba!“ pravi mama. „Kje?“ se vmešam. Ja, v tistih časih – ki se mi zdijo izredno daleč, a so se zgodili več kot tri desetletja po koncu druge svetovne vojne – so v slovenski gimnaziji zgradili tudi zaklonišče, ker „smo bili Slovenci potencialna tarča terorističnih napadov.“ Vedno spet aktualni, ti teroristi!

Activity: igra božičnih počitnic 2015/2016! Igramo se veliki in mali, tudi tistega večera. „Jani, a se on ne bo igral?“ „Ne, on ne zna slovensko.“ Bratranec gosti sošolca, ki z njim obiskuje 2. razred Kugyjeve smeri slovenske gimnazije. Ne obsojam ga. Verjamem, da je za zadržanega otroka iz nemške družine soočenje s tremi glasnimi Primorkami velik izziv, prevelik, če bi se ga moral lotevati še z jezikovnega vidika. Pa vendar se zamislim. Od otroškega dvojezičnega vrtca mimo dvojezične šole pa do gimnazije se otrok uči slovenščine, še več, v slovenščini se uči matematike, zgodovine in ostalih predmetov, a mu dejstvo, da bi se zdaj igral v slovenščini, predstavlja prevelik izziv. Raje sam prepešči pot do bratrančeve hiše, kjer se bo igral sam. Ostali igramo. Občasno, pod pritiskom, nam pravi izrazi ne pridejo na jezik. Zdaj bomo strogi. „Drohbrief!“ „Prepozno! Grozilno pismo!“ „Smer ... obbligatoria!! obbligatoria!“ „Čas je mimo! Obveznaa!!“ „Verkehr nesreča! No ... Au se pa rači! PROMET!“

„Hana, kako se pa vi pogovarjate v šoli?“ Vprašam med pavzo. „Mi v glavnem slovensko! Mi smo malo izjema, ker je pri nas pol razreda itak iz Slovenije. Pa tudi z drugimi pač v dialektu“ Starši 20. stoletja nudijo otroku več. Vsaj trojezičnost, če že ne drugega! „Jaz se pravzaprav počutim nelagodno, ko moram javno govoriti v nemščini.“ Mi zaupa, ob čemur pomislim na svojo večkrat okorno italijanščino. „Tako j vprašajo, kako dolgo si že tu? Potem grem pa v Slovenijo in itak mislijo, da sem Nemka, in mi čestitajo, kako znam slovensko!“ Prototipična situacija slovenskega manjšinca. Se komu izmed nas to še ni zgodilo? „Nižji letniki, ti moram reči, se pogovarjajo samo še nemško! In sploh nočejo,

Slovenska gimnazija na Koroškem (foto: Peter Rustja)

Spodaj: podelitev nagrad za najdaljši neprekinjeni whatsapp pogovor v slovenščini, ki ga je izvedla Volbankova ustanova na gimnaziji (foto: Volbankova ustanova)

recimo, priti k Dijaški zvezi in podobno.“ Mogoče je samo stvar generacije, tistih dveh letnikov, in bo potem spet drugače, rečem, čeprav ne vem. „Hana, koliko tvojih sošolcev se je po ljudski šoli vpisalo na nemško gimnazijo?“ „Samo ena ali dve, ti dve sta pa itak šli na taki smeri, ki jih na gimnaziji ni.“

Gimnaziji sledi univerza! Misli me popeljejo do minulih velikonočnih praznikov. „Ja, nekaj jih je v Ljubljani, približno pet,“ reče Simon, ko gremo z žlahto po vstajenjski maši na pivo v vaško „taberno“, k Adamu. Pogovarjamo se o novoustanovljenem Klubu zamejskih študentov v Ljubljani in o tem, da bi bilo dobro nekako vključiti tudi Korošce. „Nas je trenutno v Ljubljani res veliko in vsako leto več, ker predstavlja študij v Ljubljani marsikatero prednost,“ pravim. „Ja, pri nas moraš vzeti v poštev, da ne znamo tako dobro slovensko kot vi. Ne znajo vsi tako dobro slovensko, kot jaz in Toman!“ Sogovorca se posmejeta, čeprav vem, da je res.

Ah, slovenščina. „Sonce se na južnem Koroškem danes ne bo uveljavilo,“ pravi radio Agora. Kaj se ne bo? Vsakemu

»Gore so bile vedno velika naravna ovira. Celovec niso bila “slovenska pljuča”.«

svoje kalke! S sestro parkirava, ugasneva radio in vstopiva v knjigarno Haček, medtem ko čakava na mamo. „Dober dan. Aha, slovenske knjige so tu zadaj.“ Nemške knjige gredo v prednjem delu slovenske knjigarne lažje v promet. Prideta puncí, ki iščeta darilo za prijateljico, začneta v slovenščini, nadaljujeta v nemščini in spet v slovenščini ... Očitno so jim ti preskoki bolj naravni kot nam, pomislim. Narečje je tu res bolj oddaljeno od knjižnega jezika, sploh pa je vprašanje, kje lahko recimo mlad Korošec izven šole še pride v stik s sočno slovensko standardno govorico. Že res, radio – čeprav z nemškimi poročili, tednika Novice in Nedelja – čeprav z večkrat okorno slovenščino, kaj pa sicer?

Gledališke skupine! „Hana, kako gre pa njej pri gledališki skupini?“ „Ja, ona se mora več učiti, tako tekst kot izgovarjavo. Ampak zna dovolj slovensko, da ji gre. Ko delamo čisto improvizacijo, lahko govori tudi nemško, ker je cilj drugi.“ Kaj pa športna realnost?

„Na vsak način je tako, da je KOŠ zelo slovenski. Trenerji članske ekipe prihajajo vedno iz Slovenije ali pa so koroški Slovenci. Naš trener je vedno gledal, da smo igralci prihajali iz slovenske šole, maksimalno je vzel v ekipo dva nemško govoreča in tema dvema smo prevajali soigralci. Ampak pri SAK-u, to je dvojezičnem nogometnem klubu, tam je pa drugače, ker je več nemško govorečih in večinoma je tudi slovenščina članske ekipe slaba ...“ razlaga Toman.

Obiske imamo. Gremo na sprehod. Delam vodičko. Razlagam. Ja, tu smo v Rožu, v tisti smeri je Zila, v tisti (nasprotni) Podjuna. V bistvu res ni logično zakaj „Rož, Podjuna, Zila!“ Koroška je zelo razvlečena, velike razdalje ... Pravzaprav ni logičen niti „venec treh dolin“! Na drugi strani Drave so „Gure“, moja prababica je na tisto stran šla parkrat v življenju, ker še ni bilo mosta. Ne. Glede na tablo smo samo v Suetschach. Vse je tukaj daleč, Slovenija je tam čez, ne, ne, še to je šele Kozjak, tam zadaj se skriva Stol in tam teče meja. Ja, te gore.

*Poljane pri Svečah
(foto: Nada Tavčar)*

„Jani, kakšna je gora brez dreves?“
 „Gola!“ spet se igramo in opisujemo pojme. Nikoli ne bi partnerja privedla do pojma „gola“ preko „gore“! Nikoli. Očitno so te gore res globoko zakoreninjene v njihovem dojemanju sveta, pomislim, ko se že tretjič pri razlagah pojavijo gore. Velika naravna ovira, ki ovira pretok, prepiha ni. Celovec niso bila „njena pljuča“. Še danes predstavlja pozimi vožnja čez Ljubelj problem, kaj je bilo šele nekoč, ko so se na referendumu leta 1920 odločali o pridružitvi h kraljevini SHS. „Kar smo mi, bote tudi vi!“ piše na Sveškem pokopališču. Ne vem, če bomo mi v Trstu isto, kar ste vi zdaj, vi, ki ste živi, prebivalci Sveč, Roža, Koroške, ne tisti, ki počivate v miru seveda, dragi Goritschnig-i,

Kurasch-i ... Ne vem, če bo tok zgodovine pri nas izbral podobno pot. Gotovo izhajamo iz različnih izhodišč: zgodovinskega, ekonomskega, zemljepisnega, socialnega ... Gotovo imamo določene slične značilnosti. Gotovo ...

Še vedno sedijo pri mizi, mama, njeni sestri in brat. „Dejansko je bilo to znanje slovenščine pasivno. Medtem ko so drugi pisali matematiko, je meni dal tekst v slovenščini ...“ „Mama, kako ste se pa pogovarjali, ko ste se igrali na ulici?“ „Ja, nemško!“ „Res!? Ampak te tvoje sošolke zdaj z mano vendar govorijo slovensko!“ „Ja, zdaj pa ...“ Upanje umre zadnje. Situacija medtem ostaja kompleksna in kontradiktorna, čeprav ... „tam so še pobje, ki jo pojo! Koroška, Koroška ...“ 🐾

Šola pred novimi izzivi

Adrijan Pahor

Soglašam z mnenjem, da je vse, kar je povezanega z javnim šolstvom, zelo občutljiva tema, zato razpravljati o njej, vsaj zame, ne more biti zapravljjanje časa. Šolski sistem je v bistvu zelo kompleksen, saj vključuje velik del populacije, zaobjema različne skupine ljudi in finančnih sredstev, šolanje ima dolgoročne učinke, predvsem na družbeni položaj posameznika, na šolo vplivajo gospodarstvo, ekonomija in politika, šola se zato spreminja, je področje vsakokratnega vzpostavljanja novih razmerij in sklepanja (novih) kompromisov. Množično šolanje je tudi spodbudilo razvoj šole kot birokratske institucije, ta sistem pa je v svojem bistvu nemočen, zato se ustanavlja serija raznih komisij, ki odločajo o tem in onem. Pretirana

birokratizacija pa preprečuje prenos pozornosti na posameznika, ne morejo se upoštevati individualne razlike, družinske razmere, odnosi med izobraževalci in izobražujočimi so navadno neosebni, zato se profesorji težko posvečajo dijakom s posebnimi potrebami. Profesorji morajo po eni strani biti specializirani strokovnjaki, imeti morajo določene pedagoške kompetence, po drugi strani jih nekateri opredeljujejo kot polprofesionalce, saj naj bi bili stalno deležni nasvetov, pomoči (seminarji) raznih ustanov (zavodi za šolstvo in druge organizacije), ki učnemu osebju svetujejo, kako naj učijo. Poklic profesorja (učitelja) je tudi vse bolj feminiziran, to pa naj bi bil tudi eden izmed razlogov, da je status učiteljskega poklica nižji kot nekdanj, ženske

namreč zaradi družbenih procesov (pedsodkov) težje izboljšujejo svoj poklicni položaj. Nezanemarljiv ali morda še celo odločilen je vpliv ekonomskega dejavnika, od uvedbe obveznega šolanja, širitve izobraževanja do prepričanja, da je šola element družbene modernizacije, da industrija zahteva vse bolj izobraženo delovno silo, saj je dostop do marsikaterega položaja mogoč samo s spričevalom določene šole. Posledica tega je še vedno pritisk na javno šolstvo in z njim povezane investicije, ki naj bi jih država vložila v sistem javnega šolstva ali, z drugimi besedami povedano, izrazit vpliv političnih in ekonomskih dejavnikov na šolski sistem.

Našo šolo, poleg že omenjenih dejavnikov, zaznamujejo še nekatere nezanemarljive značilnosti. Tu bi rad omenil delikatno temo v zvezi z vse večjo prisotnostjo neslovesko govorečih dijakov oziroma šolarjev. Dejstvo je, da slovenske šole v Italiji obiskuje vse več dijakov iz italijanskih družin in drugih neslovensko govorečih, kar je bolj izziv in problem kot pa razveseljiv podatek, čeprav ga nekateri predstavljajo nekoliko drugače. Danes se soočamo z dejstvom, da so v nekaterih osnovnih šolah naši učenci celo v manjšini. V nekem smislu gre za svojevrsten problem, ki smo si ga ustvarili sami. Če je po eni strani spodbudno, da se marsikateri italijanski starši iskreno zanimajo za slovensko šolo in njene programe, je po drugi strani tudi res, da se je s prilivom italijanskih otrok in otrok iz mešanih družin s časom marsikaj spremenilo in to tako v metodologiji dela kakor tudi v sami administraciji šole. To je opazno predvsem v vrtcih, osnovnih in tudi že srednjih šolah, manj na višjih. Večkrat se vpisujejo na naše šole dijaki, ki ne obvladajo slovenščine in tudi kasneje ne poglobljajo svojega (ne)znanja, pa tudi ne zahajajo v slovensko okolje. Da se učenec s skromnim znanjem slovenskega jezika vključi v delo v razredu, mora poskrbeti šola z dodatnimi tečaji, kar omejuje delo in prikrajša

»Dejstvo je, da slovenske šole v Italiji obiskuje vse več dijakov iz italijanskih družin in drugih neslovensko govorečih.«

slovensko govoreče oziroma otroke iz slovenskih družin. Seveda je glede na močno spremenjeno etnično sestavo šolske populacije temu primeren tudi nivo obvladanja slovenskega jezika, kar ugotavljamo predvsem na višjih šolah, na katerih se soočamo s progresivnim in nezadržnim upadanjem znanja slovenščine, kar bistveno ovira učno-vzgojni proces. Trditi, da je za to kriva samo narodnostno mešana sestava izobražujočih, bi bilo po drugi strani absurdno, saj smo se s tem fenomenom soočali že pred desetletji, zato gre vzroke iskati tudi drugje. Vsekakor bi morali ta trend na neki način zajeziti ali omejiti, saj se danes komunikacija v italijanščini med posameznimi dijaki širi že na hodnike oziroma v vse prostore, ki niso izrecno namenjeni učno vzgojnemu procesu. To pa je nesprejemljivo in nedopustno, saj se na tak način večinski jezik uveljavlja ne samo v administraciji, ampak tudi v vsakodnevni komunikaciji, kar na sicer subtilen način spreminja našo šolo v dvojezično ...

60. letnik revije Mladika

Metka Šinigoj

Revija, ki jo pravkar držite v rokah, beleži letos okrogli 60. letnik izhajanja, in kot se za okroglo številko spodobi, ji bomo namenili primerno pozornost. Mladika je namreč od leta 1957, ko je začela izhajati v Trstu kot družinska revija in kot naslednica predvojnega revije, ki jo je urejal F. S. Finžgar, odigrala neprecenljivo in nadvse pomembno vlogo.

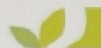
Po obdobju fašizma in zatiranju slovenske besede si je skupina krščansko usmerjenih intelektualcev zavihala rokave, ker je hotela oživeti revijo, v kateri bi objavljali literarne prispevke zamejskih avtorjev in spremljali kulturno življenje tako v ožji domovini kot v zamejstvu in zdomstvu. Januarja 1957 je izšla prva številka Mladike. Njeni prvi ustvarjalci so bili Jože Peterlin (ki je bil njen urednik devetnajst let), Vinko Beličič, duhovnik Stanko Janežič in nekateri sodelavci koroške revije Vera in dom. Mnogi so bili šolniki oziroma vsestransko angažirani v zamejskem kulturnem življenju, ko je bilo treba po dvajsetletnem kulturnem molku spet postaviti na noge kulturno življenje. Jože Peterlin je bil režiser, gledališki kritik, dramatik, urednik, profesor, kulturni delavec in ustanovitelj Radijskega odra. V krog sodelavcev so nato pristopili še Vladimir Kos, Alojz Rebula, Martin Jevnikar, Lev Detela, Maks Šah, Zora Tavčar, Milena Merlak, Pavle Merkù, in drugi.

Po smrti Jožeta Peterlina leta 1976 je uredniško mesto prevzel Marij Maver, ki vodi revijo še danes. Slednja objavlja prozne in pesniške prispevke, članke na zgodovinsko tematiko, ocene knjig in razstav, literarne eseje, v uvodnikih se

uredniški odbor loteva najbolj žgočih tem in problemov zamejske in širše slovenske stvarnosti, od šolske problematike do političnih premikov in dogajanj v verskem življenju. Mladika izhaja danes v nakladi 1250 izvodov.

Od leta 1972 revija razpisuje literarni natečaj za prozo in poezijo, katerega se udeležujejo avtorji iz zamejstva, zdomstva in matice. Na tak način spodbuja k literarnemu ustvarjanju. Vsako leto se na natečaj prijavi preko 100 prispevkov. Nagrajeni in priporočeni prispevki so objavljeni v reviji. Razglasitev nagrajenih

del poteka v Peterlinovi dvorani na Prešernovi proslavi, ki jo prireja Društvo slovenskih izobražencev v sodelovanju s Slovensko prosveto. Mladinski list Rast, ki je začel izhajati leta 1982, oblikujejo višješolci in univerzitetni študentje.

Prilogo odlikuje pestrost član-
kov, pa tudi živahna grafična
podoba. V njej objavljajo literar-
ne prispevke, ankete, intervjuje,
ocene knjig in filmov.

Revija Mladika je torej po
vseh poskusih, ki so si sledili v povojnih letih in žal
propadli, od Razgledov, Tokov in Literarnih vaj, pa
do Mostu, Zaliva in Pretokov, najstarejša slovenska
revija v Italiji in edina, ki še vedno izhaja.

V nadaljevanju smo postavili dve vprašanji
vsem, ki soustvarjajo Mladiko.

MARIJ MAVER

■ **Leta 1976 ste sprejeli uredniško vlogo Mladike. Kako se je od takrat spremenila revija?**

● Res sem po smrti prof. Jožeta Peterlina prevzel uredništvo revije, toda nisem uvajal bistvenih sprememb, saj sem že prej tesno sodeloval z glavnim urednikom, hodil z njim v tiskarno in mu pomagal pri urejanju, tako da se je v bistvu ohranila kontinuiteta v uredniški politiki.

■ **Kateri krog bralcev nagovarjate? Odkar je revija na voljo tudi v Sloveniji in po drugih celinah, se je naklada povišala?**

● Krog bralcev naše revije je v glavnem isti že 60 let. To so zamejski Slovenci od Milj do Trbiža, pretežno iz tržaške in goriške pokrajine. Imamo pa lepo število bralcev tudi v Sloveniji in po svetu na vseh celinah. Prijateljske stike z našimi zdomci smo gojili od vsega začetka, zato v zadnjem času ni bilo bistvenih sprememb v nakladi.

NADIA RONCELLI

■ **Kako se je vaše delo urednice spremenilo v letih?**

● Uredniško delo, ki ga opravljam pri reviji, se je v zadnjih letih spremenilo predvsem zaradi tehnološkega napredka, odkar smo, recimo, začeli revijo oblikovati sami, s svojimi programi, in ne več v tiskarni. Hitrejše je postalo komuniciranje s sodelavci in sposoja gradiva, predvsem fotografskega, z drugimi mediji, ker je elektronsko pošiljanje vse te postopke pohitrilo.

»Revija Mladika je najstarejša slovenska revija v Italiji.«

■ **Katere razlike opazate glede na avtorje prispevkov v daljšem časovnem razponu?**

● Po padcu meje in še prej s slovensko osamosvojitvijo se je odprl nov prostor in so z revijo začeli

sodelovati tudi avtorji iz Slovenije, kar je bilo nekoč nemogoče. To je pozitivna sprememba, ciljamo pa vendar k temu, da ostane revija usidrana v prostoru, v katerem se je rodila. Kar se pa tiče formalnega vidika, opazam, razen seveda

izjem, slabšanje jezikovnega znanja – nekdanji pisci bolj suvereni v slovenskem jeziku. Najmlajši, recimo dijaki in študentje, ki sodelujejo pri mladinski prilogi Rast, so s tega vidika najbolj šibki.

SERGIJ PAHOR

■ **Kdaj in kako ste pristopili k reviji?**

● K Mladiki sem pristopil že zelo zgodaj, čeprav ne prav od začetka, vsekakor pred letom 1960. Najprej kot korektor. Veliko ur sem preživel v tiskarni, ko sem čakal na zadnje krtačne odtise, tik preden je šla revija v tisk. Večkrat sem tudi prevažal revijo na prodajna mesta po župnijah v tržaški okolici.

■ **Vaša vloga pri ustvarjanju Mladike**

● Niti ne vem točno, kdaj sem bil sprejet v uredniški odbor; od takrat tudi pišem kratke komentarje ali uvodnike, redkokdaj s kakšnim intervjujem. Svojih dopisov večinoma ne podpisujem.

IVO JEVIKAR

■ **Kako se je porodila ideja za Anteno, novice iz »treh Slovenij«?**

● Kako se je rodila Antena, natančno ne vem, saj si je nisem sam zamislil in tudi danes nisem edini avtor "novičk", ki se zbirajo v tej rubriki. Mladika je od ustanovitve posvečala veliko pozornost skupnemu slovenskemu prostoru, ki je bil pred nekaj desetletji še veliko bolj razdeljen zaradi ideoloških razhajanj, ostrih mej, težavnejše komunikacije itd.

V uredniškem odboru sem od začetka leta 1973, torej od leta po maturi, ko je vanj stopilo več mladih. Že leta 1971 je začela izhajati nepodpisana rubrika Slovenski poldnevnik, v kateri so bile novice, krajši članki, ponatisi iz drugih listov, ki so zadevali zlasti Slovence po svetu. Ta rubrika je živela še nekaj časa po nastopu Antene, ki se je pojavila v 7.-8. številki letnika 1974 in jo je podpisal MM, torej Marij Maver. Več let jo je sam oblikoval,

v določenem trenutku pa sem mu začel pomagati. Po letu 1978 sem verjetno že pisal glavnino.

■ **Kako se dokopljete do teh novic?**

● Od začetka je bil namen rubrike, da vsaj zabeleži pomembnejše domače, matične in zdomske dogodke, ki jim v Mladiki niso posvečeni posebni članki ali razprave, pa čeprav bi jih mnogokrat zaslužili. Kot prava antena naj bi ujela in oddajala dalje podatke, imena, datume, po možnosti slike. Čisto izvirnih novic, ki še niso bile objavljene, ni prav veliko. Te v glavnem posredujejo znanci, ali pa jih nabereš pri lastnem opazovanju dogajanja, knjižnega trga ipd. Ostale pa se najdejo v drugih medijih, tudi takih, ki pri nas niso razširjeni, a bi mnogokrat šle mimo skoraj neopazno. Seveda ne gre za njihovo znanstveno obdelavo, veliko je odvisno od osebnih zanimanj, vendar želi biti Antena natančna glede datumov in podatkov, tako da je precej zanesljiv vir.

MATEJ SUSSI

■ **Kako poteka delo grafičnega oblikovalca na Mladiki?**

● Oblikovalec najprej izdela obliko in ogrodje vsake strani revije ali knjige. Prispevki so poslani v digitalni obliki, grafik jih enostavno postavi v ogrodje in jih uskladi s fotografijami in naslovi. Odtisi so nato pregledani in popravljeni.

■ **Od kdaj si tukaj zaposlen in kako se je izboljšala tehnologija na tem področju?**

● Zaposlen sem od ustanovitve zadruge Mladike leta 1999. Ravno na prehodu stoletja se je ves potek dela spreminjal in prehal v izključno digitalno obliko. Že od samega začetka sem torej oblikoval izključno z računalniki, z izjemo skic in zamisli, ki jih izdelam prostoročno na papir. Z leti se je seveda tehnologija izboljšala, računalniki so močnejši in hitrejši in nam dopuščajo stvari, ki so prej bile nemogoče. 🐣

40 LET DEŽELNE RAZSEŽNOSTI SLOVENSKE SKUPNOSTI

Zbirna narodna stranka Slovencev v Italiji, Slovenska skupnost (SSk), se je 13. novembra spomnila 40-letnice svojega I. deželnega kongresa, ki je bil 24. maja 1975 v Devinu. Z združitvijo tržaške in goriške SSk je stranka dobila deželno razsežnost, ustroj in značilnosti, ki v glavnem držijo še danes. Srečanje v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici je obogatil kulturni program, ki ga je pripravila Maja Lapornik in je obsegal nastope mladih recitatorjev, dekleške vokalne skupine Bodeča Neža pod vodstvom Mirka Ferlana in kantavtorke Andrejke Možina. Spregovorili pa so deželni predsednik in deželni tajnik SSk Peter Močnik in Igor Gabrovec ter pisatelj Boris Pahor, ki so ga prireditelji razglasili za častnega predsednika SSk. Spominske plakete so izročili 33 članom, ki 40 let neprekinjeno delujejo v različnih strankinih organih.

Zgoraj: na akademiji v Centru Bratuž v Gorici; spodaj: številni prejemniki odličij za dolgoletno delo

Drobtinice o slovenskem govoru

Manica Maver

V rubriki, ki jo začenjam, bom pisala o slovenskem govoru. Večkrat namreč slišimo, kako je to področje v našem okolju zanemarljivo in mu ne posvečamo dovolj skrbi. Predvsem sta tarča kritik naš radio in televizija, ki bi nam morala biti zgled lepega govora, kritike pa letijo tudi na račun šole in profesorjev, ki lepemu, jasnemu in pravilnemu govoru ne posvečajo dovolj pozornosti. A o našem radiu in šoli bom pisala kdaj drugič.

Tokrat bi rada spregovorila o govoru v Sloveniji, po slovenskem državnem ra-

diu in televiziji. Vedno sem bila prepričana, da je zgled pravilnega knjižnega govora RTV Slovenija. Zato rada poslušam slovenske nacionalne radijske postaje in gledam slovensko televizijo. Na moje presenečenje pa v zadnjem času opažam, da tudi osrednji slovenski mediji niso vedno zanesljivi na tem področju. Naj navedem nekaj primerov: ko sem gledala televizijski prenos nagrajevanja najboljših slovenskih športnikov v letu 2015, je voditelj prireditve, ki so jo predvajali po 2. programu RTV Slovenija, večkrat govoril o *kategori* (npr. »V *kategori deklet je športnica leta Tina Maze*«), čeprav Slovenski pravopis pozna samo *ategorijo*. Če ostanemo pri športu, naj omenim, kako me vedno zmoti, ko slišim (tudi po osrednjem radiu in televiziji), besedo *kóšarka* namesto *košárka*.

Večkrat sem tudi slišala govoriti o *zúnani politiki*, *zúnanjem ministru* ali *zúnanji podobi knjige*. Kako pa me je streslo, ko sem – sicer po komercialni radijski postaji Radio 1 – slišala, da »v nekaterih državah ne praznujemo bôžiča«!

Če bi te cvetke slišala po Radiu Trst A, bi se gotovo zgražala in doma komentirala, kako slabo govorijo naši novinarji. Ker pa sem jih slišala na osrednjem slovenskem radiu, sem takoj podvomila vase, če nisem mogoče do danes

napačno naglaševala omenjenih besed, zato sem takoj vzela v roke pravopis. Ko

sem z olajšanjem ugotovila, da je bilo moje dosedanje naglaševanje pravilno, sem pomislila na dve stvari: prvič, mogoče pa smo le preveč kritični do naših javnih govorcev, ko kako besedo napačno naglasijo, saj se motijo celo govorniki v Sloveniji; drugič, državna radio in televizija bi morala biti zgled lepega, pravorečnega govora za ves slovenski prostor. Doslej je ustanova RTV Slovenija zelo dobro skrbela za izobraževanje vseh novinarjev in radijskih voditeljev, ki nastopajo pred mikrofonom. Upam, da so bili primeri spodrseljavev, ki sem jih omenila, le redke izjeme in da to ni pokazatelj manjše skrbi za govor pri državni radioteleviziji. 🗨️

»Vedno sem bila prepričana, da je zgled pravilnega knjižnega govora RTV Slovenija.«

Na odru (in za njim)

Oder na radijskih valovih

Maja Lapornik

Leta 1945 je v od fašističnega nasilja ter vojne razdejano in razboleno skupnost preko radijskih valov poletela slovenska beseda: težko si danes, v polnosti kulturnega in umetniškega razkošja ter izobilja predstavljamo, kaj je to pomenilo za naše ljudi, ki jim je bila nasilno odvzeta svoboda, z njo pa pravica do lastnega jezika. Že naslednje leto je v okviru tržaškega radia začela delovati *Radijska igravska družina*, ki se je kasneje preimenovala v Radijski oder. Prvo slušno igro je skupina posnela v juliju leta 1946. Letos praznuje *Radijski oder* – pod tem imenom deluje namreč še danes – 70-letnico svojega nepretrganega umetniškega ustvarjanja.

Površni poznavalci radijske igre bodo zlahka zatrjevali, da je to žanr, ki ga je povozil čas in je danes v glavnem le spomin na preteklost. Temu mnenju res ne bi pritrdila. V okviru dramske umetnosti gre pri radijski igri za umetniško zvrst, ki je vezana na govorjeno besedo in temelji na zvoku ter na najrazličnejših zvočnih efekti. Zgodovina slovenske radijske igre je izjemno bogata: njeni začetki segajo v leto 1928, ko so slovenski gledališčniki v Ljubljani začeli igrati tudi na radiu in za radio. Sprva je radijska igra ubesedovala dramatizirana dela slovenske in svetovne literature, že v drugi polovici 30-ih let pa je na Slovenskem nastalo lepo število nalašč za radio napisanih dramskih besedil, veliko teh je bilo napisanih tudi za otroke in mladino. Pravi razcvet je radijska igra doživela po drugi svetovni vojni in slovenski pisci te zvrsti, med njimi je bilo veliko znanih pisateljev,

so se lahko postavljali ob bok vrhunskim evropskim ustvarjalcem. Prihod televizije, pa razvoj filma in v kasnejših desetletjih razmah vseh avdiovizuelnih sredstev je sprva res morda nakazoval dokončni zaton radijske igre, a so se napovedovalci njenega konca zmotili. Radijska igra živi namreč še danes: osrednja slovenska radijska hiša, RTV Slovenija, si lahko šteje v čast, da ji od vedno namenja ustrezen prostor, s tem pa je ustvarjalec in posrednik ne le slovenske govorne kulture, ampak tudi umetnosti. Radijska igra je imela posebno in še danes ima pomembno vlogo tudi na Radiu Trst A. Če se ozremo v širši prostor, bomo ugotovili, da ima radijska igra še danes pomemben prostor in vlogo v številnih evropskih državah. Čar radijske igre je v prepričljivi moči in v neposrednosti ter intimnosti besede in njene sporočilnosti, za katero se zdi, da jih sodobni človek potrebuje morda bolj kot v preteklosti.

Radijski oder okrog leta 1950. Spredaj Jože Peterlin in pesnik Zdravko Ocvirk, ki je zvočno opremil oddaje.

Levo: igralci Radijskega odra leta 2006 (foto: Davorin Križmančič);

desno: v živo na radijskih valovih

Seveda je tudi zgodovina Radijskega odra vezana na radio, na slovensko tržaško radijsko postajo. V njenih prostorih je skupina delovala vse do poznih osemdesetih let, ko je bila prisiljena, da si ustvari svoj snemalni studio, v katerem ustvarja še danes. Številke opravljenega dela – na tisoče odigranih vlog, sonorizacij, režij, dramtizacij in priredb, izvrčnih besedil – so naravnost vrtoglave in presunljive. O tem bi bilo nujno treba zbrati in objaviti podrobnejše podatke. Danes se zdi skoraj nemogoče, da je skupina zanese-njaških intelektualcev in umetnikov v pogojih, ki so bili vse prej kot prijazni in

mili, kaj takega sploh zmogla. Umetniški credo skupine, ki jo je ustanovil prof. Jože Peterlin, je bil

»Radijska igra ima še danes pomemben prostor in vlogo v številnih evropskih državah.«

vseskozi jasen in ostaja v svojem bistvu še danes nespremenjen: posredovati besedo Literature, tiste z veliko začetnico, ki zmore upovedovati tako človekovo stisko in bol kot njegova stremljenja in sanje, njegovo vero v smelejšo medsebojnost, slediti sodobnemu ne le slovenskemu umetniškemu utripu, ponuditi prostor našim avtorjem, vse to pa v govorici, ki je umetniško dodelana, izpiljena in interpretacijsko dovršena. Ni slučaj, da so

s skupino poleg odličnih domačih režiserjev in avtorjev sodelovala velika imena slovenskega gledališča: Mirko Mahnič, Balbina Baranovič Battellino, Mirč Kragelj, Majda Skrbinšek in še veliko drugih. Zato moremo, predvsem pa moramo na tem mestu ovreči očitke o nekakšnem diletantizmu, ki naj bi označeval delovanje te skupine. Dejstvo, da izhajajo danes v našem prostoru publikacije o gledališkem delovanju v naši skupnosti, ki enostavno naduto in oholo prezrejo delovanje Radijskega odra, je, žal, prej izraz intelektualne šibkosti in majhnosti piscoh kot pa njihove strokovne poglobljenosti in resnosti ter posledične verodostojnosti.

V prepričanju, da je v živi besedi nezamenljiva moč, ki nas s svojim umetniškim sporočilom zmore nagovoriti, pripravlja Radijski oder v tem svojem jubilejnim letu vrsto pobud: ponovno bo razpisal natečaj za izvirno radijsko igro, priredil Tečaj lepe govornice, v juniju organiziral Malo gledališko šolo, v jeseni priredil posvet o slovenski radijski igri, jubilejno leto v januarju 2017 sklenil s slavnostno akademijo, izidom publikacije o delovanju skupine ter v poletju oživil znane poletne taborne na Repentabru.

Alenka Rebula je zapisala, da je »naše telo stvano iz besed, ki so jih zasejali v nas«.

Verjamemo, da je med nami mnogo takih, ki so nekaj teh besed prejeli tudi preko radijskih valov: ob poslušanju nevidnih glasov, ob njihovih zgodbah, ob njihovem smehu in joku, ob njihovih neminljivih sanjah, pa seveda ob igranju in učenju med mladimi in ob številnih tudi otroških predstavah. 🎭

Pogovor z duhovnikom-kuharjem Markom Čižmanom O verski vzgoji, problemu evtanazije in ... hrani!

»Za srečo se je treba najprej odločiti!«

Anka Peterlin

Duhovnik Marko Čižman pri nas morda še ni tako znan kot v Sloveniji, kjer je kljub svoji mladosti že prava medijska zvezda. Zakaj – bo med branjem odgovorov v intervjuju postalo kaj kmalu jasno. Že ob prvem stiku mladi duhovnik vzbuja simpatijo v ljudeh zaradi izredne prijetnosti, ekstrovertiranosti, naklonjenosti, pa še zaradi svoje iskrive duhovitosti. Po drugi strani pa vzbuja tudi radovednost zaradi svoje nenavadne življenjske poti.

Po predavanju, ki ga je imel v Društvu Finžgarjev dom v okviru niza predavanj Za osebno rast, vzgojo in boljšo družbo, je rad pristal še na intervju za Mladiko.

■ **Najprej nekaj vprašanj o vašem življenju: ste namreč precej netipičen mlad Slovenec – že vaša doseganja življenjska pot govori o tem: najprej ste bili profesionalni kuhar, nato ste postali inženir živilske tehnologije, nazadnje pa ste se odločili za teologijo in duhovniški poklic (trenutno ste župnik v Podutiku v Ljubljani).**

Začnimo pri začetku: iz kakšne družine izhajate, kakšno vzgojo ste dobili, kakšno otroštvo ste imeli? Še posebej morda o tem, ali ste imeli versko vzgojo – vaših prvih 20 let ste namreč preživeli še v Jugoslaviji in v času komunističnega totalitarizma, ko je komunistična partija na oblasti skušala vero v ljudeh sistematično in načrtno uničevati.

● V družini smo bili trije otroci. Lahko rečem, da sem imel lepo otroštvo, saj je bilo v ulici kar nekaj otrok podobne starosti in smo se večkrat skupaj igrali. Osnovno šolo sem obiskoval v Šmartnem pod Šmarno goro. Poleg šole sem obiskoval tudi verouk. Prepeval sem v otroškem pevskem zboru in mi zato pri sveti maši ni bilo dolgčas. Ob koncu osnovne šole sem se pridružil mladinski skupini. To je bilo ravno v letih, ko je bil v

Šmartnem odličen kaplan Jože Adamič, ki je sedaj misijonar na Madagaskarju. To je bilo čudovito obdobje, ko smo skupaj s prijatelji rasli v medsebojnem prijateljstvu in v prijateljstvu z Jezusom. Čeprav je bil v državi komunizem, se je v tem obdobju že začel počasi mehčati. V šoli je bilo sicer še kar veliko proticerkvene nastrojenosti, v cerkvi pa se je že lahko delalo marsikaj dobrega, ne da bi koga zato odpeljala policija. V mladinski verski skupini smo veliko stvari počeli skupaj – sodelovali smo pri prenavljanju učilnic, šli s kolesi v Bohinj, šli na morje, v hribe in na duhovne vaje. Povezovali smo se

Spodaj in desno: Marko Čižman kuha v Finžgarjevem domu (foto Henrik Sturman)

tudi z drugimi vernimi mladimi. Iz tega obdobja imam še danes mnogo iskrenih prijateljev in znancev.

■ **Kako to, da ste se najprej posvetili prehrani – kuhanju, nato živilski tehnologiji? Takrat še ni bilo današnjega sodobnega trenda, ko so uspešni šefi kuhinje postali pravi zvezdniki, najbolj popularne in zaželene osebnosti na svetu.**

● Pravzaprav me je kuhanje od vedno zanimalo. Že kot otrok sem začel s pripravo preprostih stvari, kot je kuhanje kave, pozneje sem si upal vedno več in tako sem se od časa do časa zaklenil v kuhinjo in skušal ustvariti kaj užitnega. Večkrat mi je kar uspelo in to mi je dalo voljo za naprej. Po koncu srednje šole sem šel na takrat še obvezno služenje vojaške obveznosti, potem pa sem se vpisal na Biotehniško fakulteto. Tehnologija živil je bila nekakšna »kuhinja na industrijskem nivoju«, zato se mi je zdela še najbolj logično nadaljevanje.

■ **Kaj pa duhovniški – Božji klic: ali nam lahko poveste kaj o njem? Kako ste ga vi**

začutili? Sodobna potrošniška družba, ki večjo oporo išče v denarju kot v Bogu, gotovo ni v oporo veri in poslušanju notranega glasu? Kako bi laiku razložili (dokazati se menda ne da), da gre za klic Boga, za nekaj nadnaravnega?

● Prvič sem zaslišal Božji klic v začetku srednje šole, vendar sem se mu dolgo upiral. Pred odhodom v vojsko sem že resno premišljeval o vpisu na teologijo, vendar sem takrat to misel preložil na poznejše obdobje. Vojsko sem najprej služil v Tuzli, nato pa v Banja Luki, kjer sem po nekem sovojaku prišel v stik s tamkajšnjimi kristjani in tako mi je bilo dano izkusiti lepoto veseljnosti Cerkve – čeprav smo bili po narodnosti različni, nas je družila ljubezen do istega Jezusa. Klic v duhovništvo me je spremljal tudi po vojski, ko sem začel s študijem na Biotehniški fakulteti. Ostal sem povezan z župnijskim življenjem in v letih študija je počasi dozorela odločitev, da postanem duhovnik. Leta 1994 sem zaključil z izpiti na Biotehniški fakulteti in se v septembru istega leta (medtem ko sem pripravljaval diplomsko nalogo) že vpisal na Teološko fakulteto. Leta 1995 sem diplomiral in pridobil naslov u.d.i. živilske tehnologije. Nekaj let pozneje sem zaključil tudi s študijem teologije in bil na praznik apostolov Petra in Pavla posvečen v duhovnika. Ko otrokom razlagam, kaj je zame največji dokaz, da je Jezus res vstal od mrtvih in je še živ, jim rečem: »Če Jezus ne bi bil živ, bi jaz sedaj ne stal tukaj pred vami. Kot tehnolog bi delal v kakšni dobri firmi, bil bi poročen in imel najmanj tri otroke. Tako pa je Jezus popolnoma spremenil mojo življenjsko pot.«

■ **Nam lahko poveste kaj o svojem stališču do celibata: zakaj mislite, da Katoliška cerkev vztraja pri njem? Tudi ob zadnji sinodi smo slišali nekatere argumente, ki naj bi dokazovali potrebo, da naj bi imeli duhovniki vsaj na izbiro, da se lahko poročijo. Po mnenju drugih pa je prepričljiv argument za celibat v tem, da je prav taka odločitev duhovnika neke vrste dokaz o Božjem obstoju. Tudi konkretno v vašem primeru – da je mlad, lep in popularen fant zmožen**

vse svoje življenje posvetiti Bogu in se odpovedati zakonskemu življenju – je tudi neke vrste čudež, ali če hočete, Božji poseg?

● To drži – brez posega Boga bi se stvari drugače odvrtele. Pred leti sem sošolcu iz srednje šole na njegovo vprašanje glede celibata, takole odgovoril: »Strinjam se s teboj, da je življenje v celibatu včasih težko. Velikokrat si sam, nikogar od ljudi ni, ki bi se s teboj veselil, te tolažil ... toda še huje je to, da bi moral vedno nihati med dvema, sedeti nekje vmes in od nobenega biti ves. Komu dati prednost: Bogu, ženi in otrokom, vernikom? Dandanes se velik del pastorage odvija popoldan in ob večerih, prav to pa je čas, ki ga navadno preživimo z domačimi ... Če se resnično trudiš, da bi z ženo postajal enega srca, si morata vzeti nekaj časa tudi zase in vama zato zmanjka časa za ljudi, ki bi potrebovali vajino pomoč, in časa za prijatelje, ki vaju vabijo sem in tja ... Toda ljudje potrebujejo pomoč ...

zato mora biti nekdo, ki jim jo lahko nudi vedno, ob vsakem času. Poklic moža ali žene in poklic duhovnika sta si pravzaprav nekoliko podobna. Oba poklica namreč zahtevata vsakodnevni

»Poklic moža ali žene in poklic duhovnika sta si pravzaprav nekoliko podobna. Oba poklica namreč zahtevata vsakodnevni trud in pa celega človeka.«

trud in pa celega človeka. Kot se morata zakonca rada pogovarjati, da ohranita eno srce, tako je tudi duhovnik poklican k temu, da je čim več z Bogom. Le tako bo namreč dobil moč, da bo Jezusa prinašal ne le tistim, ki so mu kot človeku bolj simpatični, ampak

tudi tistim, ki so mu manj ... Zato celibat ni neka pomanjkljivost, ampak je darilo ljudem. Duhovnik je sam, a ne zaradi lepšega ali zato da bi mučil samega sebe, ampak da je ves za ljudi, da zanje moli, jih obiskuje in jim ob potrebi pomaga.

■ Kako v svojem poklicu združujete vse svoje znanje (kulinarično in teološko)?

● Mislim, da tole še najlažje ponazorim s kuharskimi tečaji, ki jih vodim. Vedno začnemo tako, da preberemo eno od beril, ki se bodo brala tisto nedeljo. Nato vsak tečajnik pove, kaj se lahko iz prebranega nauči za svoje življenje. Na ta način najprej nahranimo dušo. Potem razložim, kaj bomo kuhali in kako, nato pa gremo v akcijo, da nahranimo tudi naše telo.

■ Vsi tisti, ki pridejo v stik z vami, vas ne morejo prehvaliti in vas imajo iskreno radi. Ali imate vi kot duhovnik in kot človek radi ljudi? Katere vaše osebnostne lastnosti vam še pomagajo pri stikih z ljudmi in pri vašem poklicu?

● Če res na kratko odgovorim, lahko rečem: Da, ljudi imam rad! Rad sem z njimi in se ob njih veliko naučim. Od osebnostnih lastnosti mi pomaga to, da sem po naravi bolj optimist, da rad pojem in da se rad tudi pošalim. Cenim dober humor.

■ Ali imate poleg naštetih, še kakšna zanimanja ali hobije?

● En hobi sem že omenil – petje, poleg tega pa še igranje kitare, kolesarjenje, plavanje in hoja.

■ Ali se vam zdi, da lahko najdemo kako skupno točko med kulinariko in verskim življenjem, npr. tudi za druženje, globlje pogovore?

● Absolutno! Poznam mlad zakonski par. Oba rada kuhata in imata en

večer v tednu rezerviran za skupno kuhanje. Takrat načrtno ni televizije, računalnika in mobilnega telefona. Vse je izklopljeno. Takrat sta rezervirana samo drug za drugega. Ob mizi lahko načnemo marsikakšne pogovore, od veselih do verskih in večkrat

tudi do osebno globokih, ko odkrivamo notranjo lepoto ljudi.

■ **Ali mislite, da mladim (in odraslim) dovolj pomagamo pri ohranjanju vere, ki naj bi jim jo starši s prvo vzgojo posredovali? Ali se vam zdi dovolj, da so (na splošno gledano) po zakramentu svete birme pri 14 letih v glavnem glede verskih resnic prepuščeni le družinski vzgoji (ki najstnikom ne zadostuje več) in verskim obredom?**

● Starši so v obdobju osnovne šole ključnega pomena. Kljub temu pa je otroke že zgodaj treba vključevati tudi v skupine mladih, s katerimi lahko delijo ne le vero, ampak tudi lepa doživetja – npr. skavti, pevski zbor, duhovne vaje, kjer se prepletajo molitev, akcija in dobrotelost do drugih. Kdor je vključen v take skupine, tudi po rednem verouku in birmi mnogo lažje ostane v skupnosti vernih. Pri nas smo letos začeli z mladinskim zborom. Nekateri mladostniki so se v zboru lepo ujeli. Radi prihajajo skupaj tako zaradi druženja kot tudi zaradi petja.

■ **Na teološki fakulteti ste diplomirali iz teme, ki jo na evropskih tleh vedno pogosteje ponujajo v premislek: iz problema evtanazije. Kot kristjani verjetno ne moremo (tako kot pri vprašanju novele o zakonu) pri tem izbirati, ker nam vest narekuje izbiro »za življenje«; kako bi vi argumentirali slednjo?**

● Argumentov proti evtanaziji je več.

Tisti, ki se zavzemajo za evtanazijo, nimajo v sebi prave ljubezni. Pravijo, da imajo bolnika tako radi, da ne morejo gledati, kako trpi, zato ga raje ubijejo. Prava ljubezen pa je tista, ki pomaga in bolečino blaži.

1. Državne oblasti bodo govorile, kako si je treba prizadevati za ljubezen do trpečih in jim zato skrajšati življenje. Ne povejo pa po pravici, da to delajo, ker ljubijo denar, ne pa ljudi. Kar izračunajte, koliko denarja država prihrani z vsakim človekom, ki ji ga uspe »predčasno« ubiti!

2. Iz izkušnje predvojne Nemčije in Sovjetske zveze se lahko naučimo, da se meje, koga bomo evtanazirali in koga (še) ne, lahko zelo hitro premaknejo. Čeprav pristaši evtanazije trdijo, da se strahote preteklosti v naši, pravno in medicinsko bolj dovršeni družbi, ne morejo ponoviti, anketa, ki so jo izvedli leta 1972 med ameriški študenti, to zanika. Kljub temu da so bili študentje predhodno dobro poučeni, za kaj pri evtanaziji gre in kakšne posledice bi to imelo, se je kar 57% študentov opredelilo za evtanazijo vseh nesposobnih in neuporabnih ljudi. Vsak komentar je tu odveč ...

Zavest, da človeku ljudje stojijo ob strani le, dokler je uspešen, je z družbenega vidika lahko zelo razdiralna. Dejstvo je, da je mnogo bolj človeško živeti v družbi, ki se drži pravila »Nikogar ne pustimo zadaj!«. Res je, da se vsi ljudje bojimo trpljenja in bolečin, toda že zdaj poznamo mnoge načine lajšanja bolečin, ki bolniku omogočajo, da živi s čim manj bolečin. Simpatično miselnost npr. izražajo hospici – manjši domovi, kjer za bolne in ostarele skrbijo s paliativnim zdravljenjem (lajšanje bolečin). Temeljna težnja teh domov je, da so v pozitivni skrbi za bolnika povezani bolnik, zdravstveni delavci, duhovniki, prostovoljci, bolnikova družina in njegovi prijatelji. Zanimiva je izjava nekega delavca v hospicu, ki je rekel, da tam »še ni srečal osebe, ki bi delala z umirajočimi in ne bi razvila boljšega smisla življenja, še posebno svojega življenja, njegovih vrednot, radosti in lepote«.

■ **Ker nismo daleč od začetka novega leta – kaj bi priporočili vsem bralcem Mladike, tako da bi v novem letu bilo njihovo življenje srečno in polno?**

● Saj se bo slišalo smešno, toda za srečo se je treba najprej odločiti. V vsaki stvari lahko najprej gledam to, kar ni dobro, kaj še manjka, kdo me ne mara ... Lahko pa obenem vidim tudi to, kar je dobro. Tudi jaz se vsak dan odločam, ali bom bolj pozoren najprej na slabe stvari ali na dobre. Tukaj se začne sreča ali nesreča.

■ **Bi nam lahko posredovali, poleg recepta za notranje življenje, še kak recept iz vaše knjige za kuhinjo – za zdravo življenje v času pred postom?**

● Kratek recept je: jejte pestro, a ne preveč, vsak dan si vzemite vsaj 15 minut za gibanje in vsak dan malo poklepetajte z Bogom, pred njega položite svoje veselje in skrbi in ga prosite za blagoslov. In še en hiter recept za Bananin smoothie z gozdnimi sadeži (sestavine za 4 osebe):

- 3 banane
- 3 pomaranče
- 200 g svežih ali zamrznjenih gozdnih sadežev
- 4 dl riževega mleka
- 2 žlici sladkorja ali medu

Banane olupimo in narežemo na manjše koščke. Pomaranče ožamemo in jih skupaj z riževim mlekom dodamo h gozdnim sadežem. Dodamo še sladkor ali med in s paličnim mešalcem zmes dobro zmiksamo. Postrežemo v kozarcih.

Še kakšen namig: če želimo, lahko del mleka nadomestimo z vodo. Tako namesto 4 dl mleka damo 2 dl mleka in 2 dl vode. 🍌

Obletnica meseca

15 let zaščitnega zakona 38/2001

Italijanska senatna zbornica je 14. februarja 2001 dokončno odobrila zaščitni zakon za slovensko manjšino v Italiji. Zakon nosi zaporedno številko 38 in njegov naslov se glasi:

Zakonska določila za zaščito slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini (Norme a tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli - Venezia Giulia). Zakon, ki šteje 29 členov, določa ozemeljsko območje, na katerem živimo Slovenci v Italiji, v tem smislu je pomembno, da zakon končno štiti tudi manjšino v občinah videmske pokrajine, se pravi v Nediški, Karnajski in Terski dolini, v Reziji in Kanalski dolini. S tretjim členom je bil ustanovljen paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine, ki šteje 20 članov, med temi je 10 italijanskih državljanov slovenskega jezika in ki igra pomembno posvetovalno vlogo pri izvajanju zaščitnega zakona. Sledijo člani, ki obravnavajo jezikovne pravice manjšine, se pravi uporabo slovenskega jezika v javni upravi, pri napisih in krajevnih imenih, a tudi pravico do slovenskega imena in priimka. Nadalje zakon obravnava določene šolske in izobraževalne teme, kot sta državno priznanje za dvojezično šolo v Špetru ali ustanovitev slovenskega oddelka konservatorija, končno so na vrsti tudi člani o slovenski organiziranosti in o finančnih sredstvih za slovensko narodno skupnost v Italiji.

Mediji so tedaj zapisali, da je italijanski parlament tako uresničil ustavna in druga določila ter duh raznih mednarodnih pogodb in sporazumov. Mirovna pogodba, Londonski memorandum, Osimski sporazum - to so bili le glavni dejavniki zunanje-politične narave, ki so skupno s členoma 3 in 6 republiške ustave ali s J. členom deželnega statuta Furlanije-Julijske krajine, ki priznava enakopravnost vseh državljanov brez ozira na njih jezikovno oz. etnično pripadnost, postavili temelje zaščitnemu zakonu.

Minilo je torej 15 let od sprejetja zaščitnega zakona, a seznam neizpolnjenih obvez je še kar dolg, ne glede da zadnje reforme krajevnih uprav, povezovanje občin v unije, ukinjanje pokrajinskih uprav in še bi lahko naštevali, kršijo prav temeljne člene tega zakona,

ki govorijo o ozemeljskem prostoru na katerem živimo. Kam vse to vodi? 🍷

OB 70-LETNICI UMORA DUHOVNIKOV FILIPA TERČELJA IN FRANCA KRAŠNE

V Davči v občini Železniki so se primerno spomnili 70-letnice mučeniške smrti duhovnikov Filipa Terčelja in Franca Krašne, ki so ju knojevci umorili v Štulčevi grapi 7. januarja 1946.

Tridnevne pobude so se začele 6. januarja v davški cerkvi z jutranjo mašo. Naslednjega dne so v gozdu na kraju zločina blagoslovili novo kamnito spominsko obeležje s ploščama in križem, ki je nadomestilo dotedanji leseni križ.

Spomenik je blagoslovil škofjeloški dekan Simon Fortuna. Prebral je tudi misli teologa Janeza Juhanta. Zapel je domači zbor, ki ga vodi Franc Peternel iz Davč, dolgoletni organist in pričevalec. Raziskovalka in publicistka Marija Pegan je obnovila življenjsko pot obeh duhovnikov.

V Železnikih je bila v soboto še večerna maša, ki jo je daroval ljubljanski nadškof Stanislav Zore. Sledil je koncert Terčeljevih pesmi v uglasitvi raznih skladateljev in drugih pesmi v izvedbi Mešanega pevskega zbora Anton Foerster, ki ga vodi Damijana Božič Močnik.

Novi spomenik v Štulčevi grapi pri Davči in slovesnost ob njegovem odkritju in blagoslovitvi 7. januarja (foto Ivo Žajdela)

DUHOVNIŠKI SMRTI V JUŽNI AMERIKI

V čilski prestolnici Santiagu je 17. septembra umrl salezijanec Anton Gril. Rodil se je 12. junija 1921 v Šoštanjju. K salezijancem je vstopil leta 1935. Ob koncu vojne se je umaknil v tujino. Iz Italije, kjer je izpovedal večne zaobljube, je leta 1947 odšel kot misijonar v Čile, kjer je bil leta 1949 posvečen v duhovnika. Prva leta je poučeval v različnih salezijanskih zavodih, nato je bil v dušnem pastirstvu.

V Mendozii v Argentini pa je 24. oktobra umrl Jože Horn, ki je bil 61 let dušni pastir tamkajšnje slovenske skupnosti, ob tem pa dolgo še vojaški duhovnik v planinski brigadi in nočni dežurni duhovnik. Rodil se je 20. decembra 1925 v Litiji. Med revolucijo je bil pri domobrancih, nakar se je umaknil na Koroško. V bogoslovju je bil v Briksnu, nato v Argentini, kjer je bil leta 1952 posvečen v duhovnika. Dve leti je služboval v La Plati, od leta 1954 dalje pa v Mendozii, kjer je bil močno vključen v vse dejavnosti Slovenskega doma. V tedniku Svobodna Slovenija je več let objavljajal duhovno rubriko G. Jože razmišlja.

UMRLA ANGELCA KLANŠEK

V Buenos Airesu je 17. oktobra umrla 92-letna kulturna delavka Angelca Klanšek. Zelo preizkušena zaradi vojne in revolucije se je posvetila otrokom že v begunskih taboriščih, nato pa je bila med pionirji prostovoljnih slovenskih sobotnih šol, ki med rojaki v Argentini ohranjajo visoko stopnjo znanja slovenščine in narodne zavesti. Nad 60 let je brezplačno poučevala na Balantičevi osnovni šoli v San Justu v Buenos Airesu, na kateri je bila pol stoletja tudi ravnateljica.

Leta 2013 so ji zaradi zglednega opravljanja omenjenega poslanstva v Trstu podelili 4. Nagrado Nadja Maganja.

DT13M

Gibanje 13. maj, ki se navezuje na tradicijo tigrovstva na Primorskem, a ni zadovoljno z delom Društva za negovanje domoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske, se je 13. novembra v Lokovcu uradno prelevilo v društvo Domoljubni TIGR – 13. maj (DT13M). Njegov predsednik je Vili Kovačič. Društvo si prizadeva za ovrednotenje tigrovstva in za razglasitev 13. maja (leta 1941 je bil takrat spopad med italijanskim okupatorjem in tigrovci na Mali gori) za državni praznik.

ŠTUDIJA ANDREJA FINKA

Odvetnik in predavatelj teorije o državi ter mednarodnega javnega prava na Papeški katoliški univerzi v Buenos Airesu Andrej Fink je pri ustanovi Konrad Adenauer Stiftung v Buenos Airesu izdal študijo *América Latina en el mundo: seguridad y valores* (Latinska Amerika v svetu: varnost in vrednote).

HVALEŽNICA 2015

Skupna zahvalna maša slovenskih vernikov tržaške škofije, ki jo prireja Slovensko pastoralno središče, je bila 15. novembra v stolnici sv. Justa, tokrat pod geslom *Skrb za skupni dom – hvaležen, moj Gospod!*

Somaševanje slovenskih dušnih pastirjev je vodil nadškof Crepaldi. Pel je združeni pevski zbor Zveze cerkvenih pevskih zborov pod vodstvom Edija Raceta in ob orgelski spremljavi Tomaža Simčiča. Na delu so bili tudi pritrkovalci iz Doline, medtem ko so bili v cerkvi lepo vidni in dejavni zlasti narodne noše ter skavtjinje in skavti.

DRAGO JANČAR SPET V PREVODU

V Trstu so 18. novembra predstavili italijanski prevod znamenitega romana Draga Jančarja *To noč sem jo videl*. Pri založbi tržaške univerze Comunicarte je izšla pod naslovom *Stanotte l'ho vista* v prevodu Veronike Brecelj.

O knjigi so spregovorili Mauro Rossi za založbo, avtor, prevajalka in pisatelj Boris Pahor.

UMRL JE PETER STRES

V bolnišnici v Šempetru pri Novi Gorici je 16. decembra preminil zgodovinar, šolnik in javni delavec Peter Stres. Rodil se je 14. junija 1952 v Idrskem pri Kobaridu, vendar je večji del življenja preživel v Goriških Brdih kot šolnik in ravnatelj osnovne šole na Dobrovem. Vedno pa je ostal zvest tudi domačemu kraju, tako da je in Kobaridu in Brdom posvetil več knjig in vrsto zgodovinskih razprav. Nekaj knjig je izdal pri Goriški Mohorjevi družbi, tudi zadnjo, lani, posvečeno Biljani. Posebno odmevna sta bila njegovo Kobariško berilo in življenjepis duhovnika,

šolskega delavca in politika Antona Gregorčiča. Občasno je objavljaval v Koledarju GMD, Novem glasu in drugje.

Peter Stres, ki zapušča ženo in pet otrok, je sodeloval tudi v cerkvenem življenju, v politiki pa je bil dejavno vključen v napore pomladnega tabora.

DOM MLADIH V GABRJAH

V Gabrjah so bivši hlev ob cerkvi predelali v župnijski dom mladih. To je bila želja rajnega župnika Vilijema Žerjale, ki jo je izpeljal sedanji upravitelj, dekan Karlo Bolčina. Nove prostore je blagoslovil goriški nadškof Redaelli.

16. ZBORNİK JADRO

V občinski dvorani v Ronkah so 14. decembra predstavili 16. zbornik *Jadro*, ki je letno glasilo istoimenskega društva Slovencev v Laškem, ureja pa ga Karlo Mučič (Mucci). Bogata publikacija, ki je začela izhajati leta 1988, tokrat obsega 34 člankov 20 avtorjev in 10 poezij. Objavljenih je tudi kakih 200 fotografij.

FABIANIJEVO LETO

Fabianijevo leto ob 150-letnici rojstva znamenitega arhitekta in urbanista Maksa Fabianija se je izteklo z vrsto razstav, predstav, publikacij in drugih pobud. V Ljudskem vrtu v Gorici so mu 17. decembra odkrili doprsni kip s trijezičnim napisom. Odprli so tudi razstavo v njegovem Trgovskem domu in predstavili dvojezični turistični vodnik po Fabianjevi Gorici in štirijezlično zgibanko o širšem goriškem prostoru, ki nosi sledove njegovih posegov.

NAGRAJENI ROJAKI

Slovenski predsednik Borut Pahor je z redom za zasluge odlikoval tržaškega pesnika, pisatelja in gledališkega delavca Miroslava Košuto.

Viteza italijanske republike sta postala v Trstu tržaški občinski odbornik in podjetnik Edi Kraus, v Gorici pa pesnik ter odgovorni urednik tednika Novi glas Jurij Paljk.

Drugo nagrado Emil in Janja Auersperg je prejela tržaška literarna zgodovinarica Tatjana Rojc.

53. DAN EMIGRANTA

Na praznik Sv. treh kraljev je bil v Čedadu 53. Dan emigranta, najpomembnejše prireditve v Benečiji, ki nosi oznako Pesmi, glasba, življenje Slovencev videmske pokrajine. Osrednja govornika sta bila predstavnic iz Kanalske doline Ana Weidam in evropska poslanka Isabella De Monte. Občinstvo pa so pozdravili domači župan Stefano Balloch, deželni odbornik Cristiano Shaurli in minister za Slovence v zamejstvu in po svetu Gorazd Žmavc.

V kulturnem sporedu so se posebej spomnili 40-letnice Beneškega gledališča.

UMRL JE IGRALEC ALEKSANDER VALIČ

Dne 26. oktobra je preminil gledališki in filmski igralec Aleksander Valič. Rodil se je 10. februarja 1919 v Gorici. Že pred vojno je igral na sokolskem odru na Viču v Ljubljani, med vojno pa je bil kot partizan član Frontnega gledališča 7. korpusa. Takoj po vojni je igral v Trstu, od sezone 1947/48 do upokojitve pa v ljubljanski Drami. Nastopil je tudi v 15 filmih. Svoje spomine je predstavil v knjigah Frontniki (1980) in Sanje in resničnost, Spomini na prva leta Slovenskega narodnega gledališča za Trst in Primorje 1945–1947 (1999).

20 LET NOVEGA GLASA

The image shows the front page of the newspaper 'NOVI GLAS' celebrating its 20th anniversary. At the top, it says '20 let NOVI GLAS' in large, bold letters. Below this, there is a smaller headline: 'Združili smo več glasov v Novi glas'. The main illustration depicts a group of people, including children and adults, gathered around a large church with a golden dome. Some are reading newspapers. The text '20 let NOVI GLAS' is repeated in a stylized font across the illustration. At the bottom left, there is a portrait of a man in a suit, identified as the President of the Republic of Slovenia, Borut Pahor. To the right of the portrait, there is a short article titled 'Ob jubileju našega tednika' (On the anniversary of our newspaper) and another titled 'Združili smo več glasov v Novi glas'. The bottom right corner features a portrait of an older man, likely the author of the article, and a small text block.

Tednik Novi glas, ki je nastal 11. januarja 1996 z združitvijo goriškega tednika Katoliški glas in tržaškega tednika Novi list, praznuje 20-letnico. Druga letošnja številka z dne 14. januarja objavlja celo vrsto pričevanj, čestitk, razmišljanj, spominov in drugih zapisov ob lepem jubileju.

MILENA MERLAK DETELA V HRVAŠČINI

Založba Lara v Zagrebu je izdala drugi večjezični izbor pesmi pesnice in prevajalke Milene Merlak Detele (Žibrše, 9. nov. 1935 – Dunaj, 10. avg. 2006). Leta 2014 je pri tej založbi izšel izbor pesmi v slovenščini, hrvaščini, nemščini in angleščini. Pepel v očeh, lani pa še izbor pesmi iz zadnjih let njenega življenja v slovenščini, hrvaščini in nemščini. Moja neandertalska pomlad. Nekatere pesmi je v nemščino prevedla sama Milena Merlak Detela, ki je pisala tudi nemške izvirnike, večino pa Hilde Bergner, medtem ko je prevode v hrvaščino oskrbela Ksenija Premur.

O GLEDALIŠČU V ITALIJANŠČINI

V tržaškem Kulturnem domu so Slovensko stalno gledališče, Slovenski raziskovalni inštitut in Slovenski gledališki inštitut iz Ljubljane 4. decembra predstavili skupno knjižno izdajo. Gre za prikaz slovenskega gledališkega življenja v Trstu v zadnjih 150 letih za italijanskega bralca. Knjigo *Un teatro per la città, Breve storia del teatro sloveno di Trieste dal 1850 al 2000* je napisala Bogomila Kravos.

UMRL JE PROF. DANILO RUSTJA

V goriški bolnišnici je 20. decembra po daljši bolezni preminil upokojeni šolnik in kulturni delavec prof. Danilo Rustja. Rodil se je 16. avgusta 1925 v današnjem Vipavskem Križu, študiral v Postojni in Gorici. Med 2. svetovno vojno so ga poslali v posebne bataljone v Toskano. Po zlomu fašizma se je kot partizan udeležil Goriške fronte in postal politkomisar čete v Gradnikovi brigadi, vendar ga je ta izkušnja razočarala, tako da se je nato vključil v protirevolucionarni tabor.

Po vojni je študiral živinozdravstvo na univerzah v Milanu in Camerinu, ob tem občasno poučeval in delal pri tedniku Slovenski Primorec v Gorici. Z zamejskim tiskom je sodeloval tudi kasneje. Ker kot živinozdravnik ni našel zaposlitve, se je posvetil šolstvu. Poučeval je na italijanskih in slovenskih šolah, več let tudi na kmetijski srednji šoli v Čedadu, naposled kot profesor znanstvenih predmetov na srednji šoli Ivana Trinka v Gorici.

57. CECILIJANKA IN MALA CECILIJANKA

(foto Damjan Paulin)

Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice (ki je tik pred koncem leta zaradi spremenjene deželne zakonodaje o prispevkih za društveno dejavnost razširila svoj delokrog še na videmsko pokrajino) je 21. in 22. novembra priredila v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici že 57. revijo pevskih zborov Cecelijanka.

Nastopilo je 17 zborov z Goriškega, a tudi iz tržaške in videmske pokrajine ter Slovenije. Med sobotnim sporedom je prisotne nagovorila Karen Ulian, v nedeljo pa predsednica ZSKP Franka Padovan. Revijo so posvetili skladatelju in dirigentu Ubaldu Vrabcu ob 110-letnici rojstva.

V istih prostorih je bila na praznik Brezmadežne, 8. decembra, tradicionalna Mala Cecelijanka, ki pa jo prireja Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice. Njegov predsednik Dario Bertinazzi je bil tudi govornik na prireditvi, ki jo je oblikovalo 12 otroških in mladinskih zborov iz Goriške.

Evropska identiteta: Kaj je in kako jo občutim? Jo lahko primerjamo z identiteto v ZDA?

Že v obdobju rimskega imperija se je med številnimi narodi, ki so sestavljali cesarstvo, oblikoval občutek skupne pripadnosti. Enotni upravni in politični sistem, enotna zakonodaja in razširjeni bilingvizem (raba drugega jezika poleg latinščine) so pripomogli k izoblikovanju občutka skupne pripadnosti, ki je na evropskem ozemlju povezovala več narodov. Skupna pripadnost, ki pa posameznikom še ni dajala identitete: meje rimskega imperija so tedaj segale do roba znanega sveta in so torej njegovi prebivalci bili vsi Rimljani. Dandanes pa nam dejstvo, da smo zemljani, ne daje nobene identitete.

S preseljevanjem ljudstev se je mednarodna enotnost izgubila. V zameno pa so se v Evropo naselila plemena, ki so kasneje ustanovila države sodobne Evrope. Različne narode je povezovalo le razširjeno krščanstvo in plačevanje visokih davkov. Bolj kot stremenje k evropski povezanosti so bili narodi najprej željni vsak lastne države. V tem okolju smo tudi Slovenci prvič občutili enotnost, ko je Primož Trubar Korošce, Primorce, Kranjce in Dolenjce prvič nagovoril z istim imenom.

Pojem skupne pripadnosti nas je spet povezal šele v 18. stoletju z razsvetljenstvom. Razsvetljenstvo temelji na idejah, ki veljajo za vse narode: svoboda, bratstvo, enakost – ne glede na pripadnost.

Novi miselni tokovi v Evropi so segli tudi onkraj Atlantskega oceana in povzročili revolucijo. Ameriški priseljenci iz Velike Britanije so zahtevali odcepitev od britanske monarhije, ki je kolonije izkoriščala. Na novi celini jim angleška identiteta ni bila več potrebna, saj jim je novo okolje dajalo novo identiteto: ne glede na izvor, je bil vsakdo priseljenec, Američan.

V Združenih državah Amerike je taka oblika identitete, v kateri je vsakdo sprejet v družbo in lahko prevzame novo identiteto, ne glede na prvotno etnično pripadnost, še dandanes zelo razširjena.

Na nekaterih območjih evropskega ozemlja pa se je ohranilo drugačno gledanje na identiteto, ki jo lahko sprejme le, kdor tudi »krvno« pripada narodu. Slovensko identiteto sama občutim kot tako. Slovenci se z vsemi močmi borimo za obstoj naših navad in jezika, ko pa se tujec zanima za našo kulturo in bi jo rad še sam sprejel, ga zavrnamo, saj mu ne zaupamo in mu ne priznamo pravice, da bi se še sam vključil v našo družbo. Ker smo majhen narod, nam naš obstoj povzroča velike skrbi. V pomoč naši obrambni drž

smo si ustvarili varljivo idejo, da smo si vsi Slovenci kulturno enaki.

Govorim slovenski jezik, učim se slovenske zgodovine, berem slovensko književnost, a se vseeno počutim drugačna od Ljubljančanov ali Mariborčanov. Naglasi in govorice se, kljub temu, da teritorij, ki ga zavzema Slovenija, ni velik, med sabo zelo razlikujejo. Iz lastne izkušnje sem največ razlik opazila v svetu mladih: čeprav nas družbena omrežja povezujejo, govorimo različne slenge, poslušamo različne pevce in imamo različne življenske sloge. Spoznala sem, da smo torej tudi med Slovenci zelo različni, da smo tudi sami skupina mnogih kultur – prav tako, kot Evropa.

Evropska unija je nastala z namenom, da ustvari občutek skupnosti med članicami – občutek skupnosti, katerega v Evropi že dolgo ni bilo. Vsaka država je prvotno reagirala kot Slovenija, vsaka se je sprva ustrašila nastanka t.i. evropske identitete. Vsakega je mučil sum, da mu bo Evropska unija vsilila novo, evropsko podobo in s tem bo izgubil staro, povrh pa še lastno kulturo in jezik. Nekateri države so prvotni strah že premostile, druge pa – med njimi Slovenija, bojazen še vedno pogojuje. Ne sme nas biti strah te nove identitete, ker naše podobe, kulture, jezika in tradicije ne bo odvzela. Velika napaka pri razmišljanju o posledicah priključitve Slovenije k Evropski uniji je ta, da Evropsko unijo in identiteto, ki se bo v njej izoblikovala, primerjamo s pojmom identitete v ZDA.

Naš strah se s tem lahko le poveča, saj v ZDA imajo vse države članice le eno, skupno identiteto. V Evropi pa smo dolga stoletja razvijali vsak lastno kulturo in vsak svojo pripadnost, ki jo želimo tudi ohraniti. Nam bo torej Evropska unija odvzela jezik, tradicijo in kulturo? Ne, kvečjemu jo bo obogatila z novimi vsebinami. Principi Evropske unije niso enaki načelom ZDA, saj bo kulturo vsake posamezne države Evropska unija skrbno ohranjala – istočasno pa bomo vsi narodi skupnost. Dejstvo, da med državami ne bo več meja, bo le preprečilo vojne, ne bo pa dopuščalo večjim narodom, da zatirajo manjše. Skrb, da tuje kulture vplivajo na našo, je odvečna, saj se ta pojav ponavlja že stoletja. Dober primer je prav harmonika – priljubljeno glasbilo, temelj slovenske glasbe, je pravzaprav nemški izum. Brez vpliva tujih narodov ljubljenskih polk dandanes ne bi poslušali.

**Tukaj se zmeraj nekaj dogaja,
vendar se nič ne dogodi ...**

Bila je že 8.30, ko sem vstopil v staro kavarno v Kavani v starem predelu mesta Trst. Prostor je bil večinoma prazen, samo dva stara moška sta sedela v kotičku poleg oken in igrala karte. Eden je nosil vijoličast pullover, zdelo se je, da bi rajši spal, kot čepel na stolu. Nosil je navzgor počesane bele lase in črna očala pravokotne oblike. Prav kmalu je natakarkar prinesel črno kavo zanj, mleko pa za njegovega tovariša. Ta je nosil rdeč pullover, bil je plešast in očala je imel nizko na nosu. Iz njunega razgovora oziroma njegovega predavanja, saj je govoril samo gospod z rdečo majico, sem razumel, da sta to Sander in Peter Lovc – gospod, ki je dremal. Usedel sem se k šanku, vzel Primorski in naročil cappuccino. Ves čas sem poslušal razgovor med prijateljema, zdelo se je, da sta poznala zelo imenitne osebe, celo bengalskega prestolonaslednika. Drug z drugim sta bila zelo domača, dobro sta se poznala. Čakala sta še na tretjega prijatelja. Drugega nisem slišal, saj je v kavarno prihajalo vedno več ljudi, in Sander je govoril zelo po tiho. Tako sem vzel časopis, naročil še en cappuccino in se usedel k mizi poleg njiju.

»A veš, da je vedno več novih zgodovinskih virov, ki pričajo ...« Sander je utihnil, saj Peter ga ni poslušal, ker je v lokal ravnokar prišel še tretji igralec kart, in sicer Žarko. Pozdravil je prijatelja in jima dejal: »Tudi danes sem se izmuznil, hahaha, zaklenil sem vrata ter zbežal skozi okno, tako da me nihče ni videl.«

»Ti potepuh! Samo kradeš denar državi! Namesto, da bi delal, z nama igraš karte!«

»Aha, da kradem denar državi, ona pa krade meni življenje, saj imam že 63 let! Občinski direktor pravi, da bom moral delati še štiri leta. Jaz sem se preprosto temu uprl!« odložil je jopič, popravil rjavkasto srajco in poklical natakarkarja: »Prosim cappuccino, hvala.«

Natakarkar mu je prinesel kavo, medtem ko je Peter pomešal in razdelil karte. Takrat je Sander začel razgovor: »Ali se še spominjate našega prijatelja Mirka?« Žarko je prikimal. »Jaz sem ga dobro poznal, moj sosed je bil, tukaj z nami je

bil, ko smo vsi štirje skupaj igrali škopon...«

Peter je odgovoril: »Da, dobro se ga spominjam.« Ustavil se je za trenutek, kot da bi onemel, potem pa je nadaljeval: »On je bil tisti, ki ni imel pojma o fiziki, pravi idiot!«

»Ni bil idiot, dragi moj fizik, niso vsi kot ti, diplomirani!«

»Ali bo konec? Vajine fizikalne bedarije so me naveličale!« Žarko ni bil takšen tip, ki bi se izgubljal v detajlih, temveč je bil zelo konkreten.

»Škopa!« je počasi zašepetal Sander.

»Utihni, dragi zgodovinar, saj sem to preračunal, šette bello je moj!«

»Prav imaš. Pri čem smo ostali?«

»Pri Mirku, tvojem prijatelju in našem znancu.«

»Ja, torej Mirko. Ko je leta '87 odšel iz Trsta, se je odpravil na jug. Postal je komandant neke tovorne ladje!« Takrat je zame razgovor postal vedno zanimivejši. Saj sem bil tudi sam kapitan tovornih ladij.

»Mirko mi je povedal, da je bil študij za komandanta zares težek, toda se je potrudil in v Neaplju ga je uspešno dokončal.«

»Da, seveda, Mirko je bil delaven kot Žarko,« se je zakrohotal fizik Peter.

»Daj no, je že 10.30, čez eno uro se moram vrniti v svoj urad na Občino. Moram žigosati, da se lahko odpravim na kosilo. Pohitimo s to zgodbo!« se je drl občinski uslužbenec.

Peter se je zakrohotal, kot tudi Sander. Žarko pa je poklical natakarkarja in si naročil veliko črno kavo.

»Torej, naš Mirko je bil res brihten!« Odločno je delal, tako da ga je država večkrat nagradila. Pomislite, nekoč je

BOŽIČNI KONCERT ZCPZ V STOLNICI SV. JUSTA V TRSTU

17. januarja je v stolnici Sv. Justa v Trstu potekal tradicionalni božični koncert, ki ga prireja Zveza cerkvenih pevskih zborov. Šlo je za enkraten dogodek, ki so ga sooblikovali svetovno znana slovenska mezzosopranistka Bernarda Fink ob orgelski spremljavi Tomaža Simčiča, Mladinski pevski zbor Igo Gruden, ki ga vodi Mirko Ferlan, in združeni zbor Ave pod vodstvom Andraža Hauptmana in ob orgelski spremljavi Tilena Bajca. Priložnostno božično misel je na koncertu podala Jadranka Cergol, še prej je prisotne pozdravil predsednik ZCPZ Marko Tavčar.

BRAZILSKO-SLOVENSKI SLOVAR

Neutrudni knjižničar, leksikograf, prevajalec in pesnik Marijan Breclj iz Nove Gorice je pri založbi Buča na 641 straneh, a v samih 100 izvodih izdal Brazilsko-slovenski slovar. V pripravi ima še Slovensko-brazilski slovar.

GORIŠKE MOHORJEVKE

Letošnji knjižni dar Goriške Mohorjeve družbe, ki so ga prvič predstavili 23. novembra v Galeriji ARS v Gorici, obsega Koledar za leto 2016, ki ga je uredil Marko Tavčar, knjigo »živalskih podob« Ptičje kvatre Danila Čotarja z ilustracijami Mateja Susiča, pravljice rajne Mire Tavčar Zelinke Kraljestvo morja z ilustracijami Jasne Merku in pa knjigo pričevanj in spominov primorskega duhovnika Stanka Sivca Skozi ogenj.

PRAZNIK SLOVENSKEGA KULTURNEGA CENTRA V LEMONTU

Na »ameriških Brezjah«, v Lemontu pri Chicagu, so 8. novembra praznovali 20-letnico Slovenskega kulturnega centra. Dopoldne so imeli mašo v dvorani tega doma. Med somaševalci so bili novi nadškof iz Chicaga Blase Cupich, ki je po rodu Hrvat, predstojnik slovenskih frančiškanov p. Marjan Čuden, predstojnik frančiškanske skupnosti v Lemontu p. Metod Ogorevc in drugi.

Zbralo se je kakih 450 ljudi, ki so bili tudi na kosilu in prireditvi, ki je sledila. Na njej so predstavili slovenske narodne noše, nastopila pa je tudi Slomškova šola, ki jo obiskuje okoli 50 otrok. Predstavili so še brošuro o 20-letni zgodovini Slovenskega kulturnega centra.

UMRLA JE IGRALKA IRENA ZUBALIČ

V Trstu je 10. januarja preminila igralka Irena Zubalič Žan. Bila je stalna članica Lutkovnega gledališča Ljubljana, v katerem je delala 25 let. Na njegovem odru je odigrala več kot 50 vlog. Posvečala pa se je tudi pedagoškemu delu, saj je dolga leta vodila delavnico izdelovanja lutk za najmlajše, v domačih krajih pa je zadnja leta vodila nekaj poletnih delavnic (Devin, Lonjer).

Irena Zubalič se je rodila 23. julija 1964 v Trstu, kjer je maturirala na liceju Prešeren in začela študirati na leposlovni fakulteti. Nato se je odločila za Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo v Ljubljani. Poklicno pot je začela pri Lutkovnem gledališču, dve sezoni je igrala v Slovenskem stalnem gledališču v Trstu, nato se je vrnila v svet lutk.

Dr. Rozina Švent

Alojzij Geržinič Od Save do Srebrne reke

S spomini dr. Alojzija Geržiniča začenja Mladika novo knjižno zbirko »Zapisi iz zdomstva«, ki je namenjena utrjevanju skupnega

slovenskega (zlasti kulturnega) prostora. Zbirka prihaja ravno v pravem času – da namreč prevzame (oz. obudi) vlogo, ki jo je na tem področju imela Slovenska kulturna akcija (SKA) v Buenos Airesu. Tam je namreč leta 1977 izšla knjiga Franceta Papeža z istim naslovom, v kateri avtor obširneje razloži vlogo in pomen zdomske skupnosti, ki je uspela ustvariti t. i. »slovenski čudež v Argentini«. Žal pa je z leti SKA izgubila svojo nekdanjo izdajateljsko vneto in redno izdaja le še revijo Meddobje.

In za prvo knjigo iz nove zbirke bi skorajda ne mogli izbrati bolj reprezentativnega avtorja, kot je to slavist, glasbenik, publicist, urednik in šolnik Alojzij Geržinič (1915–2008). Ob svoji lastni življenjski zgodbi nam avtor v tej knjigi predstavi tudi nemirni čas predvojne,

medvojne in povojne slovenske družbe, ki je tako usodno posegla tudi v prenekatero družino. Zelo boleče tudi v Geržiničevo družino, saj so se trije otroci politično opredelili povsem različno – avtor se je pridružil primorskim domobrancem, sestra Neda partizanom in bila tik pred koncem vojne ubita na Turjaku, drugi brat Lev pa je bil interniran v Dachau. Tako ob koncu vojne starša sploh nista vedela za usodo svojih otrok, kar ju je skorajda strlo.

Knjiga je sestavljena iz dveh delov, ki sta ločena tako kronološko kot po času pisanja. Prvi del spominov, ki jih avtor naniza pod naslovom »Dni mojih mlajši polovica«, opisuje prvo tretjino njegovega življenja: od otroštva, šolskega obdobja, študija, prve zaposlitve, ideološke opredelitve in priključitvi primorskim domobrancem, kar je za seboj potegnilo tudi odhod iz domovine. Povojno obdobje je avtor deloma preživel v Trstu in nato v italijanskih begunskih taboriščih, leta 1948 pa se je preselil v Argentino. In s tem dejanjem se začenja drugi del spominov, ki ga avtor imenuje »Dogajanja in dognanja« in zajema 60 let njegovega življenja v Argentini.

Posebna odlika te knjige je njena dokumentarna vrednost, saj avtorja odlikuje resnično neverjeten spomin

Slavica Radinja

Oya Baydar Izgubljena beseda

Deniz in njegov sin Björn zreta proti porušenemu gradu na otoku, ki ga je Deniz prvič videl, ko je bil sam otrok. Björn želi vedno znova

in znova poslušati pravljico o princesi Ulli, ki jo je hudič imel zaprt v gradu, Deniz pa jo je rešil. Ker sta se imela tako zelo rada, se jima je rodil mali Björn, a hudič ni prebolel izgube lepe princese. Oprtal se je z bombami in jima sledil na potovanje proti vzhodu. Pred Modro mošejo se je dal raztreščiti in s seboj povedel tudi princeso. Tenkočutna Denizova pripoved v obliki pravljice kaže na vso žalost in bolečino, ki ju povzroča nasilje; to pa je po mnenju Björnove norveške babice doma na vzhodu, saj tam živi hudič. Björnove oče je seveda drugačen, »on je dober tujec«. Deniza taka poenostavljanja motijo, saj sam beži pred nasiljem, ki vlada v njegovem svetu, na vzhodu.

Roman *Izgubljena beseda* turške pisateljice in sociologinje Oye Baydar oriše in prepleta življenjsko zgodbo treh Turkov, očeta Ömerja Erena, pisatelja, njegove žene Elif, znanstvenice, in sina Deniza, ki ne more živeti v skladu z visokimi ideali, ki sta jih zanj postavila starša, ter se odloči za samotno in umirjeno življenje na norveškem otočku.

Ömer in Elif odpotujeta vsak v svojo smer, on na vzhod, ona pa na zahod. Ömer se znajde pred pravo pisateljsko blokado; usoda ga privede do vzhodne Ana-

tolije, med kurdske separatiste, kjer pomaga mlademu paru, ki hoče zbežati pred prevladajočim nasiljem. Njo so namreč poslili in pričakuje otroka, vendar bi jo moral, v skladu z njihovimi družbenimi pravili, brat ubiti, saj je bila onečaščena. Ömer v Anatoliji spoznava svet nasilja, kurdske gverile, negotovosti ... V tem svetu ponovno zaživi, spet prepozna samega sebe in svoje vrednote.

Elif odpotuje na znanstveno konferenco na zahod, na Dansko. V svoji osamljenosti se sprašuje, kam jo je privedlo življenje in zakaj jo je tako odtujilo od ostalih družinskih članov. Odloči se, da bo obiskala svojega sina in vnuka. Na otoku je seveda tujka, z otrokom se ne more sporazumevati, saj on ne govori turščine in ona ne norveščine, a vseeno navežeta pristen, ljubeč stik. Pravljичni otok pa vendar ne more obstajati v resničnem življenju. Nasilje, ki mu je skušal Deniz ubežati, ga poišče tudi na tem oddaljenem kraju. Utelesi se v obliki nacionalističnih skrajnežev, nestrpnih, ki ne marajo tujcev.

Obsežen roman, dolg slabih 500 strani, je v turščini izšel leta 2007, v slovenščini ga je leta 2013 izdala založba Sanje. Avtorica je Slovenijo obiskala avgusta 2014, kjer je nastopila na festivalu Sanje v Medani. Čeprav je *Izgubljena beseda* že njen sedmi roman, je to njena prva, doslej tudi edina knjiga prevedena v slovenščino (in prav tako tudi prva knjiga prevedena v angleščino), italijanskega prevoda pa še ni (v italijanščino je preveden le njen drugi roman, ki pa še nima slovenskega prevoda). Zanimivo literarno delo, ki je (na žalost) še kako aktualno, odlikuje odličen slovenski prevod Erne Pačnik, ki je poskrbela za neposreden prevod iz turščine.

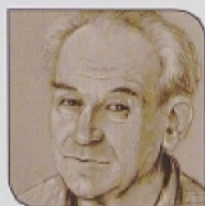
oz. zmožnost zapisovanja tudi najmanjših podrobnosti iz svojega življenja. V prvi del spominov je delno vključil tudi vsebino dveh svojih knjig (skoraj v celoti knjižico *Pouk v materinščini – da ali ne?*, ki je izšla leta 1972, in eno poglavje iz knjige *Boj za slovensko šolstvo na Primorskem za delovanja dr. Srečka Baraga pri ZVU*, ki je izšla leta 1983). Napisal ju je na podlagi svojih dnevniških zapisov in ohranjenih dokumentov, med bralci pa sta bili precej slabo poznani (zlasti v Sloveniji, kjer je za tisk slovenske politične emigracije veljala posebna prepovedna kazenska zakonodaja).

Avtor nas že v uvodu seznanj z namenom tega pisanja – namenjeno je predvsem hčerkama, Mariki in Teodori, ki sta bili prikrajšani za osebno srečanje z babico, dedkom, stricem in ostalimi sorodniki in naj bi jima ti zapisi olajšali prvo srečanje z domovino. To se je dejansko tudi zgodilo ob izidu knjige. Na predstavitev knjige (v

Ljubljani, Trstu in Gorici) je prišla tudi Teodora in s knjigo v roki hodila po krajih in poteh, ki jih je nekoč obhodil oče. »Vse je tako, kot piše v knjigi in kot mi je pripovedoval oče,« mi je izpovedala s solznimi očmi.

Ob avtorjevi življenjski zgodbi pa se seznanimo tudi z življenjem slovenske skupnosti v Argentini, zlasti z njenim kulturnim in glasbenim utripom (uspehi kvarteta Finkovih). V svoji ideološki načelnosti zapiše tudi nekaj kritičnih misli, ki so v tej skupnosti povzročile tudi ločitve duhov (spor v SKA, vprašanje stikov z domovino, samostojna slovenska država, 2. vatikanski koncil).

Knjiga je tudi bogato ilustrirana. Na koncu je dodana avtorjeva celotna bibliografija. Zelo dragoceni so podatki o psevdonimih oz. kraticah, ki jih je uporabljal pri svojem pisanju (zlasti bodo v pomoč bodočim raziskovalcem izseljenske problematike).

Ciril Velkovrh

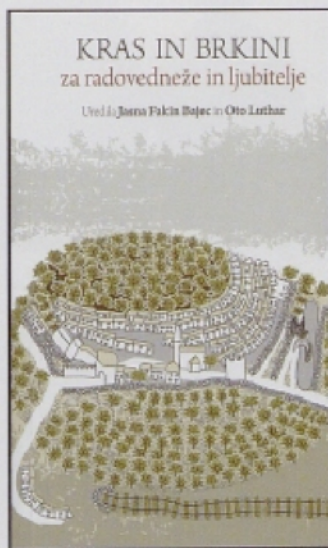
Olga Abram idr. Kras in Brkini za radovedneže in ljubitelje

Znanstveno raziskovalni center SAZU želi vsaj del svojih raziskovalnih spoznanj predstaviti na poljuden in dostopen način širšemu krogu zainteresiranih. V prvi taki knjigi so predstavili Prekmurje, skrajni severovzhodni del Slovenije. Druga knjiga, ki govori o Krasu in Brkinih, ki ležita na skrajnem jugu naše države, pa je njihovo že drugo podobno delo. Kras je zanimivo področje v Sloveniji, po katerem so dobila ime tudi vsa taka področja po svetu.

Kras in Brkini imajo veliko skupnega, kar povezuje prebivalce teh dveh področij. Že reka Reka, ki izvira v Brkinih in teče do Škocjanskih jam, kjer ponikne in ustvarja veliko zanimivega podzemnega sveta, se izliva kot Timava v Jadransko morje na robu tržaškega krasa.

Posamezna poglavja (64) z različnimi vsebinami je prispevalo 38 različnih strokovnjakov posameznih področij. Knjigo sta uredila Jasna Fakin Bajec in Oto Luthar, slikovno pa opremil Srečko Bajda. Avtorji opisujejo v poglavju Geografija Matični ali klasični kras, kako

nastaja njegovo površje in njegove reliefne oblike ter večnost in krhkost njene pokrajine. Opisan je tudi svet Brkinov med Snežnikom in Slavnikom. V poglavju Voda je med podzemnimi vodami posebej opisana reka Reka, med podzemnimi jamami pa Škocjanske jame, ki so že vpisane na Unescov seznam naravnih znamenitosti, ter Vilenica – najstarejša evropska turistična jama. Med Rastlinami in živalmi pa je poudarek na podzemno živalstvo Krasa in na male ter velike živali v brkinskih gozdovih. Iz Preteklosti so omenjeni grad Socerb in Ajdovščina nad Rodikom ter dogodki med prvo in drugo svetovno vojno. V Kulturni krajini so predstavljene kraške hiše in življenje na Krasu nekoč, ognjišča, vodnjaki in kali po vaseh, kot posebnost pa cerkve sv. Tilna v Svetem ter muzej v Repnu. Med Kraškimi naselji so posebej predstavljene Sežana, Štanjel in Lipica, med Obrtni pa so najpomembnejše kamnoseštvo in vinogradništvo na Krasu ter sadjarstvo in pastirstvo v Brkinih. Bogato je tudi ljudsko pripovedno izročilo, posebej ob krajevnih praznikih terana in drugih prireditvah. Ob koncu so predstavljena znana imena Kraševk in Kraševcev, kot so: državni poslanec Anton Černe (1813–1892), škof Anton Mahnič, pesnik Srečko Kosovel, arhitekt Maks Fabiani, pesnik Igo Gruden, filmska igralka Ita Rina in akad. slikar Lojze Spacal.

Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke

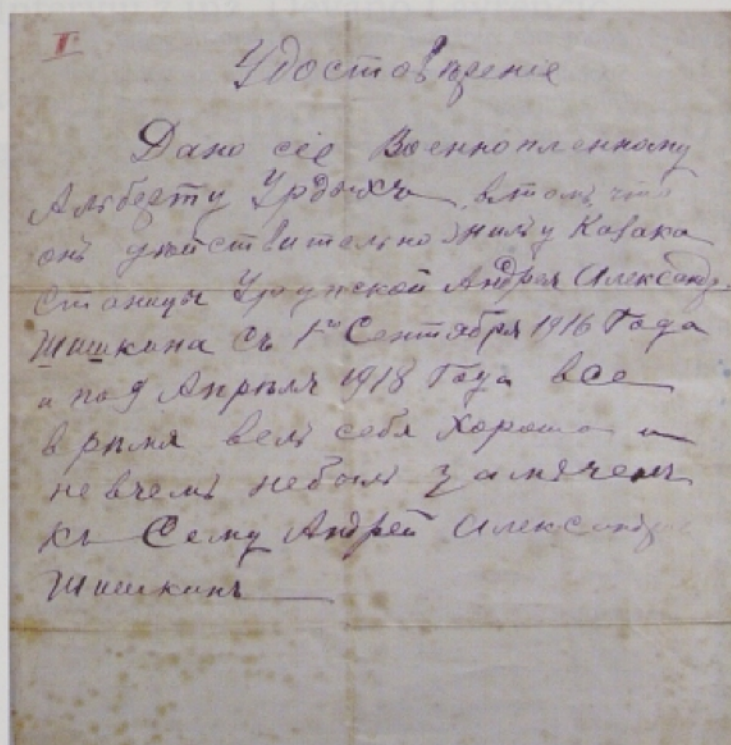
IV. Vojni čas

Mirella Urdih

V primerjavi z medvojnimi doživetji, ki jih je moj mož Peter opisal v svojih spominih, objavljenih v Mladiki, je to, česar se sama spominjam iz tistega časa, blage narave. On je stanoval pri Sv. Andreju, mestnem predelu, ki je bil večkrat tarča bombnih napadov zaradi bližnje ladjedelnice, medtem ko smo pri Sv. Ivanu občutili, rekla bi, le stranske učinke. In pri sedmih–osmih letih otrok, ki živi praktično v omejenem okolju, zavestno registrira to, kar se dogaja v neposredni bližini, medtem ko se najstnik zanima tudi že za širše dogajanje, kot dokazujeta dva albuma, ki ju je Peter napolnil s podatki o vojnem dogajanju in z registracijo vseh alarmov.

Če so sirene zatulile podnevi, sva se s teto Milko zatekli v galerijo, ki je imela en vhod pri Scala al Monticello nasproti pivovarne Dreher (danes trgovsko središče Il Giulia). Tam sva se srečevali z mamo, ki je prišla skozi drugi vhod na Ulici Cologna, medtem ko je oče ostajal dosledno vedno v trgovini.

Zgoraj: potrdilo o bivanju na Krimu pri Andreju Aleksandrovu Šiškinu

Le ko so sirene zatulile ponoči, smo šli s starši k družini Fonda na številki 10, ker so imeli utrjeno klet, v katero se je zatekala še druga sosedka z malo hčerko. Dvomim, da bi bili tam res bolj na varnem, če bi nas bombe zadele, a kolikor vem, je bila v vsej soseski to sploh edina hiša s kletjo, ki jo je gospodar, zidarski mojster Fonda, še dodatno utrdil.

Kakor se je običajno dogajalo pri konvencionalnih vojnah, so izgube vojakov bile vedno hujše, zaradi česar so naposled bili vpoklicani tudi starejši, ali še zelo mladi semestri. Med prvo svetovno vojno sta mamina starejša brata Miro in Tone bila redno vpoklicana v mornarico, medtem ko sta proti koncu vojne bila vpoklicana še oče Anton in najmlajši, Silvester, ki se žal ni več vrnil. In tako se je zgodilo mojemu očetu. V prvi svetovni vojni je služil od 15. aprila 1915 do 7. avgusta 1916 v k.k. Regimentu št. 7 in bil nato kot ujetnik od 1. septembra 1916 do 9. aprila 1918 na Krimu v Urupskaji pri kozaku Andreju Aleksandrovu Šiškinu ter od 28. maja 1918 do 11.

Z leve: strica Tone in Miro, vpoklicana v mornarico med 1. svetovno vojno;

mama med poročnim potovanjem ob domnevem grobu brata Silvestra na Dunaju; oče »kozak«

aprila 1919 pri kozaku Evhimu Konstantinovu Šepihinu. Bil pa je vpoklican tudi med drugo svetovno vojno, vendar ne komaj leta 1945 – kot sem bila jaz prepričana – temveč že leta 1940, in sicer od maja do oktobra, kot je sam zapisal na spominski fotografiji, ter bil nastanjen v Turinu. In se je vrnil srečno domov, ko je potekel njegov čas. Mama je medtem skupaj z mladim vajencem morala skrbeti za vse, in še dobro, da ji je priskočila na pomoč moja krstna botra Maria. Ko je pa oče kdaj pripovedoval o svojih vojaških prigodah, Turina ni nikoli omenil, kolikor se spominjam, pač pa je raje pripovedoval o ruskem ujetništvu, kjer se mu očitno ni godilo ravno najslabše. Jedače mu ni manjkalo in delo na kmetiji ni moglo biti prav najtežje. Še dobro, da je prejel ročno napisani potrdili o takratnem času, katerih prevod v italijanščino je notar overovil, tako da se je z njima lahko okoristil, ko se je upokojil.

Velik problem je v vojnem času bila prehrana, ki so jo oblasti skušale obvladati s pomočjo živilskih kart – tako imenovanih „tessere annonarie“. Poleg tega, da so bile poimenske, je vsaka veljala za določeno količino testenin, kruha, tobaka in kave na primer, ali za sladkor in olje ali za mleko in maslo ter mleko v prahu za dojenčke. In to v določenih dnevni, tedenskih ali mesečnih količinah. V trgovini so prevzeli relativne odrezke, ki jih je moral nato prodajalec ob določenih terminih oddati pri živilskem uradu Annonaria na Trgu Granatieri, zato da je lahko naročil in prejel primerne količine blaga za naprej. Odrezki so morali biti točno prešteti, kar sva skoraj redno delali medve s teto Milko pri kuhinjski mizi, na kateri so se nabirali kupčki po petdeset odrezkov, ki sva jih nato spravili v pripravljene kuverte, vsako vrsto zase. Na spletu

piše, da so živilske karte bile v Trstu v veljavi od leta 1940 do 1950.

Nadaljnji problem je bilo pomanjkanje goriva, se pravi drv, ki so služila tako za kuhanje, če v hiši ni bilo priključka za plin, kot še posebno za gretje v zimskem času. Pa so se ljudje domislili, da si bodo sami pomagali, in so začeli sekati drevesa, kjerkoli so bila dostopna, kot na primer na Bošketu. Moški, opremljeni z različnimi pripomočki od sekire do žage, so opravljali bolj grobo delo, ženske so jim pa nato pomagale, tako da je vsakdo lahko nesel domov sveženj manjših vej ali vlekel za seboj kakšno večjo. Nekoč sem tudi sama privlekla domov tako vejo, ker sem se pridružila sošolki in njeni mami, ko sta šli po drva. Da tega ja ne bi naredila! Namesto zahvale sem morala požreti piker opomin, naj si nikoli več ne drznem storiti kaj takega, kar ni dovoljeno (in kar nam, na srečo, ni bilo potrebno). Načelno so seveda starši imeli prav, saj so morali kasneje Bošketa na novo pogozditi in ne samo zaradi lepšega, temveč tudi, zato da ne pride do nevarnih zemeljskih usadov.

Takoj po vojni je tradicionalna pivovarna Dreher, ki je obstajala od leta 1875, začela ponovno proizvajati pivo, ki ga je bilo mogoče kupiti v določeni količini direktno od proizvajalca. Zato so dan za dnem na pločniku pred 'šankom' na Ulici Giulia, blizu vhoda v gostišče, podobno onim na Češkem ali Bavarskem, stale dolge vrste bolj ali manj potrpežljivih ljudi s primerno steklenico v rokah – navadno je bila to kjantarica – v kateri so nato nesli domov prijetno dišečo zlato pijačo, ki je imela imeniten buké, kakršnega ni imelo nobeno drugo pivo poslej.

(se nadaljuje)

Zgoraj: oče, vpoklican med drugo svetovno vojno

Spodaj: dohod k proizvodnemu obratu pivovarne Dreher na Ulici Bonomo

Intervju z inž. Devano Lavrenčič

“Prihodnost vidim v sobivanju različnih energetske virov, med temi bi mogla odigrati svojo vlogo tudi jedrska energija”

Erika Jazbar

Devana Lavrenčič (1929), inženir elektrotehnike, je izvrstna sogovornica z bogato življenjsko in poklicno zgodbo. Rojena je v Mariboru, po duši je slovenska Tržačanka, večino svojega dejavnega obdobja je preživela v Rimu, kjer je s svojim bogatim tehničnim znanjem, delovno zavzetostjo in znanjem angleščine, nemščine in predvsem ruščine prispevala k poznavanju programov gradnje jedrskih elektrarn v Sovjetski zvezi.

Pogovor z inž. Lavrenčičevo je potekal na domu njenih staršev v Škednju, na katerega so ostale sestre Lavrenčič, ki so se znašle na treh koncih sveta, Devana v Rimu, Sonja v Rio de Janeiru in Milenka v Ljubljani, zelo navezane. Življenjske poti treh družin so nanesele, da je tržaški dom ponovno zaživel, saj živita tu Devanini rimski vnukinji, ena na univerzi v Trstu študira slovenščino in nemščino, druga pa je v Trstu našla zaposlitev. Nekajurni pogovor, ki se je začel januarja 2014 v Škednju, je bil mišljen kot daljši intervju. S popravki in dodatki se je nato razvil v daljši tekst, v katerem sva s pismi po pošti in s številnimi srečanji v Trstu pilili in bogatili pripoved, ki vam jo inž. Lavrenčič ponuja v branje v več nadaljevanjih.

● Moje družinske korenine so v Trstu, ne več v Mariboru, čeprav sem tam rojena, pravi inž. Lavrenčič. V Maribor so se v prvih letih fašizma umaknili starši iz ekonomskih in narodno-obrambnih razlogov. Ko se je leta 1945 končala druga svetovna vojna, sta se uresničili želja in sen mojih staršev, in sicer vrnitev v Trst, v Škedenj, “kjer hiša mojega stoji očeta”, od koder me “uka žejja je speljala” najprej na Politehniko v Turin, nato v Milan, jedrska energija pa v Rim.

■ Devano Lavrenčič odlikujejo znanstvena inteligenca, logično razmišljanje in neposrednost, je zahtevna sogovornica, po eni strani zaradi spe-

cifičnega znanja, po drugi pa zato, ker nosi v sebi močno življenjsko energijo, s katero gleda na zastavljene načrte stvarno in se ne prilagaja vsakokratnim težavam.

Pogovor sva začeli pri rojstnem mestu in otroštvu, ki ga je naša sogovornica, kot rečeno, preživela v Mariboru.

● Rodila sem se v Mariboru 20. januarja 1929. Doma je bila navada, da so se božično-novoletni prazniki zaključili ravno z mojim rojstnim dnevom, ko je prišla na mizo še zadnja torta. Oče Anton (1890), rojen v Štandrežu pri Gorici, in mama Milena (1899), Tržačanka, hči Maksa Cotiča, dolgoletnega urednika Edinosti, sta odrasčala v Trstu. Oče v proletarskem,

tedaj narodno zavednem in pretežno slovenskem okolju, mama pa v slovenskem liberalnem miljeju, s skupno željo in voljo, da bi ohranila slovenski jezik, kulturno identiteto in narodno zavest.

■ **Kako pa je Vašo družino pot pripeljala v Maribor?**

● Oče je bil prokurist v tržaški podružnici Ljubljanske kreditne banke, kjer je bila zaposlena tudi mama. Ko je banka po dvakratnem fašističnem razdejanju prostorov v Trstu prestavila podružnico v Maribor, je ponudila svojim uslužbencem delovno mesto v novi filiali. To je bil prvi, ekonomski razlog, da se je "papa" odločil za "emigracijo".

Drugi, nič manj pomemben razlog, je bilo zapiranje slovenskih šol. Gentilejeva šolska reforma je določala, da se bo s šolskim letom 1923/24 poučevalo v vseh prvih razredih "aloglotskih" ljudskih šol samo v italijanskem jeziku. Moj brat Devan je v šolskem letu 1922/23 zaključil prvi razred, tedaj zadnje leto slovenske osnovne šole v Rojanu in odločno izjavil, da ne bo hodil v italijansko šolo. Tako da je bila odločitev za selitev v Maribor obvezna in prav nič težka.

Mislím, da ni nobenega dvoma, da je bil jezik mojega otroštva slovenski. In tak je ostal vse do danes, ko se srečujem s Slovenci.

■ **Kje so živeli takoj po selitvi?**

● "Papa", mama, Devan in Sonja so stanovali v Mariboru na Slovenski ulici št. 13, v hiši, kjer je v pritličju imela sedež banka, v nadstropju nad njo pa so bila stanovanja uslužbencev. V tej

»Primorci smo odločno pripomogli k uveljavljanju slovenstva na severni meji.«

hiši sem se rodila 20. januarja 1929. V isti hiši se je kako leto pred menoj rodila "učenica" Nada Pertot, poznejša profesorica in ravnateljica Znanstvenega liceja France Prešeren v Trstu. Sonjina sošolka v Mariboru pa je bila Lelja Rehar.

Mesec dni po mojem rojstvu je 20. februarja Devan umrl zaradi peritonitisa. Obiskoval je drugi razred gimnazije. Čez približno leto dni se je 28. marca v isti hiši rodila moja sestra Milenka. Po

očetovi upokojitvi smo se izselili iz stanovanja nad banko v vilo pri parku na Tyrševi št. 30.

■ **Šolanje ste torej začeli v Mariboru.**

● V Mariboru sem obiskovala štiri razrede osnovne šole in prva dva razreda nižje gimnazije. Primorci smo kot ekonomski in politični emigranti s svojim številom, narodno zavestjo in temperamentom odločno pripomogli k uveljavljanju slovenstva na severni meji, zlasti v Mariboru, kjer nas je živelo okoli 4.000, na Štajerskem pa okoli 10.000.

Mariborsko nemštvo je Primorce krivilo, da so poslovenili mesto. Mnogi med njimi so to drago plačali s pregonom v Srbijo, internacijo v koncentracijska taborišča in celo s smrtjo, ko je ob nacistični zasedbi Maribora leta 1941 Hitler zahteval "napravite mi to mesto spet nemško!"

■ **Maribor ste zapustili pred prihodom Nemcev?**

● Leta 1941 so bila prekinjena lepa in brezskrbna otroška leta v vili pri parku. Še preden so Nemci vdrlí čez mejo, smo se, vedoč, da je "papa" na spisku tistih, ki so bili namenjeni za Dachau, umaknili v Novo mesto. Oče je bil namreč na seznamu "nevarnih" Primorcev, ki so ga imeli gestapovci v Gradcu. Bil je angažiran v primorskih društvih in narodnoobrambnih organizacijah, ki so pomagale primorskim beguncem.

Z zadnjim vlakom za civilno prebivalstvo

smo zapustili Maribor, mama in "papa", tri sestre Sonja, Devana, Milenka in nona Kati, ki je v Mariboru živel z nami. Doma smo imeli zelo bogato knjižnico s francoskimi in nemškimi knjigami, seveda tudi slovenskimi. No, Nemci so vse zmetali pred hišo in jih sežgali.

Po kratkem postanku v Ljubljani smo v zadnjih dneh marca 1941 pristali v Novem mestu, od koder je bil doma Sonjin mož in smo tam preživeli vsa vojna leta. Le "nona" nas je kmalu zapustila, hotela je umreti doma in se je vrnila na svoj dom v Volče pri Tolminu. Tam je umrla sama v juliju 1944, stara 86 let.

■ Kaj Vam danes pomeni Maribor?

● V Mariboru smo takrat pustili najdražje, "papa" sina, mama očeta in sestro Cirilo. V Mariboru imam še vedno svoje najdražje. Tam so pokopani mama Milena, teta Cirila, moj ded Makso Cotič, od decembra 2014 pa tudi moj svak Miloš Lapajne. Mama je bila Tržačanka, je pa pravila, da je na Štajerskem preživela svoja najlepša leta, in kljub temu da je po vojni vse do smrti leta 1992 živel v Trstu, je želela biti pokopana v Mariboru.

■ V Novem mestu ste nadaljevali s študijem?

● Na novomeški gimnaziji sem končala drugi razred in se jeseni leta 1941 vpisala v tretjega. 1. decembra sem se udeležila demonstracije ob prazniku zedinjenja Jugoslavije, 12. decembra smo bili vsi udeleženci demonstracije izključeni in smo morali zapustiti šolo.

30. junija 1941 ponoči so v Novem mestu in okolici Italijani aretirali vse profesorje, učitelje, študente in delavce, brezposelne in zaposlene, ne samo tiste, ki so bili osumljeni sodelovanja z OF. Konec šolskega leta so bili aretirani tudi vsi moški člani profsorskega zbora gimnazije, mlajši od 50 let in dijaki sedmega in osmega razreda, stari več kot 17 let. Aretirane profesorje in dijake so 20. julija, skupaj z nekaterimi nekdanjimi dijaki, ki so takrat obiskovali že univerzo, odvedli iz novomeških sodnih zaporov

v italijansko koncentracijsko taborišče Monigo pri Trevisu.

■ Med njimi je bil tudi gimnazijec Tone ...

● Takrat je bil star sedemnajst let, z njim pa sva si od poletja 1942 do pomladi 1943 pisala pisma, delno napisana v jeziku, ki ni bil ne njegov in ne moj, bil je to prisrčen izraz prvih mladostnih ljubezenskih sanj. Pa tudi zgodovinsko pričevanje o življenju v Monigu, ki govori o lakoti in dolgočasju, o domotožju po gričevju okoli Novega mesta in po Krki, ki ga obliva. Zato so bila tudi zbrana v priložnostno knjižico z naslovom *Come se non fosse accaduto. Lettere d'amore dal campo di concentramento di Monigo*, ki je izšla v Trevisu leta 2005, v slovenskem prevodu pri Založništvu tržaškega tiska pa dve leti kasneje.

■ **Vi pa ste nadaljevali s šolanjem v Novem mestu.**

● Tretji gimnazijski razred sem končala privatno. Kot privatist sem naredila četrto gimnazijo in malo maturo ter peti gimnazijski razred. Le šesto gimnazijo sem v šolskem letu 1944/1945 obiskovala redno, kolikor so to dopuščale vojne razmere in ga tudi z uspehom zaključila. Spričevala mojih gimnazijskih let v Mariboru in Novem mestu so dvojezična, mariborska v slovenščini in srbohrvaščini, novomeška pa prva izdana v Ljubljanski pokrajini v slovenščini in italijanščini, tista izdana pod nemško okupacijo pa v slovenščini in nemščini. Morda bi spadala v Šolski muzej.

■ **Kaj pa Tone?**

● Med pripravami na vrnitev v Trst me je v avgustu 1945 Tone obiskal v Novem mestu. Šele tedaj sem izvedela, da se je po osvoboditvi iz Gonarsa priključil Titovim partizanom na Primorskem, se tam udeležil osvobodilne vojne in konec aprila 1945 tudi bojov za osvoboditev Trsta. Srečna, da sva se našla, nisva veliko govorila o preteklosti, delala sva načrte za prihodnost. Najina prisrčna korespondenca se je obnovila v septembru 1945 in je trajala tudi po moji selitvi v Trst še dolgih sedem let. Bila je polna ljubezenskih sanj in načrtov za skupno življenje, ki bi ga uresničila po končanem študiju, on zdravnik, jaz inženir.

■ **Po vojni se je Vaša družina iz Novega mesta vrnila v Trst.**

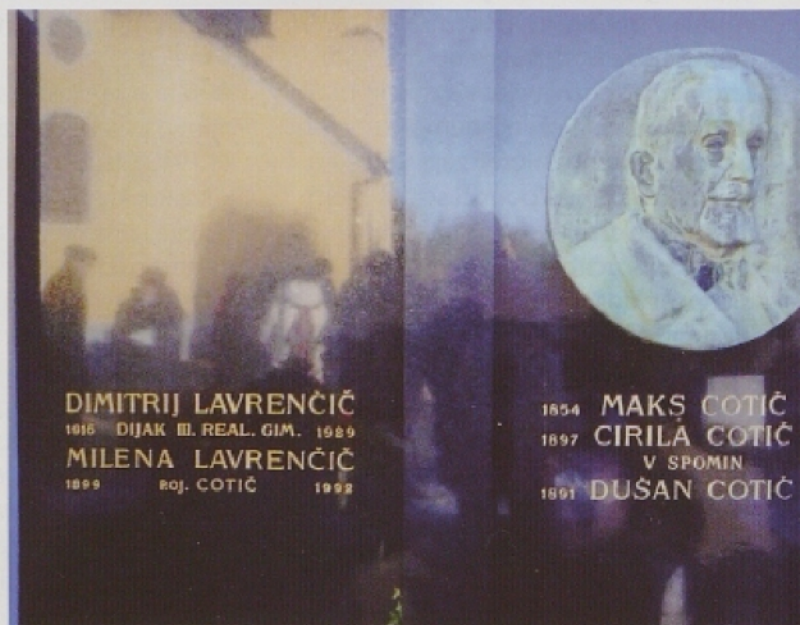
● Ko smo se v oktobru 1945 preselili v dom v Škedenj, sem bila stara 16 let. V Trstu sem se s spričevalom šeste gimnazije iz Novega mesta vpisala v četrti razred slovenske Realne gimnazije, današnjega Znanstvenega liceja France Prešeren in v naslednjem letu 1947 maturirala z odliko. Klasični licej je bil takrat le v Gorici, nanj se je v tistih letih vpisal Pavle Merkù.

Na gimnaziji sva bila sošolca z Marjanom Dolganom, čistokrvnim Škedenjcem. Po opravljeni maturi je postal časnikar pri Primorskem dnevniku,

najprej kot športni novinar, potem kot kronist. Moji vrstniki, brata Leo in Andro Čok, Peter Udovič, Franci Ramovš, Bojan Pavletič, Ninetto Patrizio, Peter Sancin,

»Najina prisrčna korespondenca je bila polna ljubezenskih sanj in načrtov za skupno življenje, ki bi ga uresničila po končanem študiju, on zdravnik, jaz inženir.«

Lili Šuman in Milenkini vrstniki iz Ilirske bistrice Jela Brinšek in Toni Gržina so bili dijaki na liceju v Ulici Lazzaretto Vecchio. Morda je bil še kdo, čigar imena se ne spomnim. Pa brez zamere!

V šolo sem se peljala s tramvajem številka 2, ki je prišel pod naš hrib, in z devetico tja do Ulice Lazzaretto Vecchio. Z Marjanom sva si ostala vse do njegove smrti najbližja. Vez je bila gotovo telovadba. Še v gimnaziji sva učila telovadbo po Krasu za pripravo Prvomajskih proslav. On je bil član moške, jaz pa ženske STO-jeve orodne telovadne vrste. Tekmovali smo na Balkanijadi in na drugih akademijah vse do leta 1952. V tej telovadni družbi pogovorni jezik ni bil samo slovenski, občevanje je bilo dvojezično, a z Marjanom sva poznala le slovenske komande. Telovadne in športne dejavnosti v letih 1945-52 so del zgodovine slovenskega športa na Primorskem in v Italiji v okviru Zveze društev za telesno vzgojo narodno mešane organizacije.

■ Kaj pa po maturi?

● Vpisala sem se na tržaško univerzo na bienij inženirstvo (Biennio d'Ingegneria), kot mi je svetoval "papa". Že v prvi gimnaziji so me privlačile naravoslovne vede in predvsem matematika. Še v Mariboru mi je "papa" podaril knjigo Eve Curie, Madame Curie, ki je takrat pravkar izšla v slovenskem prevodu. Na poti do Trsta se je sicer izgubila, vendar mi jo je kasneje za rojstni dan darovala Milenkina sošolka Jela B. tu v Trstu, ker sem jo učila matematiko za maturo. Ta knjiga je bila prva, ki sem jo prebrala in je bila povezana z znanostjo. Takrat sem prvič brala o radioaktivnosti, očarala pa me je tudi osebnost "uka žejnega" dekleta Marije Skłodowske in njeno slovansko poreklo. Gospa Curie mi je ostala vzor žene in znanstvenice vse življenje.

Pa še ena ženska je bila zame pomembna, in sicer profesorica matematike na gimnaziji v Novem mestu. Darinka Zorec Pucelj, hči pisatelja Ivana Zorca, ki mi je poleg znanja posredo-

vala tudi veselje in navdušenje za študij matematike. Do svoje smrti mi je bila vzor in prijateljica.

Na bieniju, ki je bil skupen za študente fizike, kemije, matematike in inženirje, nas je bilo 120 in kar precej deklet, a družila sem se v glavnem s Slovenci, čeprav iz drugih fakultet. Z italijanskimi študenti sem se družila le na univerzi, a nič izven nje.

■ Kako pa je bilo z jezikom?

● Problemov nisem imela. Samo za izpite sem se učila na pamet in "recitala" matematične izreke. Univerza je bila takrat v bližini muzeja Revoltella. Tu sem končala bienij.

Že v Trstu sem smatrala za svojo dolžnost, da spoznam tudi slovensko tehnično izrazoslovje, zato sem si kupovala in brala slovenske strokovne, pa tudi znanstvene in poljudno-znanstvene knjige iz matematike, fizike, elektrotehnike, posebno če so bili njih avtorji priznani slovenski znanstveniki, med temi so bili fizik prof. dr. Anton Peterlin, inž. Milan Vidmar in dr. Lavo Čermelj.

»Gospa Curie mi je ostala vzor žene in znanstvenice vse življenje.«

(se nadaljuje)

Spominski kovanec 2015

Emona – Ljubljana

Mitja Petaros

Območje, na katerem se razprostira Ljubljana, je bilo naseljeno že v pradavnini, kar dokazujejo številne arheološke izkopanine. Tod so od zdavnaj potekale pomembne trgovske poti (v 13. stoletju pr. Kr. naj bi tam prezimili celo Argonavti z Jazonom na čelu). Rimljani so zasedli Ljubljansko kotlino v drugi polovici 1. stoletja pr. Kr. Zgodovinarji pa danes niso vsi istega mnenja o datumu ustanovitve naselja in rimskega mesta Emone, saj nekateri trdijo, da je naselbina nastala najprej kot vojaški tabor (saj so bile tam nastanjene rimske legije) in se naknadno preuredila v civilno naselje, drugi pa vztrajajo, da je mesto nastalo ex novo, saj naj bi se v bližini nahajali rudniki zlata. Vsekakor so tudi Rimljani tam zgradili naselbino, ki so jo imenovali Colonia Iulia Emona, ime pa je verjetno že predrimljanskega oz. keltskega izvora. Območje je tedaj upravno

spadalo v rimsko provinco Cisalpsko Galijo. Emona se je nahajala v središču današnje Ljubljane, točneje na prostoru med reko Ljubljanico in Šišenskim hribom, na levem bregu reke. Mesto je imelo pravokotni tloris, bilo je obdano s kamnitim obzidjem in z dvojnimi vodnim jarkom. Zgradili so ga v prvih dveh desetletjih po Kristusu. V mestu je

»Osrednji motiv na kovancu sestavljata kompozicija črk, ki tvorijo napis EMONA ali AEMONA, in stiliziran načrt rimske Ljubljane.«

bila mreža pravokotnih ulic, ki so povezovale stanovanjska poslopja. Osrednji mestni prostor je bil Emonski forum, ki je bil upravno, družbeno, versko in trgovsko središče naselja. Arheologi so v bližini vzhodnih vrat Emone (približno

Ostanki rimskega obzidja v Ljubljani

tam, kjer je danes Trg francoske revolucije) našli del marmorne plošče, ki ima vklesan napis z imeni cesarjev, tako da je upravičen sum, da je plošča stala na neki zelo pomembni javni stavbi, saj sta bila pokrovitelja nihče drug kot cesarja. Baje da je odločitev o gradnji mesta sprejel v zadnjih letih svoje vladavine cesar Avgust, dela pa naj bi zaključil njegov naslednjik Tiberij. Tako najdeni marmorni del in druge izkopenine rimske Emone spadajo med najpomembnejše kulturne spomenike v Sloveniji. Emona je bila tudi bistvena za kasnejši urbani razvoj tistega kraja, saj njen dokončni propad sega v 5. stoletje po Kr., po hunskih napadih, a so nato na istem kraju stalno dograjevali in obnavljali nove naselbine, ki so se razvijale in se širile vse do današnje, sodobne Ljubljane. Čeprav so v teku stoletij ruševine antičnih spomenikov in zgradb stalno uporabljali za gradnjo novih stavb in so jih vzdavali v novejšo objekte (tudi v ljubljanskem gradu je vzdanih mnogo kamnov iz rimskih časov), je še vedno mnogo ostankov rimske Emone (najbolj ohranjen je Rimski zid, južni del emonskega obzidja na Mirju, za katerega je tudi Jože Plečnik prispeval, da se je ohranil, saj ga je zaščitil in uredil njegovo okolje, dodal je tudi lapidarij), ogromno je tudi rimskih izkopenin, ki jih hranijo muzeji (zelo znamenit je kip Emonca, katerega pozlačena kopija stoji na današnjem Kongresnem trgu). Republika Slovenija je leta 2015 izdala spominski

Desno: priložnostni kovanec v vrednosti 2 evrov

Spodaj: znameniti kipec Emonca

kovanec, da bi zabeležila in zaznamovala dogodek, ki ima velik zgodovinski, kulturni in družbeni pomen za Ljubljano in vso Slovenijo. Leta 2015 je namreč potekala dvatisočletnica zgoraj omenjene zgradbe pomembnega javnega poslopja v rimski Emoni, na katerem so našli latinski napis, ki omenja cesarja Avgusta in njegovega naslednika Tiberija. Tako so spet povezali numizmatiko z zgodovino in poslali v promet kovanec, ki opozarja na preteklost. Tehnično je Banka Slovenije, ki spada v Evrosistem, dala izdelati novc vrednosti 2€, ki je uporaben, ga lahko potrosimo po vsem evroobmočju in ga zamenjamo v druge valute po celem svetu. Osrednji motiv na kovancu sestavljata kompozicija črk, ki tvorijo napis EMONA ali AEMONA, in stiliziran načrt Emone; ob dvanajstih zvezdah z zastave Evropske unije pa je še napis EMONA LJUBLJANA SLOVENIJA 2015. Avtor dizajna je Matej Ramšak iz Velenja. Kovanec so kovali na Slovaškem, v Mincovni Kremnici (kot marsikateri slovenski novc). V promet je bilo izročeni milijon kovancev, ki so po vrednosti, teži, velikosti in sestavi kovine popolnoma enaki vsem evrskim novcem v vrednosti dveh evrov.

Giulio Quaglio v vsem svojem baročnem siju

Mojca Polona Vaupotič

V Italiji v dolini Intelvi nad Comskim jezerom je v 17. stol. bila navada, da so si rokodelci v poletnih mesecih služili kruh v tujini, med zimskim časom pa so se z zaslužkom vračali v domače gorske vasi. Na tem območju, v vasi Laino, je prebivala tudi družina Quaglio, člani katere pa so ustvarjali za cesarski dvor na Dunaju, kasneje pa še v Münchnu in v Mannheimu. Njihov, za likovno ustvarjanje zelo nadarjen sin Giulio, se je rodil leta 1668. Njegova življenjska pot s čopičem ter z izbranim estetskim okusom je zaznamovala marsikatero steno v tedanjem baročnem času. Njegov oče Giovanni Maria je imel še dva brata slikarja, Giulia in Domenica (ki je leta 1676 podpisal skorajda nepoznani ciklus fresk v cerkvi

sv. Viktorja v kraju Castello di Laino), tako da lahko sklepamo, da je prve slikarske izkušnje mladi Giulio dobil prav v družinskem krogu.

Slikar Giulio Quaglio pa ni deloval samo v Lombardiji, temveč tudi v širšem srednjeevropskem prostoru. Na njegov umetniški razvoj je vplivalo srečanje z deli takrat največjih slikarskih mojstrov comskega območja, kot so bili Fiammenghino ter brata Giovanni Battista in Giovanni P. Recchi. Vendar pa je, kot navaja tedanji ljubljanski akademik Janez Gregor Dolničar, slikarsko dozorel predvsem z učenjem pri Marcantoniju Franceschiniju v bolonjskem okolju. Po srečanju z beneškim slikarstvom, še posebej z deli Veroneseja in Tintoretta pa je začel uporabljati svoj osebni likovni izraz.

Giulio Quaglio je lastno slikarsko pot začel v Furlaniji, natančneje v Vidmu, kamor sta ga leta 1691 povabila rojaka, gradbena mojstra Bartolomeo Rava in Giovanni B. Novo, ki jima je bila med prenovo urbane podobe mesta zaupana gradnja nekaterih palač, med katerimi sta bili tudi mestna zastavljalnica Monte di Pietà in Palazzo della Porta. Leta 1694 se je Giulio Quaglio poročil s šestnajstletno Margherito, Novovo hčerjo. Imela sta sedem otrok, od katerih so se trije – Raffaello, Giovanni Maria in Domenico – odločili za slikarski poklic in ustvarjali pod okriljem očetove delavnice. V zimskih mesecih pa se je umetnik selil v rojstni kraj Laino, saj v tehniki *al fresco* ni mogel slikati v času, ko so zaradi nizkih temperatur ometi zmrzovali.

Avtoportret ob upodabljanju žene

— V drugi polovici 17. stol. je pričela na omenjenem področju umetnost cveteti in Quaglijeve slike so začele žeti svojo pravo ceno in ugled. Meščansko življenje je bilo močno razvito, plemiči so bili premožni, gradile so se številne palače in dela za umetnike je bilo na pretek. Tukaj je samo nekaj primerov palač in cerkva, ki jih je med letoma 1694 do 1699 poslikal Giulio Quaglio: kapela v poslopju stavbe Monte di Pietà, slike v palači Deciani (sedaj Braida), palača Manigo, Novate-Mezzola, majhno župnijo na robu Comskega jezera, leta 1689 je bil zaposlen v nekdanji hiši Antonini-Belgrado (kasneje vladno poslopje), nato je poslikal cerkev Santa Chiara ter s tem zaključil svoje videmsko obdobje. Leta 1701 je bil umetnik povabljen v Gorico, saj so razširili škofovsko stolnico in slikarju zaupali delo na stropu in na slavlolu. Žal so bile freske že dvakrat tako poškodovane, da uspemo zgolj sklepati, da je delo opravil Quaglio.

Njegov tipični slikarski slog tedanjega časa, ki ga je močno zaznamoval, pa je bil naslednji: šlo je za robustne oblike, orjaške, izrazito svetlobno niansirane

Levo: cerkev sv. Nikolaja, pogled proti vzhodu

Desno zgoraj: freske v vladni palači Antonini Belgrado; spodaj: detajl freske v palači Merscheinschloss

like, *horror vacui* in skromno zanimanje za pejzaž. Njegove slikarske prizore dodatno poudarjajo dekoracije v obliki enobarvnih poslikav ali reliefnih vzorcev v belih štukaturah. Posebno veličastna je izvedba v videmski palači Strassoldo, ki jo je nato ponovil še v palačah Danelluzzi in Antonini. Gre za baročno vznesenost, poudarjeno s silovitostjo oblik in čustev, ki zunanjo emilijsko teatralnost spaja z zadržano beneško močjo. Ta izraznost pa je presenetljiva novost v furlanskem slikarstvu, vaje nem umirjenosti, zadržanih in skromnih oblik. Prav to je Quagliu prineslo številna in pomembna naročila.

Leta 1703 pa je sledilo Quaglijevo najpomembnejše – ljubljansko obdobje, saj ga je čakala največja naloga, kar jih je do tedaj prejel – poslikava stolnice. Prav ob koncu 17. stol. je bilo umetnostno gibanje v Ljubljani in na Kranjskem na področju umetnosti in kulture izredno močno. To obdobje je začel že Valvazor

s svojim krogom kulturnikov, kar pa so še samo nadaljevali kranjski izobraženci in domoljubi, ki so leta 1693 ustanovili *Akademijo operozov*. Pod vodstvom treh Dolničarjev so se programsko lotili kulturne prenovе dežele. Najpomembnejši gradbeni podvig ljubljanskih akademikov je bila nova stolnica.

Ko so staro stolno cerkev leta 1701 podrli, so po načrtu znanega rimskega arhitekta, slikarja in teoretika Andrea Pozza začeli zidati novo, a je žal zgolj za kupolo zmanjkalo denarja. Giulia Quaglia, ki je tedaj prišel v Ljubljano na povabilo Antona Dolničarja, je spremljal njegov učencen Carlo Corloni ter najverjetneje še nekaj ostalih pomočnikov, ki so naročeno slikarsko delo izvršili med leti 1703 do 1706. Ladijska obočna poslikava predstavlja najkvalitetnejše in najzrelejše Quaglijevo umetniško stvaritev, hkrati pa je pomembna tudi za razvoj iluzionističnega stenskega slikarstva na Slovenskem. Glavni stropni motiv prikazuje *Apoteozo sv. Nikolaja*, zavetnika ljubljanske stolnice, ki preganjanim kristjanom za časa rimskih cesarjev Dioklecijana in Maksimilijana kot v utehi in obljubi za zveličanje kaže v nebo na zmagoslavje *sv. Križa*. V samem centru opazimo prisotnost Boga v nebeški gloriiji, celotno večpomensko zgodbo pa slovesno dopolnjujejo še putti, angeli, apostoli, kreposti, različne alegorične figure ter baročni dekorativni motivi. Na zahodni steni najdemo dva prizora iz čudežev sv. Nikolaja (*sv. Nikolaj se prikaže roparjem*,

Vandal tepe sliko sv. Nikolaja) ter *Izvolitev sv. Nikolaja za škofa v Miri* s portretom ljubljanskega stolnega dekana Janeza Antona Dolničarja. Le-ta je namreč bil glavni pobudnik za izgradnjo in iluzionistično poslikavo ljubljanske stolnice. Giulio Quaglio je pri tem delu ustvaril igro med seboj povezanih prostorov, od katere je težko odtegniti pogled. To pa zato, ker so številni liki, ki kompozicijo napolnjujejo z neverjetno bogato galerijo portretov, drž, čustev, postavitvev in oblačil, redko postavljeni v natančno določen prostor, saj se zdi, da prehajajo kar iz enega v drugega. In ker se naslanjajo na okvirje in arhitekturne elemente ter jih pogosto prestopljajo, soustvarjajo iluzijsko situacijo, v kateri se izgublja meja med realnim in navideznim. Umetnostni zgodovinar Izidor Cankar je to Quaglijevo delo komentiral takole: »Ljubljanska stropna freska ni le njegovo največje delo, temveč je z vidika umetniške vrednosti tudi najpomembnejše, saj se vsa predhodna dela zdijo kot priprava nanj, vsa naslednja pa so videti le kot imitacija tistega, kar je dosegel v Ljubljani«.

Res je. Po tem projektu so sledila dela, ki so bila zgolj nekakšen odmev na to grandiozno ljubljansko stvaritev. Leta 1708 je sledilo umetnikovo ustvarjanje v Grazu, v tako imenovani Villi des Meerscheingartens (Meerscheinschlöss), v geidorfskem graškem okraju. Tam je poslikal razsežni strop s fresko, ki predstavlja alegorijo

Na desni zgoraj: *Strop v cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani*
Desno spodaj: *Videc S. Maria del Monte di Pi*

Levo: poslikana kupola v c. San Giuseppe v Lainu
Desno: snemanje s križa

zmage krščanstva nad poganstvom. To pa je zadnja posvetna stavba, kar jih je Quaglio okrasil, in ena njegovih najmogočnejših alegorij, s kakršnimi je v mladosti začel svojo umetniško pot v mnogo skromnejših dvorinah videmskih palač. Od leta 1709 je nato več let slikal v Bergamu, v Lezzenu ob Comskem jezeru, v vasi San Paolo d'Argon pri Bergamu in v Bonzanigu ob Comskem jezeru. Toda počasi so njegova umetniška potovanja, ki so ga dotlej leto za letom vodila spomladi iz Laina v tujino in jeseni iz tujine domov, pričela jenjati. Poročila o njem so redkejša, mojster se je držal bolj bližnje okolice in velikih naročil ni bilo več. Že na zadnjih slikarskih podvigih je mogoče sklepati, da je Quaglio izvršitve del prepuščal svojim pomočnikom. V ta čas, ko je Quaglio le umetniško in gospodarsko nadziral izvrševanje naročil, spada tudi poslikava stropa semeniške knjižnice v Ljubljani (o kateri sem v enem izmed prispevkov že pisala). Te freske, ki so nastale med letoma 1721–23 pa se stilno tako močno razlikujejo od fresk v stolnici sv. Nikolaja, da jih ni mogoče prisoditi njegovi roki, ampak jih lahko štejemo za delo njegovega sina Raffaela (po nekaterih podatkih Domenica).

Pred dokončnim povratkom v Laino se je Giulio s sinom Raffaelom ustavil še v Komnu na Krasu. Tu sta leta 1724 poslikala banjasti obok prezbiterija Marijine cerkve v Obršljanu. Gre za sicer brezhibno delo, ki pa ne izžareva več »prave« Quaglieve energije ne v oblikovanju figur in ne v barvnih mešanica, ki so podane v izredno svetlih barvnih tonih.

Giulio Quaglio je leta 1751 umrl na svojem domu v Lainu, njegovi nasledniki pa so se postopoma izseljevali v Nemčijo, tako da danes ni več v Lainu nobenih direktnih potomcev prejšnjih Quagliev. Edini spomin na nekdanjo veliko in slavno umetniško družino so freske po bližnjih cerkvah ter ljubka, živo poslikana družinska hiša, ki je sedaj prazna ter napis *Via Giulio Quaglio*, ki ga nosi ena izmed maloštevilnih vaških uličic v Lainu.

»Umetnost predstavlja poslednje zavetišče svobode in če se skrčijo meje svobode, tudi za umetnost, potem smo še korak do tega, da bodo vsi mislili isto. Kjer mislijo vsi isto, ne misli nihče.«

(Aleš Debeljak, 2006)

Maja Lapornik

Dejstvo, da je usodna prometna nesreča prekinila življenjsko in ustvarjalno pot enega izmed največjih sodobnih slovenskih pesnikov, Aleša Debeljaka, je presunila vse, posebno tiste, ki smo ga poznali, prebirali in cenili.

Pesnik, esejist, profesor, publicist, prevajalec in sociolog kulture Aleš Debeljak se je rodil leta 1961 v Ljubljani. V mladosti je bil slovenski prvak in jugoslovanski podprvak v judu. Leta 1985 je diplomiral iz primerjalne književnosti, leta 1993 pa doktoriral iz sociologije kulture na Sirakuški univerzi v New Yorku. Bil je redni profesor za kulturne študije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani in gostujoči profesor za balkanske študije na podiplomski šoli College d'Europe v Varšavi.

Pesniško je pripadal generaciji, ki se je uveljavila v osemdesetih letih. Objavil je štirinajst knjig esejev in osem knjig pesmi. Njegove najbolj znane pesniške zbirke so *Zamenjave, zamenjave, Slovar tišine, Imena smrti, Minute strahu, Nedokončane hvalnice, Mesto in otrok, Tihotapci* in zadnja, lani izšla *Kako biti človek*. Izredno ploden in kritičen je bil tudi v svojih esejističnih spisih – omenimo naj *Melanholične figure, Postmoderno sfingo, Temno nebo Amerike, Pisma iz tujine, Esej o književnosti, Somrak idolov, Na ruševinah modernosti, The Imagination of Terra Incognita, Individualizem in literarne metafore naroda*.

Za pesniško zbirko *Slovar tišine* je 1989 prvič prejel Jenkovo nagrado (nekaj let kasneje ji je

sledila še druga Jenkova nagrada), naslednje leto pa za deli *Slovar tišine* in *Postmoderno sfingo* še nagrado Prešernovega sklada. Prejel je tudi nekaj mednarodnih priznanj, nagrado bralcev za najboljši esej desetletja v reviji *World Literature Today* ter priznanje Ambasador znanosti RS. Njegove knjige so izšle v angleškem, nemškem, francoskem, španskem, katalonskem, italijanskem, romunskem, hrvaškem, srbskem, makedonskem, poljskem, češkem in slovaškem jeziku.

Aleša Debeljaka sem spoznala pred mnogimi leti. Že ob prvem stiku me je prepričala in prevzela tista tipično njegova patena in neomajna strast, ki ga je označevala in s katero je ob intelektualni ostrini motril in vrednotil sebe in svet okoli njega. V tem je bil tako drugačen od večine kulturnikov, ki jim slovenska nedorečenost ni zelo tuja. Pogovor z njim nikoli ni bil nevtralen, od sogovornika je zahteval jasne pozicije in se nanje svobodno odzival. Zelo kritično je vrednotil poosamosvojitveno

slovensko stvarnost, v kateri stare vrednote puhtijo, novih pa kot da ni. Iskal je vsebinske alternative in se pri tem zavedal, da je pot prežeta tudi s samoto. Ob tem je pisal verze, ki so presunljivi spoj ostre in prodorne intelektualne misli ter ljubezenske miline, nežnosti in čistosti. Z nami ostaja umetniško izpiljena, pa prepričljiva in jasna beseda pripadnika generacije, ki je, kot je zapisala Nela Malečkar, »bila premlada za hipije in prestara za punk«. 📖

Aleš Debeljak (foto Jure Eržen / Delo; Aleš je bil redni sodelavec *Sobotne priloge Dela*)

Znani neznanec

Novela je bila priporočena na 43. literarnem natečaju revije Mladika

Irena Husu

Prišel je nekega deževnega dne, čisto anonimno in skrito v množici utrujenih obrazov in objokanih oči. Z vajeno rutino sem popisovala begunce iz BiH, ki smo jih sprejeli v Zbirni center na ta sivi, mrzli dan, ki je še poglobljajal njihovo bedo in izgubljenost ter žalost. Nenadoma sem začutila, da nekdo nepremično strmi vame, a me vseeno ne vidi, da gleda skozi me. Zapomnila sem si ta brezizrazen pogled in prazne, a lepe sivo modre oči. Bil je tako samosvoj in osamljen v množici, da ga nisem mogla prezreti.

Nešteto obrazov in zgodb je takrat šlo skozi naše oči in srca. Tisoče rok bi morali imeti, da bi pokrpale vso agonijo bolečine in strtih src. Ali pa čarobno paličico, ki bi zajezila reko obupa in ustavila to brezsmiselno vojno na Balkanu. A bila nas je le peščica – šest stalnih in nekaj prostovoljcev, zadolžena za 300 duš, ki so kot nešteti drugi iskali varno zatočišče v Sloveniji.

Tiste dneve smo bili skorajda neuničljivi tem, vajeni vsega: zbiranja pomoči, razdeljevanje, organiziranje prehrane, prevozov, posredovanje družinskih sporočil ... Še posebej smo se potrudili za otroke, uredili smo jim igralni kotiček in s svetlimi, pastelnimi barvami polepšali sobo. Mamice z dojenčki smo nastanili v nove bivalne kontejnerje ter poskrbeli za najnujnejše. Predvsem pa smo znali prisluhniti.

Staro stavbo in barake bivše vojašnice JLA smo za silo očistili in pokrpali že pred prihodom prvih beguncev. Z veliko volje in moči ter z minimalnimi sredstvi smo ustvarili za silo urejene pogoje in razmere za bivanje. Pri tem so nam bili v veliko pomoč prostovoljci, predvsem pa donatorji, ki so začutili stisko in nemoč pregnanih ljudi iz BiH, ki so svoje domove množično

zapuščali praktično brez vsega. Takoj so se odzvali našemu klicu na pomoč ter nas oskrbeli z najnujnejšim.

Normalnih delovnih urnikov v začetku praktično ni bilo, delali smo od jutra do večera. Domov sem se vračala utrujena s popisanim seznamom nalog za naslednji dan. Vse smo premagovali z zagnanostjo in zavestjo, da smo tem ljudem potrebni.

Tekam, dirkam, skačem iz objekta v objekt B in C, v skladišče. Vodja Zbirnega centra Fakin nosi za menoj ključke, kemike in papirje ter komentira: »Ženske, ženske, le kdo vas bo spravil v red!«

Še dobro, da ga imamo, čeprav zna dobro zarobantiti, kadar je potrebno. Je pravičen, dobro organiziran, iznajdljiv in le težko izgubi živce.

Z Nadjo preverjava zaloge higienskih pripomočkov, ko zagledava macho mena, ki se zlekne brezbrizno na prvo klop, kot to moški znajo, kadar so opazovani. Vzdržim se komentarja, a Nadja le pripomni: »Dobro izgleda, kaj se ti zdi, Tanja?«

»Ma kdo?« se sprenevedam.

»Ja Danijel, kdo pa! A misliš, da občudujem starega Selima.«

»Bolje bi bilo, da bi se kaj zaposlil. Polne roke dela imamo, gospod pa ležerno in zdolgočaseno leži na klopci,« strogo zaključim na glas, da sliši moje besede gospod dolgočasnež.

»Šta da vam pomognem, gospodiце Tanja?« me preseneti.

»Bilo šta, dajte se oglasiti pri Marjanu. V objektu C popravlja vodovodno napeljavlo!« še naprej s kratkim in ukazovalnim tonom nadaljujem. Nič ne ugovarja, kar poskoči s klopcе.

»Znaš biti stroga in ukazovalna kot kakšna profesorica,« komentira Nadja.

»Saj postaneš tak, življenje te tega nauči. Glej, mi vsi se neizmerno trudimo, izčrpani smo že in tudi razdražljivi, begunci pa le nemočno čakajo in razmišljajo o svoji bedi in o tem, kaj bi še potrebovali. Nekako bomo morali poiskati sistem, da jih vključimo v delo, ne bo šlo drugače. Glej, naše prostovoljke so mesece in mesece zbirale in sortirale oblačila in uredile spodobno skladišče. Poglej ga sedaj, vse je razmetano, nametano v kupe, kot bi bomba priletela. Tako ne gre. En red mora biti!«

Nadja mi prikimava. Malce odsotno mi deluje danes.

»Nadja, a so na vidiku kakšni ljubezenski problemčki s tvojim Iztokom?« spremenim temo pogovora.

»Ne, nobenih problemov nimava, zato je vse tako dolgočasno,« me preseneti njen odgovor.

»Če nimata problemov, bi morala uživati.«

»Mene pa prav to dolgočasi, nič se ne dogaja, kot dva stara zakonca delujeva.«

Čudna logika, a le kdo bi razumel nas ženske. Kadar imamo vso lepoto na dosegu rok, se dolgočasimo. Po drugi strani pa je res, da mora biti v vsakem odnosu med moškim in žensko nekaj napetosti, še nekaj nedognanega in nedosegljivega, kar nas vzpodbuja in dviga.

Kasneje povprašam Marjana, kako se je obnesel Danijel, če mu je bil v pomoč ali mu je le »razbijal škatle«.

»Dober je, praktičen, spozna se na razna moška opravila, kar dobro nam bo prišel,« pripomni.

»Vsaj nekaj dobrega v tem dnevu,« zaključim.

»Pa kaj si tako črnogleda danes Tanči?« me malce preseneti s to Tanči.

»Marjan, seveda, ti še ne veš novice dneva. Vdrli so v objekt B in pokradli vse, kar se je pokrasti dalo: detergente, mila, plenice, higienske vložke ...«

Marjan se ne pusti motiti v svojem optimističnem elementu: »Pa kaj, so že potrebovali te stvari, nič ne moremo, le ključavnico lahko zamenjam in malce popravim tista stara vrata.«

»Dobro veš, da je bila ta zaloga stvari namenjena mamam z dojenčki. Kaj bomo sedaj?« nadaljujem.

»Bomo že kako, še vedno smo,« me Marjan pomiri.

Moški so res bolj praktični, mirno znajo sprejeti neke stvari brez filozofiranja in odvečnega razburjanja.

Večkrat začutim Danijelove trmaste oči na sebi, a jih ignoriram. O njem govorijo kot o neki atrakciji, vse mogoče, da so starše poklali, da je prišel z bojišča, da je tam doli doživel pekel ...

Malce se zblizava pri delu. Popravlja okno in si uklešči prste, dolgo, dolgo preklinja kot pravi, pristni Bosanac in se mi še bolj dolgo opravičuje. Kar naenkrat steklo zdrsi z okenskega okvirja, že slišim žvenketanje steklenih drobcev, se podzavestno stisnem k vratom blizu njega in čakam POK, ki ga preprosto ni.

»Gospođica Tanja, danes se bova ubila,« mi reče in se zagonetno nasmeje.

Nekega dne dobim zadolžitev in Danijela kot spremljevalca. V mestno knjižnico greva po slikanice za otroke ter nekaj čtiva za odrasle. Ja, da se begunci malo zaposlijo, saj le posedanje, čakanje in pitje »kafice«, ki si jo tako radi kuhajo, ne vodi nikamor. Le v nenehne konflikte in pritoževanje. Zalog oblačil imajo že neomejeno, sploh ne vem, kam spravljajo vse te stvari, a še vedno jim stalno nekaj manjka. Saj jih ne obsojam, le včasih jih težko razumem. Brezdelje, obup, slabe novice z bojišč, ločenost od svojcev, strah, kar čutim ta njihov strah, v kosti mi leze včasih, ustvarja oblak neznosnosti in vsako malenkost potencira do neba. Dovolj je, če se otrok malo rani na kolenu, pa mati naredi tak preplah, kot da ji umira v naročju. Dve ženski sta se pripravljene pretepsti za eno ubogo otroško banjico, ki bi si jo lahko mirno delili. In še in še drobnih stvari, ki se dogajajo v izrednih razmerah. Ljudje, ki so izgubili praktično vse, razen golega življenja, kompenzirajo svojo stisko na različne načine. Nekateri s hlastanjem, kopičenjem zalog oblačil in drugih stvari, ki pa jih imajo tukaj res na pretek. Nekateri se stalno pritožujejo, da se jim godi krivica, da smo drugim dali več kot njim. Še najmanj problemov imamo z otroki, ki so vključeni v improviziran vrtec, šoloobvezni otroci obiskujejo običajno osnovno šolo, nekaj pa jih je vključenih v srednjo šolo. Najtežje je ženskam z otroki, ki imajo može na

bojišču. Družinska sporočila potujejo preko mednarodnega Rdečega križa tudi v BiH, a zelo počasi, in ne na vsa področja. Ta komunikacijski molk ljudje najtežje prenašajo. Ne smem samo kritizirati, nekateri so se prav lepo prilagodili, pomagajo nam pri različnih opravilih.

Vžgem službeni avto – katrco, po Danijelovem mnenju nikakvi avto, glasba Phill Collinsa zadoni in greva. Neobvezno kramljava, ko nenadoma reče: »Tanja, takoj sem vas opazil, vi ste res nekaj posebnega.«

»Res sem nekaj posebnega, ja, da vzdržim v tej službi,« komentiram in spreminjam iztočnico, ki sploh ni bila tako mišljena.

»Ne mislim tega, kot oseba, kot ženska ste nekaj posebnega. Takoj sem vas začutil.«

Ne želim se potapljati v tovrstne teme, poročena sem in imam dobrega moža in hčerko. To seveda Danijel ve, verjetno še kaj drugega. A vseeno me njegove besede toplo pogrejejo. Že dolgo jih nisem slišala. To je fraza ali pa ne, vendar zame ne more nadomestiti drugih posladkanih komplimentov, kot so lepa, enkratna, včasih je dovolj reči tri besede – ti si nekaj posebnega. Mislim na to, da je tudi on nekaj posebnega, a seveda teh besed ne izrečem. V knjižnici dobiva cel kup otroških pravljič, slikanic, pa tudi romanov, zgodb v srbohrvaščini, ki jih v Zbirnem centru že veselo čakajo. Gruča otrok se takoj zapodi za nama.

Domov se vračam pozno, čaka me kuhanje večerje, pisanje naloge s hčerko. Tako bistra je ta naša Maja, le šolske naloge ji ne dišijo preveč. Še vedno je tako odkritosrčna in otroška, pa tudi občutljiva ta najina prvošolka. Še vedno živi v lepem svetu igrač in zanimivih pravljič. Kar premalo sem z njo, imam slabo vest.

Z mozem se kar nekaj odtujujeva zadnje čase, tudi on veliko dela. Poročena sva dvanajst let, kar je veliko in malo obenem. Premalo se pogovarjava, v neki čudni rutini živiva, ki naju odtuja. Pogovarjava se o vsem, le o naju ne. Doma poskušam izključiti službene zadeve, čeravno mi to ne uspeva najboljše.

Budilka zvoni, še v sanjah prekinem ta grozljivi glas.

»Dej, vstani, Tanja,« pravi Marko.

»Ni še.«

»Kaj ni še, o bog, spet dvakrat navijaš to hudičevo budilko,« popeni.

Jutra so moja šibka točka, že od nekdaj. Vstanem zadnjo minuto, vse imam tempirano in preračunano do skrajnosti: umivanje, prva cigareta, kofi, oblačenje, bujenje Maje, priprave kakava ...

S petminutno zamudo sem v Zbirnem centru. OK. Jutranji sestanek ob kavi. Fakin diktira razpored dela.

»Pridejo novinarji, ti Mojca pripravi poročilo za urad v Ljubljani, Tanja, ti pokliči Italijane, poskrbi za pošiljko, uredi na carini, pokliči župana ...«

»Ma kdaj vstajaš, ti Fakin, ali sploh ne spiš več?« mrmram še z zaspanim glasom.

»Dobro zna poskrbeti za budnico. A smo na prisilnem delu?« mi zašepeta Nadja.

»Dovolj princeske, veselo na delo,« zaključi naš šef.

Kar razgubimo se po dolžnostih. Po kosilu končno pričakamo malo odmora.

Lepa Sanela, Enisa in Elvira se sprehajajo po dvorišču. Tako lepo urejene in našminkane, kot da se odpravljajo na zmenek. Prav lepo jih je videti. Sanela mi pokaže prstan na drobceni roki, pravi, da je zaročni.

»To pa je potrebno proslaviti,« se od nekje pojavi Fakin s steklenico šampanjca. Posedemo se na klopco, Mojca od nekod pričara lepe kozarce. Snježa nam pripravi kavo, pridruži se nam tudi Danijel. Ob poku šampanjca smo vsi nekako zamišljeni, nostalgični, gledamo si v oči malo zasanjano. Rojeva se hrepenenje po lepem, mirnem življenju, tihi sreči, po ljubezni, po drobnih stvareh, ki dišijo po domačnosti in toploti. V očeh se nam prižgejo drobceni plamenčki radosti in upanja, ko trčimo s kozarci. Nekje se ljudje ubijajo, koljejo, nekje ljudje umirajo, nekje se ljudje ljubijo. Žal nam je za preteklost, sence sedanjosti prežene ganljivi trenutek upanja. Sanela in ta drobceni, a dragoceni zaročni prstan sta nam dovolila sanjati, čeprav le za hip. Začutim pogled na sebi, Danijel me boža z očmi. Iz te kratke idile spet solze, povišani glasovi, kričanje, psovanje.

»Snježa, Snježa, le kaj se pustiš provocirati. Muslimanka in Srbkinja, obe sta ženski in materi, zaboga,« ju mirimo.

»Neću, neću, da mi psuje dete.«

Tudi različna narodna pripadnost povzroča konflikte na tako majhnem prostoru.

Dnevi minevajo hitro in intenzivno. Razpeta med domom in službo kar dobro krmarim. Le časa mi zmanjkuje za moje domače, pa tudi zase. Kar pozabila sem, kako se prileže klepet s kakšno frendico. Prav Tina me pokliče in spomni na to: »Kje si, Tanja? Kdaj si bova privoščili sprehod in kakšno kavo? Saj te bodo čisto uničili ti begunci? Naslikaj se, bejba.«

»Bom, bom,« ji zagotavljam, čeprav še sama ne vem, kdaj.

Spet iščem ključe, tokrat hišne.

»Fakin, a si videl kaj moje ključče?« se v mrzličnem iskanju spet obrnem na našega šefa. »Dovolj je za danes, domov grem.«

»Ja tepka, jaz sem tvoj dežurni ključar ali ječar, po želji. Poglej na mizi v pisarni pri telefonu ali pa ostani tu kar do jutra, če si že tako raztresena,« se mi smeje. Kot vedno ima prav. Preden odidem, se mi približa Danijel in mi brez besed izroči modro kuverto. Začutila sem, da je nekaj pomembnega v tej kuverti, nekaj, kar ne smem takoj odpreti in prebrati. Jaz sem kao karakter to pismo, skrito v torbici, odpeljala domov. Imelo me je, da bi se spotoma ustavila, prebrala sporočilo, oh ta ženska radovednost, a sem se premagala.

Domov sem prišla pozno. Ob 19. uri smo imeli rezervirano tenis igrišče. Bilo je vse narobe, prišla sem brez čekov in brez gotovine. Dogovorili smo se, da pridem na tenis za možem in družbo. V miru in zelo počasi, tudi z malce strahu odprem kuverto ... In kot da se je čas na tej zemeljski obli zame čisto ustavil. Berem in si sproti prevajam:

Od prvega srečanja z vami sem vam želel reči »tisto«, kar sem na nek čuden način občutil do vas, nekaj, kar je prineslo do bistvenih sprememb v moji psihoemotivni zavesti. Na žalost sem se vedno zbal, da vas ne prizadenem ali celo izgubim, saj vaša bližina bistveno vpliva na mojo voljo za nadaljnjim življenjem. Ne vem, če sem dovolj skoncentriran, če sem našel prave besede, vem le to, da vas zelo ljubim. Z besedami ne morem dočarati tisto pravo občutenje, a osebno vam tega ne morem povedati, ker sem premalo psihično stabilen. Tudi če me po vsem tem zasovražite, vam poklanjam naslednjo pesem:

*V znak srečanja z vami,
vam poklanjam pesem,
za vami mi oči, solze
in duša venejo,
vroče ustnice
so željne ljubezni vaše.*

Preklinjam svojo mračno usodo, ob najinem slovesu vam želim vso srečo, zlato moje.

Berem in berem in sploh ne vem, kaj naj si mislim. Nikoli še nisem dobila takšnega pisma. Nekaj se prebujata v meni, nekaj topliega in nežnega, obenem pa me je strah vsega. Vem le to, da si tega ne morem dovoliti. Ne sme me spraviti iz ravnovesja to pismo, niti Danijel, čeprav večkrat pomislim nanj. Svoje življenje imam, svojo družino – moža in hčerko, ki ju nameravam obdržati. Že res, da se z Markom zadnje čase malce oddaljujeva, a še vedno ga imam rada. In tudi on mene, tako čutim, le pokazati tega ne zna včasih. Čustva in razum se v meni prepletata, vse je na čuden način stkano in prepletano. Odkar sem poročena, nikoli nisem niti v sanjah pomislila na drugega moškega. Niso mi bili potrebni, čeprav so mi nekateri dvorili. Hitro sem znala postaviti črto, ki so jo kar hitro začutili. Bila sem nedostopna tudi za nedolžna spogledovanja. Z Markom me je vezalo nekaj svetega, nekaj več od slavnostne prisege na magistratu. Ljubila sva se, a tudi ljubezen je potrebno negovati kot dragoceno svetinjo, sicer svetla podoba izgubi bleščeči sijaj, patino. Le zakaj razmišljam v pretekliku, še vedno se ljubiva, le malce bolj bi se morala potruditi drug za drugega, zapolniti praznino, ki se kdaj pa kdaj potihoma priplazi. Zakaj pa se včasih počutim tako sama v sebi, zakaj me je to pismo sedaj tako razburkalo pod hladno površino, obudilo neka neizživeta hrepenenja. Tisoč vprašanj in nobenega odgovora.

Niti Tini si ne upam priznati, ji povedati. Ja, tepka, pa saj ji nimaš sploh kaj povedati. V ničemer nisi grešila, le misli ti kdaj poletijo v nebo, se prilepijo hišnih streh in se strnejo v sanjske deževne kapljice, ki jih sonce osuši. Včasih drobna hrepenenja prinašajo sonce in toplino v enolično vsakdanjost. Kaj pa drugi, misliš, da živijo kaj drugače od tebe, deklica? Poznam se in vem, da ne bom prestopila meje, preveč bi izgubila sama v sebi. Ker potem z Markom nikoli ne bi bilo kot prej. Pri tem sploh ni pomembno, če bi

on vedel za to, dovolj je, da bi jaz vedela. Sploh ni dileme o tem, da bi vzpostavila neko vzporedno ljubezensko razmerje, ni to v moji naravi. Toda zakaj in odkod ti nežni občutki in drobna hrepenenja v meni?

Dovolj, moji me čakajo. Tenis, dobra družba in zabavno odbijanje žogic, še bolj pa njihovo pobiranje, me spravi v tir treznosti in razsodnosti. Igramo v četvorki – jaz in Marko ter Dejan in Tina. Moška se zmrdujeta nad najinimi udarci. V dobrem razpoloženju se vračamo domov. Strinjamo se, da bi morali to večkrat ponoviti.

Naslednji dan pridem v Zbirni center pozno. Od daleč me Danijel spremlja s pogledom, čutim, da me je čakal. Zagonetno. Bile so minute, ure, ko se v pisarni nikakor nismo mogli dogovoriti. Ti sestanki so me spominjali na bivše sjeđnice v SFRJ – veliko besed, a nobenega učinka. Stopila sem ven, ključi in beležnica so me še zmeraj zaposlovali in on, čeprav si tega nisem hotela priznati. Najboljša taktika je zaenkrat izogibanje. Ne vem, koliko časa mi bo to uspevalo na tako majhnem prostoru.

Zima se je poslovila, drevje se odeva v razkošne krošnje, sonce vedno topleje greje, begunci pa vedno več časa preživljajo zunaj, v parku. Tudi sama se počasi prebujam iz zimske otrplosti, pomlad prinaša nov polet in energijo.

Odpravljam se po nove zaloge detergenta v mesto, nakar mi Fakin zakliče: »Naj gre Danijel s teboj, ti bo pomagal natovoriti.« Mirno, čeprav nerada sprejemem to pomoč. Katrca brezhibno vžge, začutim vonj njegove kolonjske vodice in speljem. O pismu ne govoriva. Do mesta ni daleč, v skladišču Danijel natovori zavitke, katrca se kar usede pod njihovo težo. Zraven skladišča imamo zasilno pisarno. Prosim ga, da zabije nekaj žebličkov na steno, da obesim nekaj slik. Zabija žebličke nervozno, z odporom. Čuden je, sovražen. Z vajeno rutino še zamenja vratno ključavnico, ki se je nekaj zaskočila. Škodoželjno me gleda ter me vpraša, če sploh vem, kdo je on. Za trenutek me postane strah, zdi se mi, da me bo umoril v tej pisarni, kjer sva čisto sama. Umolknem tudi sama nervozna ter sama sebi tuja. Saj ga sploh ne poznam, me spreleti. Ne vem, česa je sploh sposoben, a je on nekakšen psihopat, me obšinejo čisto nore misli.

Ne vem, odkod se je priplazil ta iracionalni strah v meni, saj drugače nisem nobena bojzljivka. Pa tudi kar dobro znam presoјati ljudi. A vseeno si oddahnem, ko se osvobodiva tega prostora. Med potjo me provocira, zakaj sem se spremenila. Sama sem nezmožna misliti, sklepati, sem kot prazno bitje, ki so mu odpovedali možgani. Ničesar ne vem o njem, pomislim. V avtomobilu mi je nekoliko lažje, počutim se varno.

»Pa mi povejte, kdo ste. Zakaj ste bili prej v pisarni tako sovražni do mene? Kaj sem vam storila?«

Govoril je čisto nepovezano: »Začutil sem vas takoj, res ste mi pri srcu, Tanja. Toda prav zaradi vas moram stran. Naivna ste. Tisto moje pismo je bilo otročje. Nervirate me, ranil sem se zaradi vas, ničesar ne razumete. Nikoli več vas nočem videti, v ponedeljek odidem. Ne hodite mi več blizu, ne me več pogledati, ne se z menoj pogovarjati. Odšel bom in vas bom zelo pogrešal, a moram oditi. Nimate pojma, kdo sem. Nisem vas vreden.«

In še in še besed, nepovezanih stavkov, čudnih sklepov, dvomljivih trditvev s hitro, nepovezano strastno govorico. Ne zajezim plazu besed, tudi meni je vsega tega dovolj. Le molčim.

»Danes se vidiva zadnjič,« še reče preden prideva do Zbirnega centra.

Zmedena se odpravim v pisarno. Fakin telefonari, Mojca piše poročila. Premetavam liste in zvezke, kar tako, da nekaj počnem in da prikrijem svoj nemir. Pokadim še zadnji cigaret, ko pride Snježa in mi prišepne, da me želi on videti. Zavlačujem ta »preden grem«. Škilim skozi zaveso in ga zagledam pod oknom, ko mirno brenka na kitaro. Igrava se neko igro – »Koju igru igraš?«. Dovolj mi je te igre za danes, mirno se odpravim mimo njega domov s čudnim občutkom, da ga ne bom več videla. Mogoče je prav tako. Ne mogoče, to je edina dobra rešitev, si dopovedujem in obenem vem, da ga bom na nek čuden način pogrešala. Pogrešala bom njegovo prisotnost, nekaj ima v sebi, kar me privlači. Verjetno je to zavedanje, da sva si nedosegljiva v celoti, na različnih planetih živiva.

Ponedeljek. Zmedeno se vozim v center, ničesar več ne vem, kaj je prav in kaj ne. Res je, da

sem naivna. Kot otrok se počutim, ki ga nobena stvar v življenju še ni izučila. Najprej mi Mojca pove, potem pa še Nadja, da si Danijel čisto vse privošči. Nič mi ni jasno, torej je še tu.

»Daj, Tanja, pogovori se ti z njim, le tebe nekaj poslušaj. Včeraj me je celo preklel,« se pritožuje Mojca.

»Ne vem, če sem jaz pravi naslov za to, naj se Fakin pogovori z njim,« se izgovarjam.

»Fakina danes ni, vsaj poskusi,« me prepričuje Nadja.

Trkam, butam po vratih, ko mi vendarle odpre. Izgleda neprespano in začudeno.

»A ste še tukaj?« Retorično vprašanje. Očitno.

Sprašujem ga po seznamih, ki bi jih moral narediti, on pa me le čudno gleda. Očitam mu, kako se obnaša do Mojce. Ne brani se, jaz pa sem jezna. Prekleto, le zakaj ni odšel, le zafrkava nas s temi odhodi in s svojimi komedijami.

»Dokler ste tu, se boste ravnali po redu, ki velja za vse. Nobena izjema niste. Z ustvarjanjem konfliktov lahko dosežete le preselitev v kakšen drug Zbirni center ali pa izgubite status begunca,« sem nepopustljiva in zelo resna.

Le molče prikimava.

»Najprej pa se boste opravičili Mojci,« nadaljujem.

Čez nekaj dni – pred jedilnico, ženski del ekipe in Danijel. Vsak na svojem stolu, vsak na svojem vlaku usode, tako blizu, a obenem milijone kilometrov daleč. Ko se ženske odmaknejo, govori potihoma, da sem mu vseč kot ženska, da me nikoli ne bo pozabil. Bila sva oddaljena od vseh teh ljudi in človeških usod, bila sva izven. Zaželela sem si, da bi bila sama z njim, da mi ne bi bilo potrebno opisovati svoj vikend Mojci, brez zasanjane Nadje, ki ničesar ne opazi, brez vseh ostalih. Držal se je v moji bližini kot telesni stražar, jaz pa sem bila ležerna ob tem dežju, nenadnem hladu, brezvoljna karkoli početi zares. Omeni mi edinega prijatelja, ki ga ima. To je nek pop, ki ima vse njegove dokumente in tudi ve vse o njegovem življenju. Edini je, ki mu zaupa. S toplim pogledom me spremlja, ko odhajam.

Naslednji dan pripeljejo Italijani pošiljko oblačil, že čisto zatrpani smo z njimi, bolj bi potrebovali higienske potrebščine, a ne odklonimo. Popoldne se hitro prevesi v večer. Pred

odhodom me Danijel zaprosi za pogovor. Malce se oddaljiva od ostalih ter se frikovsko usedeva na nizek zid. Poslušam ga, ko mi pravi, da ni Danijel, da ni iz BiH, da ni ničesar od tega, kar si mislim in predstavljam. Da ni doživel tistega, kar govorijo in kar piše v njegovi kartoteki, kvečjemu še kaj hujšega. V življenju je naredil veliko napako, ko ni imel več izbire ... Povedal je še, da ima 39, da je poročen, v Franciji živita njegova žena in hčerka. Nadaljuje, da se nima več kam skriti, da le čaka, kdaj ga bodo ubili kot steklega psa. Pove, da me zelo spoštuje, da me nikoli ne bi mogel prizadeti, da me ne bo nikoli pozabil, da se je zelo navezal name, da bi se še lahko srečala v Franciji. Sedim in poslušam, ne dojamem vsega, ko ga sprašujem kot stroga učiteljica, ki še ni zadihala življenja izza šolskega katedra in table. Povem mu, da mi je žal zanj, da sem ga zaznala kot »stepnega volka« na tem koščku sveta. Posloviva se le s stiskom rok.

»Tanja, v življenju vam želim vse najboljše in najlepše,« mi pravi s sklonjenimi rameni.

»Tudi jaz vam,« odgovorim.

Ne obračam se, kar odidem. Vem, da je poslednjič, da se vidiva.

Naslednji dan čisto običajen. Vem, da ga ni, a sem tiho. Tam okrog opoldne mi povedo, da je Danijel odšel v neznano. Kasneje vidim Fakina, ki nosi njegovo kitaro, knjige in mrtvo hladno komentira: »En problem manj.«

Otroci veselja smo, hodimo svoje poti. Neke so utrjene, polne prijateljskih rok, da stopamo po njih lahkih nog naokrog. Druge strme, nepoznane globeli nas izzivajo, plašijo, ranijo. Se rojevamo, rastemo, se smejemo, se jočemo, padamo, staramo, ugašamo ... Kot lučke v temi smo ljudje, vsak nosi svojo zgodbo s seboj.

Dar matere narave sem, poznam ostre, skalnate poti in nežen dotik mivke na stopalih. Nič človeškega mi ni tuje. Nešteto obrazov, zgodbin in rok je šlo vsa ta leta skozi moje oči. Nekateri čisto mirno in nemo tonejo v pozabo, izgubili so se v temi spomina iz območja zavestnega, le tu in tam kakšna lučka zagori. Ena od teh lučk si tudi ti – neimenovani znani neznanec.

Vse razdajaš, nič ne vprašaš, dragi *Amygdalus communis*

Bruna Marija Pertot

Lepo je bilo peljati se v vlaku ali počasi veslati v kajiču vzdolž obale in odkrivati, da so mandljevci že v cvetju. Kaj že? Že že. Pa saj smo šele v januarju. Šele. Toda mandljevcu se mudi. Bolj ali manj se mudi celemu stvarstvu, a njemu se še posebno. Čim mu nam še nepoznani premiki zemeljske osi, zračnih tokov in podzemna sporočila namignejo, da prihaja njegov čas, se mu dvigne krvni, se pravi limfni pritisk in zgodba se prične.

Tu spodaj, pod našimi stopali, je čudovit svet, so mokrine in žile, prepolne vode, vsak radioestezist bi to z lahkoto odkril in potrdil. So bili in so še vodnjaki, ki si ne pustijo izmeriti dna. Grobo zasuti in pozabljeni, samevajo, daleč je čas, ko jih je človek negoval in čuval, bili so bogastvo in dediščina.

A če je res, da drevo, kolikor sega v višino, zraste tudi v globino, si utegnemo razložiti, zakaj mandljevca nikoli ne trpi, ko pridejo pasji dnevi in jim ni konca, kapljice dežja pa od nikoder in je treba vse napajati, vse reševati, mandljevca pa ne: nikoli izsušen, nikoli izčrpan, vselej drevo z veliko začetnico: samo razdaja, nič ne vpraša, naš ljubi *Amygdalus communis*, iz družine rožnic. Vse, kar lahko otipamo s prstom, je to, da se tudi zorenje sadežev pri njem ravna po temperaturi: vroče poletje? Zgodnje zorenje, celo v avgustu. In obratno: hladno poletje? Pozno zorenje.

Skoraj ni bilo hiše, ki bi ob vodnjaku in vinogradu ne imela tudi tega trmastega, fantastičnega drevesa. Čudovito se je ujemalo s trto, s figovcem in z divjo, belomesnato breskvijo, samosevko, z otroki hrstelja, ki tvori ozek pas ozemlja pod planoto in sega vse do morja. Torej zgodnja pomlad, zgodnje cvetenje. Ta pojav je včasih prava klofuta.

Kakor takrat, ko se je popje pojavilo že o Svetih treh kraljih in so se moški že naslednji dan odpravili v vinograd in delali v sami srajci, tako prijetno je bilo, a ne brez vsake sence skrbi. Zelo upravičena senca, saj je že isto noč zagrmelo, vlila se je povodenj in že proti jutru se je dež sprevergel v led in žled. Rožnobela plesalka, *mandla*, je okamenela, postala je kristalna skulptura.

Jutro je bilo napeto. Dež je sicer ponehal in oblaki so odhajali drugam. Pred hišnimi vrati sta stric in teta drug drugemu privezovala dereze in cunje na čevlje, zato da bi bila kos nastalemu položaju, ko se je v hišnih vratih pojavila Biba, malo otrok in malo že ženka. Z dolgim, občudovanja polnim ojem je dala duška začudenju in veselju nad neizmerno lepoto pokrajine v žledu in skočila pa prosto, naravnost na ledeno ploščo, ki je pokrivala vse naokoli. Stric, ki jo je skušal ujeti, je obležal na tleh, deklica pa je z razprtimi rokami, v desetinki sekunde preletela dvorišče in travnik in se tik nad visokim zidom spretno in z vso silo oklenila poledenelega mandljevca. Nekajkrat se je zavrtela naokoli, se končno ustavila in se vsa srečna nasmejala. Nič ni povedala, kako ji razbija srce. Nič ni opazila, da njim, tam pred vrati, sploh ni do smeha.

“Neee,” je nenadoma vzkliknila in prislonila nežno uhce na raskavo deblo.

“Drevo, ki stoka in se joče!” je bila osupla.

“Tudi ti se boš! Samo čakaj, da pridemo pote,” je bila teta vsa iz sebe.

“Vprašanje je le, kdo bo šel!”

“Nihčeee, saj ni treba! Naaa, že prihajam!” je zavpila. Vzvrtni let in srečen pristanek v stričevem objemu tete ni potešil.

“Ne verjamete, da se joče? Celo kri teče iz njega,” je pokazala kapljo krvi na zapestju.

“Daj, no, malce si se odrgnila ob skorjo debela, ki se je zamajalo, ko si ga objela. Tudi z *mandlo* bo morda še vse lepo in prav.”

Nekaj elektrike pa je še ostajalo v zraku. Teta, prepričana, da deklica kliče nesrečo, je bila eno samo bliskanje, stric pa je kot navadno ob takih prilikah nadaljeval pogovor sam s seboj, ker je to navsezadnje najlepše, saj ti pri samogovoru nihče ne ugovarja in imaš vedno in samo ti prav, kar je, od vseh, najbolj učinkovit balzam, brez stranskih učinkov.

“Ne verjamejo in ne verjamejo, da se drevo resnično joče,” je dekletce jemalo v naročje črnega mačkona, in ker ven ni smelo, se je skobacalo na okno. Tam zunaj je vreme še naprej presenečalo. Izza Trstenika je pokukalo sonce, belo in oslepljujoče, potem pa vedno bolj in bolj, da je tista nenavadna svetloba jemala vid in dih. Vse je trajalo le kakšno minuto, nato je sonce zado-bilo svoj običajni videz, in dasi je temperatura ostajala pod ničlo, je od strešnikov in dreves pričelo kapati, led se je pod vplivom sončnih žarkov počasi talil, tudi na mandeljvcu, in vse tisto popje, ki se še ni bilo odprlo, je sproščeno zadihalo in tudi za tisto leto je pridelek bil zagotovljen.

Toda to ni prineslo niti veselja, niti tolažbe. Kaj če se žled ponovi! In, kako bo z vremenom, ko bo trta poganjala, a?

In če če če? Skrbi ni bilo ne konca ne kraja. Veliko se je o tem premlevalo, malo govorilo. Besede so pritekale skozi ozko merilce molččnosti, bolj kot usta so govorile oči. Človeštvo govori enkrat preveč in drugič premalo. Generacija, ki je živela v gotovosti, da Bog vidi in previdi, je sicer odhajala, a treba je vedeti, da so to pojavi s podzemno korenino, ki nikdar ne usahne, in ko si najmanj pričakujemo, prikuka spet na dan.

Stric je obžaloval, da se ni rodil enkrat kasneje, saj je bil prepričan, da bo človek v teku sto let popolnoma obvladal vreme. To bi pomenilo obvladati sonce samo. Saj je vse to naše dogajanje odvisno samo od njegovega dogajanja, od njegovih neviht, izbruhov, od trenutkov spokojnosti ali velikega nemira. Res da smo veliki nosilci krivde za onesnaženje zraka, ki ga vdihavamo, a to ne more ustvarjati sprememb podnebja. Spremembe so vedno bile prisotne na planetu, so in bodo, vse do poslednjega trenutka, ko se bo vse sesedlo, ko bo nastal naš veliki kolaps. Najbolj zanimivo je

morda dejstvo, da se negativni vremenski pojavi najpogosteje kopičijo kot spremljevalci negativnih človekovih izbir. So pogubni valovi stvarstva, ki nas delajo tako srdite in krvoločne ali smo mi, ki sproščamo v eter tako strupene emanacije, da zmorejo zamajati njegovo ravnovesje?

V prelepi *Zgodovini slovenskega naroda*, ki jo je spisal gospod dr. Josip Mal in izdala Družba sv. Mohorja v Celju l. 1928, beremo: “Tje do svečnice l. 1834 ni bilo ne snega ne dežja. Ljudje so delali goloroki, v januarju so pri odprtem oknu čitali in sredi zime so obedovali na trati, kakor da bi bilo sredi poletja. V januarju so orali in mnogokje, zlasti ob Renu na Nemškem, je cvetelo drevje. Tisto malo snega in dežja, kar ga je ponekod padlo, ni nič zaleglo. Tudi pomlad je ostala suha, potem je potegnil še veter, vročina in suša je pritiskala tako, da so rodile le zimske setve.” In še: “Ker je ostala jesen tudi še nadalje suha, so usahnili vsi studenci in bili ob vodo vsi vodnjaki in vse rupe. Mlinarji niso mogli mleti, ko ni bilo vode in po Savi niso mogli dovažati žito s Hrvaške, ker je bila reka preplitva za plovbo.” (Dobesedno povzeto iz navedene knjige). Tako dr. Mal, ki ni pisal le o vojnah in političnem dogajanju, temveč se zanimal za kroniko, za to, kar kroji človekov vsakdan na planetu. Gospod Mal ne navaja temperatur, saj takrat to še ni bilo mogoče, a če reče, da je sredi januarja, zlasti ob Renu, na Nemškem, cvetelo drevje, ni potrebno prav nič dodati.

Poročila o neznosno toplih poletjih obstajajo, segajo celo v trinajsto stoletje, le poiskati jih je treba.

Mandelj je torej tudi tisto leto smel obdržati dragoceni tovor. Že prvi teden po žledu so se pojavili lističi in v dveh tednih so veje že bile polne bodočih mandljev. Vsak mandelj je seveda nekaj posebnega: pojavi se kot endokarp, ali rahlo kosmata, bledozelena ovojnica, ki se tudi s pomočjo na moč lepljive smole trdovratno oklepa bodoče lupine, ki bo kmalu olesenela, in šele tam noter bomo našli seme, tisto, ki nam tako zelo tekne in nudi izbrane beljakovine, kalij, fosfor, magnezij, železo in vitamine. Vegetarjancem nadomešča meso. Za časa naših starih mam pa so bili v primeru slabe letine namenjeni samo nosečnicam in doječim materam, danes pa vsem sladkosnednim, v obliki mandljeve pite, torte, potice, piškotov in celo, napnite oči, mandljeve

krema s poljšo slino pomešane, a to samo za lepo kožo. Ubogi polžek, kakšna usoda!

Enkrat, sredi septembra, lahko pa tudi kasneje se endokarp sam od sebe prične odpirati, kasneje včasih celo odpade, mandeljni so zreli, a še belo obarvani. Taki še niso užitni, ker vsebujejo škodljive snovi.

Naš mandelj je od tistega živahnega jutra doživel še marsikateri žled, in če je res, da je bil pri hiši že v začetku prejšnjega stoletja, računam in ustno izročilo prednikov pravijo, da naj bi bil star približno 150 let. Bog ga živi! To pomeni, da je roka, ki ga je izbrala za življenjskega sopotnika in vsadila, bila večča roka, vedela je, kaj hoče.

Tradicija je ribiško in kmečko prebivalstvo vedno potiskala v nekakšno, danes bi rekli, kulturno periferijo. Eni in drugi so v gosposkih glavah bili neuki, naivni in primitivni. Obmorski pas je bil tedaj redko naseljen in skoraj vsak možki je bil ribič. Ribič pa je zdaj tih in zamišljen, kot morje, ali pa odločen, zagnan, pogumen in silen, kot morje. Je tudi bister, kot morje. Ko bi ne bil vse to, bi ne mogel obstati.

Takrat pa ribič ni bil le ribič, v njem je bil tudi kmet, znal je izkoristiti vsako ped zemlje, ki je v dobrodejni toploti obmorske mikroklimе dajala zares edinstvene darove, dajala tistemu, ki si jih je s trudom in z ljubeznijo prislužil. Tudi z ljubeznijo. Ker če nimaš te, se po dnevu polnem truda ne poglobljaš v knjigo, ki te bo vodila po poteh, ki so jih drugi že prehodili.

Koroški rodoljub Urban Jarnik je v svoji knjigi učil, "kako se izgojijo dobra in zdrava drevesca, ki bodo rodila tudi najzlahtnejši sad. Že po 10 letih so Korošci dobili vladno pohvalo in leta 1847 so priredili v Ljubljani že posebno sadno razstavo. Važno je bilo, da so ob tej priliki ugotovili slovenska imena za razne sadne vrste in ta imena za

razne sadne vrste po "Novicah" in po "Kmetijski družbi" razširili po vsej deželi."

(Tudi povzeto iz *Zgodovine slovenskega naroda* dr. Josipa Mala).

Po vsej deželi! To se pravi tudi tam, kjer se zemlja dotika morja, od Trsta do Sosljana, do naših ribiških in kmetijskih domov. Do tja so segale struge in strugice, po katerih je pritekalo znanje, za katerega je skrbela v prvi vrsti čudodelna Mohorjeva družba. Od kod, kako in od kdaj že je pritekalo poznavanje rib in ribištva, lahko samo ugibamo.

Obmorska mikroklima je tudi, kar se tiče ribolova, bila nad vse radodarna, saj ni bilo zime, ki bi ne darovala vsaj tu in tam nekaj popolnega zatišja, "bonace", ko si je človek v popolni gotovosti lahko privoščil nekaj ribarjenja ob obali, še posebno, ko so se galebi in race premaknili na odprto morje, kar je pomenilo lepo vreme in brezvetrje. Tudi ribje družine in celo vonj morja dajejo jasne znake, če kaže ali ne podati se iz portiča.

Z očmi spomina jih še vidim naše ribiče, kako veslajo iz portiča in spet v portič, zagoreli in krepki, z vranje črnimi lasmi in temnorjavimi očmi. Nihče ni opisoval, takrat, kako je plava riba najbolj zdrava riba, kako da ima v sebi mikroelemente, encime, ki so jih sedaj poimenovali celo z

grško črko omega, omega ta in omega oni. Ah, kdo je razsvetljeval njih pamet, jim vlival v možgane tolikšno modrost?

Gospoda, zlasti mestna, je cenila najbolj belo ribo. Naši pa nikakor. Srčno radi so oddajali brancine, a za družino in zase hranili plavo ribo, morse rakce, sipe, folpe, kalamare in školjke. So bili zares tako naivni in neuki? Ali je pri vsem tem imel glavno besedo oster vonj njih čolnov in luskin prepornih mrež?

So bili njih davni predniki, tam daleč, daleč v Galileji, zares izbrani, da oznanjajo krščanstvo zaradi njih preproste duše,

Skoraj ni bilo hiše brez mandljevca in vodnjaka.

ponižnega srca in nebojlene drže? Če nekoliko pomislim, se mi niti eden od izbranih ne zdi, da bi bil ravno tak. Ribič je vedno stvaren, je vedno pogumen, je vedno preudaren, je vedno moder, pameten in bister.

Ko je stric bil dobre volje, kar se je redkokdaj dogajalo, je rad razlagal, kako da je sveti Peter, ribič, torej njegov daljni prednik, enostavno pustil barko na cedilu, spregovoril v vseh tedaj znanih jezikih in odšel v Rim. In ne samo on. To niso bili učenjaki, bili so ribiči. In v tistih vrsticah so ribe vedno na dnevnem redu. Tudi Uče-

nik, za svoje ljubljence, ne pripravi na žaru nič drugega kot ribo. O, saj ni rečeno, da ne bi imel kje pri sebi, v tuniki, še kakšno peščico mandeljnov, tako za skrajno silo, saj, ko se peš pomikaš iz kraja v kraj in ni časa, da bi si spekel ribo, te napolnijo z dobro voljo in energijo. Mandelj je izredno radodaren in je za človeške možgane še bolj čudodelen kot riba. 🍊

Kajič - najmanjše od plovil, v obliki orehove lupine
Mandla - narečni izraz za mandelj

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV V NOVEM LETU

Sezono v letu 2016 je Društvo slovenskih izobražencev začelo v ponedeljek, 11. januarja, s predstavitvijo knjige esejev o slovenski literaturi »Questa Trieste...«, ki jo je za italijanske bralce napisala prof. Marija Pirjevec. Z njo se je o knjigi, ki ima zgovoren podnaslov »Pahor, Rebula, Košuta in drugi eseji o slovenski literaturi«, pogovarjala prof. Magda Jevnikar. Naslednji ponedeljek, 18. januarja, je bil gost društva na večeru v Peterlinovi dvorani prof. Jakob Müller, ki je predstavil življenje in delo slovensko ameriškega pisatelja Louisa Adamiča. Naslednje srečanje v Peterlinovi dvorani je bilo v ponedeljek, 25. januarja. Posvetili so ga

problemom zborovskega petja in mu dali naslov »Naši zbori na razpotju«. Na to temo so govorili zborovodje Janko Ban, Aleksandra Pertot, Mirko Ferlan in Marko Sancin. Pogovor je vodil predsednik Zveze cerkvenih pevskih zborov Marko Tavčar.

Zgoraj z leve: prof. Marija Pirjevec in prof. Magda Jevnikar; spodaj: Marko Sancin, Aleksandra Pertot, Janko Ban, Mirko Ferlan in Marko Tavčar. Desno: prof. Jakob Müller

Pacient je obiskal doktorja in mu rekel:
 »Doktor, jaz sem strašno pozabljiv.«
 »Od kdaj pa?« ga vpraša doktor.
 »Kaj od kdaj?« vpraša pacient.

Turistka vpraša taksista:

»Ali mi lahko opišete najkrajšo pot do železniške postaje?«
 »Ne morem, ker sem taksist.«

Telefonska 'tajnica' babice in dedka
 Cin, cin, cin ...

»Dobro jutro. Trenutno se ne moreva javiti, zato vas prosiva, da po pisku pustite sporočilo:
 če ste eden od naših otrok, pritisnite 1
 če potrebujete varstvo, pritisnite 2
 če želite, da vam posodiva avtomobil, pritisnite 3
 če želite, da vam opereva in zlikava, pritisnite 4
 če želite, da vnuki prespijo pri nama, pritisnite 5
 če želite, da greva po otroke v šolo, pritisnite 6
 če želite, da pripraviva kosilo in vam ga dostaviva, pritisnite 7
 če bi raje jedli pri nas, pritisnite 8
 če potrebujete denar, pritisnite 9
 če naju želite povabiti na večerjo ali v gledališe – začnite govoriti, poslušava!

»Obtoženi, zaradi žalitve toženca, ki ste mu rekli, da je prašič, boste plačali kazen v višini 200 evrov!«
 »Ampak, gospod sodnik! Zadnjič sem za enako žalitev plačal 100 evrov!«
 »Res je, toda svinjina se je medtem podražila!«

»Kako kaj s tvojo čebulno dieto?«
 »Izgubil sem tri kilograme in skoraj vse prijatelje!«

Janezek vpraša kateheta pri verouku:
 »Zakaj predno naš duhovnik pridiga, skloni glavo in je malo v tišini?«
 Katehet: »Lepo, da si to opazil. Takrat v tišini prosi Boga, da bi dobro pridigal.«
 Janezek: »Zakaj pa ga Bog nikoli ne usliši?«

Uradnik se čudi: »Ne vem, zakaj imajo ljudje toliko zoper nas, uradnike. Saj nismo ničesar naredili!«

Janezek je bil pri sv. spovedi. Ko je šel iz spovednice pred tabernakelj molit pokoro, je bridko jokal. Mama ga zaskrbljeno vpraša: »Janezek, zakaj jokaš? Saj ti je Usmiljeni Jezus odpustil vse grehe«

Janezek: »To že. Ampak gospod župnik mi je dal za pokoro tri očenaše, jaz pa znam samo enega.«

Obiskovalec na policijski postaji zagleda na stenah izobešene tiralice in vpraša:

»Kdo so pa tile ljudje?«
 »To so kriminalci, ki jih iščemo.«
 »Zakaj jih pa niste prijeli takrat, ko ste jih slikali?«

Uredništvo in uprava:
 34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
 tel. 040-3480818; fax 040-633307
 uprava@mladika.com
 redakcija@mladika.com
 www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne 21.4.1999 pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne 6.4.1957
 ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver (odgovorni urednik), David Bandelj, Andrej Černic, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Čergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Evelina Umek, Neva Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
 Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim računom 11131331 – Mladika - Trst.

Na banki: Zadržna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

LISTNICA UPRAVE

DAROVİ V TISKOVNI SKLAD:

Cveto Ukmar – 20,00 €; Antek Terčon – 20,00 €; Mirka Cossutta – 20,00 €; Zlatka Obed – 10,00 €; Lojze Debelis – 20,00 €; Marija Pukar – 10,00 €; Ivo Kralj – 20,00 €; Martin Kranner – 10,00 €; Ninko Černic – 20,00 €; Mirella Merkù – 30,00 €; Livij Valenčič – 20,00 €; Pavel Zlobec – 20,00 €; Marjana Ogrin – 10,00 €; Serena Rempinc – 20,00 €; Kati Burjes – 75,83 €; Marija Breclj – 20,00 €.

Založba MLADIKA

priporoča v branje

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

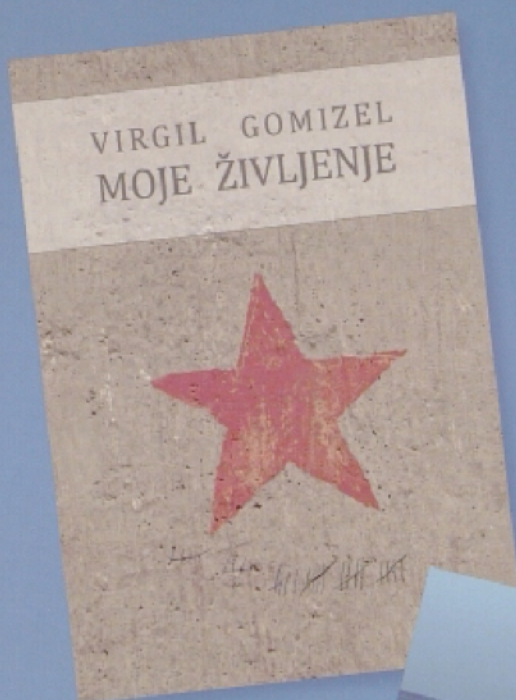
č 67

II 117 986 2016

920161309,1

COBISS

↳ ZALOŽBA MLADIKA ↳

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija

tel. +39 040 3480818 · fax +39 040 633307

uprava@mladika.com · redakcija@mladika.com

www.mladika.com